

TREČIASIS PĖSTININKŲ DIDŽIOJO LIETUVOS KUNIGAIKŠČIO VYTAUTO PULKAS PIRMUOJU VEIKLOS LAIKOTARPIU (1919–1926 M.)

Dr. Gintautas Surgailis

Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija

ĮVADAS

Trečiasis pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto pulkas, kaip ir dauguma tarpukario Lietuvos kariuomenės pulkų, kūrėsi pačiomis pirmosiomis nepriklausomybės dienomis, pačiu sunkiausiu metu, kai iš visų pusių į šalį veržėsi priešai. Čia dar „šeimininkavo“ vokiečiai ir būrėsi įvairių idėjų vienijamos grupuotės, kurios, kol nebuvo tinkamai organizuotų ginkluotųjų pajėgų, tuo metu Lietuvai buvo ne mažiau pavojingos kaip išorės priešai. Tačiau Trečiojo pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto pulko ir kitų tarpukario Lietuvos pėstininkų pulkų įkūrimo ir veiklos aplinkybės šiek tiek skiriasi, todėl šio dalinio istoriją galima padalyti į laikotarpius: nuo 1919 m. gegužės 4 d. iki 1926 m. spalio 1 d., kai pulkas buvo likviduotas, ir nuo pulko atkūrimo 1935 m. rugpjūčio 1 d. iki jo išformavimo, ką padarė sovietiniai okupantai, 1940 m. spalio 26 d. Šiame straipsnyje pabandysime panagrinėti pirmąjį laikotarpį.

Galbūt dėl to, kad pulko istorija buvo nutrūkusi, jo veiklai skirta labai mažai publikacijų. Lietuvos istorikų darbuose pasitaiko tik tam tikrų jo istorijos fragmentų. Trumpa pulko veiklos 1918–1920 m. studija pateikta doc. dr. Vytauto Lesčiaus knygoje „Lietuvos kariuomenė 1918–1920“¹. 20 puslapių tarnybos Trečiajame pėstininkų pulke atsiminimų skiria Juozas Listopadskis². Glaustai pulko istoriją pateikia Vytenis Statkus³. Vienas ki-

¹ **Lesčius V.** Lietuvos kariuomenė 1918–1920. Vilnius: Leidybos centras, 1998.

² **Listopadskis J.** Laisvės ir vergijos metai. V.: Mintis, 1993.

³ **Statkus V.** Lietuvos ginkluotosios pajėgos 1918–1940 m., Chicago, 1986.

tas pulko veiklos fragmentas pasitaiko ir kituose veikaluose, todėl svarbiausias ir pagrindinis šaltinis nagrinėjant šio dalinio istoriją yra Lietuvos centrinis valstybės archyvas ir jo 516 fonde sukaupti Trečiojo pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto pulko dokumentai.

Autoriaus tikslas – kiek leidžia straipsnio apimtis, nušviesti pulko istoriją nuo jo įkūrimo iki pirmojo pulko likvidavimo 1926 metais.

PULKO ĮKŪRIMAS

P. Liatukas

Trečiasis pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto pulkas pradėtas kurti gana giliame kovų su bolševikais užnugaryje – Raseiniuose. Jį 1919 m. gegužės 4 d. buvo pavesta pradėti formuoti pulko vadu paskirtam karininkui Pranui Liatukui⁴. Pulkas buvo kuriamas labai sunkiomis sąlygomis, nes kaip tik tuo metu prasidėjo Lietuvos kariuomenės plataus masto kovos su į šalies teritoriją įsibrovusiais raudonarmiečiais operacijos.

Pirmieji šio dalinio kūrimo darbai vyko Kaune. Čia 1919 m. gegužės 13 d. karininkas Pranas Liatukas gavo raštišką vyr. kariuomenės vado

gen. Silvestro Žukausko įsakymą, kad jis yra skiriamas Trečiojo pėstininkų pulko vadu ir kad pulkas turi būti formuojamas Raseiniuose. Vos tik gavęs įsakymą pradėti formuoti pulką, karininkas P. Liatukas kreipėsi į krašto apsaugos ministrą Antaną Merkį ir vyr. kariuomenės vadą gen. S. Žukauską, prašydamas iš Antrojo pėstininkų pulko perkelti į kuriamą dalinį keletą karininkų, ir kartu pateikė jų sąrašą. Tačiau kariuomenės vadovybė nesutiko. Krašto apsaugos ministras pasiūlė paieškoti atsargos karininkų, kuriuos galima būtų priimti į pulką.

---

⁴ Įsakymas Krašto apsaugos ministerijai. 1919 m. gegužės 4 d. Nr. 74.

P. Liatukas kartu su gen. S. Žukausku peržiūrėjo užsiregistravusių atsargos karininkų sąrašus. P. Liatukas keletą jų atrinko: savo užrašų knygelėje užsirašė pavardes, karių laipsnius ir kitus duomenis⁵ ir tą pačią dieną išleido pirmąjį įsakymą pulkui. Jame pranešė, kad pradėjo eiti pulko vado pareigas. Iš šio įsakymo taip pat matyti, jog tą dieną į pulką P. Liatukas priėmė pirmuosius 4 karininkus: Jonas Vintartas buvo paskirtas Ūkio dalies viršininku, Vladas Rozmanas – 1-osios kuopos vadu, Vaclovas Adomonis – 1-osios kuopos jaunesniuju karininku, Ignas Urbaitis – pulko adjutantu. Tą pačią dieną atvykęs pirmasis puskarininkis (tada puskarininkiai buvo vadinami kariais, eiliniai – kareiviais) Feliksas Jakšas buvo paskirtas į 1-ąją kuopą būrininku⁶. Tiesa, I. Ubaitis iš karto buvo išleistas atostogų ir į pulką grįžo gegužės 21 d., o pulko adjutanto pareigas laikinai buvo pavesta eiti V. Adomoniui⁷.

Pulką kurti buvo labai sunku, nes nebuvo nei ginklų, nei drabužių, nei avalynės, trūko pinigų. Intendantūros ir artilerijos sandėliai tuo metu buvo tušti. Reikėjo viską savo jėgomis įsigyti arba vietoje pasigaminti. Padėtis šiek tiek pagerėjo gegužės 16 d. Krašto apsaugos ministerijos (KAM) Tiekimo skyriui pulkui skyrus pirmuosius 230250 auksinų⁸.

Pamažu į pulką pradėjo rinktis karininkai ir kareiviai. Gegužės 16 d. prisistatęs karo valdininkas Balys Nagrodkis buvo paskirtas išdininku, iš Kauno komendantūros atvykęs buvęs Rusijos armijos paporučikis Kasstantas Savickis – kuopos viršila, karys Antanas Statkevičius – būrininku, pirmasis pulko kareivis Jonas Grigaitis – laikinai einančiu būrininko pareigas, karys Motiejus Rūkas – Nerikiuotės kuopos viršila⁹.

Gegužės 17 d. iš Kauno miesto ir apskrities komendantūros į pulką atvyko 22 kareiviai. Jie buvo paskirti į 1-ąją kuopą¹⁰. Gegužės 19 d. P. Liatuko prašymu iš Antrojo pėstininkų pulko buvo perkeltas karininkas Kristupas Vitczemelis ir gegužės 31 d. paskirtas pirmuoju Nerikiuotės kuopos vadu¹¹.

⁵ P. Liatuko atsiminimai // LCVA, f. 516, ap. 1, b. 64, l. 31.

⁶ Įsakymas 3 p. p. 1919-05-13 Nr. 1 // LCVA, f. 516, ap. 1, b. 1, l. 1.

⁷ Įsakymas 3 p. p. 1919-05-16 Nr. 2 // Ten pat.

⁸ Įsakymas 3 p. p. 1919-05-17 Nr. 3 // Ten pat, l. 2.

⁹ P. Liatuko atsiminimai // Ten pat, b. 64, l. 31 a. p.

¹⁰ Įsakymas 3 p. p. 1919-05-17 Nr. 3 // Ten pat, b. 1, l. 2.

¹¹ P. Liatuko atsiminimai // Ten pat, b. 64, l. 32.

Šis negausus karių būrelis, gavęs 24 arklius su vežimais ir 1 jojamąjį arklį pulko vadui, gegužės 21 d., vadovaujamas karininko V. Rozmano, išvyko į Raseinius. Pulko štabas ten atvyko gegužės 22 d. traukiniu¹² ir toliau ėmė formuoti pulką. Tą dieną atvyko ir pirmasis pulko felčeris Juozas Milašius¹³. Gegužės 25 d. buvo išleistas pirmasis pulko reikalus reglamentuojantis įsakymas: 1-osios kuopos vadui buvo įsakyta kasdien skirti būrį karių galimo gaisro padariniams likviduoti ir kitiems neatidėliotiniams darbams atlikti, be to, nuo 7 iki 11 val. ir nuo 16 iki 18.30 val. daryti rikiuotės pratimus¹⁴.

Gegužės 25 d. iš Intendantūros Tiekimo skyriaus pulkas gavo pirmąją siuntą: maišų (vietoje pamušalinės medžiagos), puspadžių, kojinių, ger-tuvių, kareiviškų diržų, sagčių diržams ir kito reikalingo turto¹⁵.

Gegužės 29 d. įvyko pirmasis karininkų susirinkimas. Tiesa, jo tema buvo labai proziška – diskutuota karininkų valgyklos įkūrimo klausimu¹⁶.

Birželio 2 d. gauti 28 arkliai: 25 – skirti Arklių paskirstymo komisijos ir 3 – Raseinių suėmimo komiteto¹⁷. Birželio 3 d. buvo pradėta formuoti Nerikiuotės kuopa. Tą dieną pulko vado įsakymu iš 1-osios kuopos į Nerikiuotės kuopą buvo perkeltas 21 kareivis¹⁸, be to, į pulką atvyko ir pirmasis pulko gydytojas Vytautas Jukšys¹⁹.

Pulkas ėmė augti. Birželio 4 d. buvo atsiųsti 127 kareiviai. Birželio 6 d. atvykęs karininkas (toliau – krn.) Juozas Skorulis buvo paskirtas 1-ojo bataliono vadu, o krn. V. Adomonis birželio 9 d. – kulkosvaidžių komandos viršininku (būtent jam buvo įsakyta formuoti Kulkosvaidžių komandą), Jonas Patopavičius – pulko chorvedžiu²⁰. Birželio 17 d. atvyko dar 67 naujokai. Iš jų 27 buvo paskirti į Kulkosvaidžių komandą, tačiau tarp jų nebuvo nė vieno, kuris išmanytų kulkosvaidžio konstrukciją ir veikimą.

---

¹² Įsakymas 3 p. p. 1919-05-22 Nr. 6 // Ten pat, b. 1, l. 3; P. Liatuko atsiminimai // Ten pat, b. 64, l. 33 a. p., 34 a. p.

¹³ P. Liatuko atsiminimai // Ten pat, b. 64, l. 34 a. p.

¹⁴ Įsakymas 3 p. p. 1919-05-25 Nr. 9 // Ten pat, b. 1, l. 5.

¹⁵ Ten pat, l. 6.

¹⁶ Įsakymas 3 p. p. 1919-05-28 Nr. 12 // Ten pat, l. 9.

¹⁷ Įsakymas 3 p. p. 1919-06-03 Nr. 17 // Ten pat, l. 12.

¹⁸ Įsakymas 3 p. p. 1919-06-03 Nr. 18 // Ten pat, l. 13.

¹⁹ P. Liatuko atsiminimai // Ten pat, b. 64, l. 31 a. p.

²⁰ Ten pat, b. 1, l. 14–16, 23, 25, 30.

Dėl to V. Adomoniui teko didžiulė atsakomybė ir pareiga – išmokyti naujokus elgtis su šiuo ginklu, juo labiau kad turimas kulkosvaidis buvo sugedęs ir ilgai nepavyko gauti reikiamų detalių²¹. Birželio 17 d. pulko vado įsakymu buvo įsteigtas pulko teismas, jo pirmininku paskirtas krn. Juozas Skorulis, nariais – karininkai Vladas Rozmanas ir Petras Kairys, karys Antanas Savickas ir kareivis Petras Gailius²².

Birželio 13 d. kuriamo pulko vadovybei teko susidurti su Radviliškio komendantine kuopa. Tą dieną į pulką atėjo 6 komendantinės kuopos kareiviai ir pareikalavo, kad būtų paleisti 3 komendantūros kareiviai, suimti už tai, kad pulke vedė bolševikinę agitaciją. Pulko vadas atvykęlius įsakė suimti ir pradėti tardymą. Susidarė pavojinga situacija. Komendantūros kareivių tuo metu buvo daugiau nei pulko kareivių, be to, komendantūra turėjo veikiantį kulkosvaidį. Grėsė komendantūros kareivių sukilimas, todėl kitą dieną visa jos kuopa buvo nuginkluota, suimti dar 6 įtariamai kareiviai ir visi 12 palydėti su apsauga į Kauną. Ten buvo pasiūsti ir kiti 70 kuopos kareivių, kurie turėjo būti paskirti į kitas dalis²³.

Birželio 17-oji ypatinga tuo, kad tą dieną buvo skirta pirmoji nuobauda. Dienos „herojumi“ tapo krn. V. Adomonis, kuriam pulko vadas krn. P. Liatukas pareiškė papeikimą už blogai organizuotą pulko daiktų pervežimą iš Kauno į Raseinius²⁴.

Birželio 19 d. į pulką atvyko būrelis buvusių Rusijos kariuomenės puskarininkių: Liudvikas Noreika, Vladas Matusevičius, Kazys Paura, Juozas Filipavičius, Kazys Skrazdauskas, Aleksandras Jurkus²⁵. Birželio 21 d. buvo pradėta formuoti 2-oji kuopa. Vadu paskirtas krn. P. Kairys²⁶.

Pulkui augant, jo vadas krn. P. Liatukas nutarė įkurti pulko orkestrą. Tačiau instrumentų jam niekaip nepavyko gauti, juo labiau būnant Raseiniuose. Tada P. Liatukas į pulką muzikantais priėmė tris kaimo vestuvių muzikantus, kurie turėjo savo instrumentus, parinko dar porą šiek tiek groti mokančių kareivių – taip buvo suburtas pulko „orkestras“. Pats

²¹ P. Liatuko atsiminimai // Ten pat, b. 64, l. 35.

²² Įsakymas 3 p. p. 1919-06-17 Nr. 32 // Ten pat, b. 1, l. 38.

²³ Pulko vado slapti raštai krašto apsaugos ministrui // Ten pat, b. 22, l. 59, 97.

²⁴ Įsakymas 3 p. p. 1919-06-17 Nr. 32 // Ten pat, b. 1, l. 39.

²⁵ Įsakymas 3 p. p. 1919-06-19 Nr. 34 // Ten pat, l. 43.

²⁶ P. Liatuko atsiminimai // Ten pat, b. 64, l. 37.

P. Liatukas savo atsiminimuose apie šį „orkestrą“ rašė, kad „*jo klausytis, žinoma, tegalėjo tik žmonės su labai tvirtais nervais dėl to, kad visi turintieji šiek tiek silpnesnius nervus, išgirdę mūsų „orkestrą“, ausis užsikimšę turėjo sprukti kur nors į šalį*“²⁷.

Nuo birželio 1 d. į pulko kapelmeisterio pareigas buvo pasamdytas buvęs vyresnysis Rusijos kariuomenės pulko muzikantas Antanas Radzevičius, o birželio 4 d. iš Raseinių komendantūros perkelta 7 muzikantų komanda.

Birželio 24 d. pulke jau buvo 11 karininkų, 5 karo valdininkai, 1 gydytojas, 315 kareivių, daliniui priklausė 28 arkliai²⁸.

Pulko vadui teko ne tik rūpintis dalinio komplektavimu, bet ir karių rengimu, tinkama jų drausme, kuri pirmosiomis dienomis buvo pašlijusi. Pavyzdžiui, birželio 19 d. jis, apie 16 val. užėjęs į štabo patalpas, du sargybinius rado miegančius; nebuvo budinčio raštininko, Muzikantų komandoje – budinčio karininko, štabo koridoriais vaikščiojo pašaliniai žmonės. Įsakyme pulkui vadas pareikalavo griežtai laikytis kariškos drausmės, neįleisti į pulko teritoriją pašalinių²⁹. Birželio 25 d. pulko vadas 1-osios kuopos kareivį Mėjerį Goldbergą už girtuokliavimą ir šaudymą mieste nubaudė 12 parų arešto, tačiau, kaip pirmą kartą prasikaltusį, nuo bausmės atleido³⁰. Birželio 18 d. iš pulko pabėgo pirmasis kareivis, Muzikantų komandos narys Juozas Pažareckis³¹. Vėliau pabėgimai iš pulko tapo įprastu reiškiniu.

Birželio 29 d. buvo atidaryta pulko ligoninė. Kad ją įkurtų, pulko vadovybė turėjo įveikti nemažai problemų. Ilgai buvo ieškoma tinkamų ligoninei patalpų. Jas radus, susidurta su savininko protestais. Tik įdėjus daug pastangų namą galų gale pavyko sekvestruoti pulko reikmėms³².

Maistu dalinį aprūpindavo vietinis Raseinių suėmimo komitetas, duona buvo kepama pulke. Kareiviai buvo maitinami neblogai. Kur kas

---

²⁷ Ten pat, l. 34 a. p.

²⁸ **Lesčius V.** Lietuvos kariuomenė 1918–1920, p. 244–245.

²⁹ Įsakymas 3 p. p. 1919-06-21 Nr. 36 // LCVA, f. 516, ap. 1, b. 1, l. 46.

³⁰ Įsakymas 3 p. p. 1919-06-25 Nr. 40 // Ten pat, l. 58.

³¹ Įsakymas 3 p. p. 1919-06-26 Nr. 41 // Ten pat, l. 62.

³² Įsakymas 3 p. p. 1919-06-30 Nr. 45 // Ten pat, l. 69; P. Liatuko atsiminimai // Ten pat, b. 64, l. 34 a. p., 35.

sunkiau buvo aprūpinti juos avalyne ir apranga. Iš centrinių sandėlių pulkas nieko negaudavo, todėl pagrindinis aprangos „šaltinis“ buvo demoralizuoti vokiečių kareiviai, iš kurių pulko kariai pirkdavo uniforminę aprangą ir apavą. Trūkstantį ginklų buvo perkama iš vokiečių ir vietos gyventojų³³.

Birželio 21 d. pulko vadas krn. P. Liatukas gavo Lietuvos kariuomenei skirtą įsakymą Nr. 74, kurio 20 paragrafe buvo nurodyta, kad „*Krašto apsaugos ministerijos Įsakymas Nr. 74 § 3 atmainomas*“. Tą pačią dieną P. Liatukas krašto apsaugos ministrui išsiuntė raštą. Jame pulko vadas rašė:

„Sulig krašto apsaugos ministerio įsakymu nuo 4 dienos gegužės mėnesio Nr. 74 1) aš buvau paskirtas vadu 3-io pulko, 2) man buvo įsakyta pradėti formavimą pulko, 3) pulką turėjau formuoti Raseiniuose.

Sulig gauto šiandien, t. y. birželio 21 d., Lietuvos kariuomenei įsakymu nuo birželio 6 d. Nr. 84 § 20, viskas tas atmainoma.

Dėl greitesnio išpildymo Lietuvos kariuomenei įsakymo Nr. 84 § 20, meldžiu nurodyti, kokiū būdu likviduoti 3 pėstininkų pulką, t. y. 1) kur persiųsti pulko karininkus, gydytojus, valdininkus, karius ir kareivius, 2) kam perduoti arklius ir visą pulko naudą.

Pranešu, jog 3 pulke daugiau kaip 40 % kareivių yra be jokios avalynės, nes 3 pulkas, nežiūrint daugybės reikalavimų, nėra gavęs nei vienos poros avalynės. Persiuntimas gi basų kareivių tokiomis aplinkybėmis į kitas dalis, sulig mano nuomonės, yra negalimas, nes laike tokio persiuntimo iš jų galima visko tikėtis.

Per tai meldžiu likvidavimą pulko daleisti man pradėti nuo paliuosavimo, jeigu jau ne visiškai, tai nors atostogoms, visų basųjų kareivių.

Liatukas.³⁴“

Birželio 23 d. jis gavo Generalinio štabo viršininko krn. M. Velykio raštą, kuriame buvo paaiškinta, kad Trečiasis pėstininkų pulkas neišformuojamas, o įsakymas kariuomenei dėl pulko kūrimo atšauktas dėl to, kad pulkas kuriamas 1919 m. gegužės 12 d. Prezidento įsakymo pagrindu³⁵.

³³ Ten pat, b. 64, l. 11.

³⁴ Ten pat, b. 22, l. 120.

³⁵ Ten pat, l. 119.

Pulką formuoti ir ypač jo kareivius rengti Raseiniuose labai trukdė tai, kad nebuvo kareivinių arba kiek tinkamesnių tam patalpų. P. Liatukas dėl to kreipėsi į krašto apsaugos ministrą A. Merkį, siūlydamas pulką perkelti į Varnių kareivines. Gavęs sutikimą apžiūrėti kareivines, pulko vadas išvyko į Varnius. Patalpas apžiūrėjęs ir įvertinęs kaip tinkamas, jis birželio 30 d. grįžo į Raseinius, o čia rado įsakymą vieną pulko kuopą komandiruoti į Šiaulius – paremti kovoje su vokiečiais Atskirąjį batalioną. Į Šiaulius buvo pasiūsti 1-osios kuopos 104 kareiviai, vadovaujami krn. V. Rozmano ir B. Ešmonto. Likusiai pulke kuopos daliai vadovauti buvo paskirtas krn. A. Balsys³⁶.

Liepos 2 d. krn. P. Liatukas, gavęs Generalinio štabo viršininko įsakymą dėl atleidimo iš pulko vado pareigų ir paskyrimo į naujas I brigados vado pareigas, taip pat nurodymą pulką perduoti vyriausiajam pulko karininkui ir atvykti į Kauną, paskyręs

I. Musteikis (VDKM)

laikinei eiti pulko vado pareigas 1-ojo bataliono vadą krn. Juozą Skorulį, išvyko į Kauną³⁷. Nauju laikiniu pulko vadu buvo paskirtas krn. Ignas Musteikis. Jis į dalinį atvyko liepos 11 d. ir pradėjo eiti pareigas³⁸.

Perėmęs pulko vado pareigas, krn. Ignas Musteikis toliau tęsė pradėtą dalinio formavimo darbą ir dėl savo energijos, sumanumo, drąsos, geležinės valios ir pasiryžimo sugebėjo išspręsti daug, atrodytų, beveik neišsprendžiamų klausimų: organizavo drabužių, avalynės, arklių, ginklų pirkimą, kareivių mokymą³⁹. O pulko ap-

³⁶ P. Liatuko atsiminimai // Ten pat, b. 64, l.37 a. p.

³⁷ Įsakymas 3 p. p. 1919-07-02 Nr. 47 // Ten pat, b. 1, l.73.

³⁸ Įsakymas 3 p. p. 1919 07-11 Nr. 57 // Ten pat, l. 76.

³⁹ **Lesčius V.** Lietuvos kariuomenė 1918–1920, p. 245.

rūpinimas iš tikrųjų buvo katastrofiškai blogas. 1919 m. liepos 6 d. naujasis pulko vadas, vos susipažinęs su padėtimi, parašė raštą KAM Rikiuotės skyriaus viršininkui. Jame nurodė, kad nuo pulko formavimo pradžios jau praėjo pusantro mėnesio, o jis dar nėra gavęs nė vienos poros batų. Naujokai, atėję tarnauti su klumpėmis, jau spėjo jas sunėšioti ir liko basi. „Prisiėjus tarnybos reikalais kur nors siųsti kareivius, nėra ko siųsti, nes visi be apavo.“ Ignas Musteikis atkreipė Rikiuotės skyriaus viršininko dėmesį į tai, kad dėl blogo pulko aprūpinimo stringa kareivių mokymas ir dėl to jie ėmė bėgti iš pulko⁴⁰.

Liepos 16 d. pulko 2-osios kuopos kareiviams buvo organizuoti pirmieji šaudymo pratimai į už 100 žingsnių esantį taikinį. Šaudymo pratybose dalyvavo 50 kareivių, buvo leista iššauti po 5 šūvius. Pataikyta į taikinį 24 %. Puikiai šaudančių kareivių buvo 6 %, gerai – 14 %, vidutiniškai – 16 %, blogai – 64 %⁴¹. Taigi, pratybos parodė, kad karių šaudymo įgūdžiams reikia skirti didžiulį dėmesį.

1919 m. liepos 18 d. vyr. kariuomenės vado gen. Silvestro Žukausko įsakymu pulkas buvo įtrauktas į I brigados sudėtį⁴².

Jau kitą dieną, t. y. liepos 19-ąją, pulko vadas išsiuntė pirmąjį raštą brigados vadui. Jame I. Musteikis reiškė susirūpinimą, kad Raseiniuose apsisotojo 1 400 vokiečių kolona. Toks gausus vokiečių susitelkimas, jo nuomone, gali išprovokuoti karinius susidūrimus su pulko kareiviais, be to, kilti užkrečiamųjų ligų infekcijos pavojus. Brigados vado jis prašė tarpininkauti Lietuvos valdžios institucijose, kad iš Raseinių būtų išvesti šie vokiečių kareiviai⁴³. Tačiau jokių susidūrimų neįvyko. Po 8 dienų vokiečiai paliko Raseinius.

Liepos 26–28 d. atvyko į pulką paskirti Karo mokyklos I laidą baigę karūžai: Jonas Matelis, Simas Sidabras, Justas Kuncaitis ir Juozas Černiauskas⁴⁴.

⁴⁰ LCVA, f. 516, ap. 1, b. 4, l. 106.

⁴¹ 2-osios kuopos vado krn. P. Kairio 1919-07-17 pranešimas 1-ojo bataliono vadui // Ten pat, b. 5, l. 159.

⁴² **Lesčius V.** Lietuvos kariuomenė 1918–1920, p. 245.

⁴³ III pėst. pulko vado I. Musteikio 1919-07-19 raštas I brigados vadui // LCVA, f. 516, ap. 1, b. 5, l. 149.

⁴⁴ Ten pat, b. 1, l. 116, 117, 123, 129.

PULKAS ŠIAULIUOSE

Generalinio štabo viršininkas krn. Mykolas Velykis, vykdydamas vyr. kariuomenės vado įsakymą, 1919 m. liepos 26 d. įsakė pulkui persikelti į Šiaulius ir į savo sudėtį įtraukti Šiaulių batalioną bei perimti visą jo turta. Šiaulių bataliono vadui krn. Jonui Gaudešui buvo nurodyta perduvus batalioną atvykti Generalinio štabo žinion. Bataliono reorganizaciją įsakyta užbaigti iki rugpjūčio 15 d.⁴⁵ Be abejo, tai buvo gera žinia, nes pulkas gavo suformuotą batalioną.

Liepos 31 d. 6 val. ryto dalinys pajudėjo Šiaulių link. Pulko vadas voros priekyje pastatė Muzikantų komandą, toliau – kuopas, komandas ir gurguolę. Basi kareiviai buvo vežami vežimais. Kaip prisimena šio žygio dalyvis Ignas Ubaitis, *„įeinant į kaimus drąsiau pūtė dūdoniai, žmonės bėgo žiūrėti, mergaitės įteikinėjo pulko vadui, karininkams, kareiviams gėles. Tai buvo jaudinantys paveikslai. Kas juos pergyveno – tai amžinai pasiliko įsitikinęs į didelę tautos meilę, rodos, ramiai, bet giliai glūdinčią tautoje“*. 16 val. poilsio pulkas sustojo Šiluvos miestelyje. Žmonės jį sutiko su duonos krepšiais. Nakvojo keliose vietose: gurguolė – Tytuvėnų miestelyje, likusi pulko dalis – Johanpolio dvare ir jo apylinkėse.

Rugpjūčio 1 d. dalinys atvyko į Šiaulius⁴⁶. Čia rugpjūčio 4 d. į jo sudėtį buvo įtrauktas Šiaulių batalionas. Pulko vado nurodymu rugpjūčio 4 d. 8 val. ryto visas batalionas buvo išrikiuotas. 12 val. su visais jo karininkais, karo gydytojais ir valdininkais susitiko pulko vadovybė. 16 val. buvo išskleista ir apžiūrėta bataliono gurguolė⁴⁷. Pulką papildė buvusio Šiaulių bataliono karininkai Liucijus Volotko, Andriejus Purpetris, Mykolas Jasinuskas, Adolfas Klibas, Jonas Gričius, Jokūbas Runkauskas, Pranas Budreckas, Emilis Šneideraitis, Vitoldas Jurevičius, Kazys Čepas, Teodoras Šostak, Valerijonas Imbrasas, Jurgis Gorodeckis, Genrikas Rozmano, Jonas Milašius, Antanas Ugianskas, Jurgis Pralgauskas, karūžas Vladas Karvelis, kapelionas Martynas Jonaitis, paskirtas pulko kapelionu. Į pulką įsiliejo 1 088 kareiviai. Dalinys perėmė ir nemažai bataliono turto, ginklų⁴⁸.

⁴⁵ Generalinio štabo viršininko 1919-07-26 raštai Nr. 3057 ir Nr. 3058 // Ten pat, b. 5, l. 171, 1. 74.

⁴⁶ Įsakymas 3 p. p. 1919-07-31 Nr. 78 // Ten pat, b. 1, l. 128; I. Ubaičio atsiminimai // Ten pat, b. 64, l. 48.

⁴⁷ 3 p. p. vado nurodymas Šiaulių bataliono vadui // Ten pat, b. 5, l. 171, 176.

⁴⁸ Įsakymas 3 p. p. 1919-08-10 Nr. 88 // Ten pat, b. 1, l. 140, 141–144.

Perdavusi pulkui Šiaulių batalioną, pulko vadovybė džiaugėsi sustiprėjusiu daliniu, tačiau kartu susidūrė ir su didžiulėmis problemomis. Pirmiausia – su buvusio Šiaulių bataliono kareivių dezertyravimu. Bėgimo atvejų ypač padaugėjo sužinojus, kad pulkas ruošiasi pasitraukti iš miesto, nes beveik visi bataliono kareiviai buvo iš Šiaulių apskrities. Nuo bataliono įtraukimo į pulko sudėtį dienos iki spalio vidurio iš pulko pabėgo daugiau kaip 300 buvusių Šiaulių bataliono karių. Tiesa, apie 150 buvo sugauti ir grąžinti į dalinį. Prasidėjus masiniam dezertyravimui, pulko vadovybė bandė gražiuoju stabdyti bėglius: sugauti pabėgę kareiviai iš pradžių nebuvo baudžiami, tačiau tai veikė priešingai. Kai kurie, matydami, kad pagautiems kareiviams neskiriama griežtesnių bausmių, taip pat ryžosi bėgti. Dėl to pulko vadas sugautus bėglius nusprendė atiduoti karo lauko teismui.

Kaip minėta, batalionas buvo labai blogai aprūpintas, o pulko vadas, perimdamas šį dalinį, kareiviams buvo pažadėjęs viskuo pasirūpinti, tačiau tai padaryti ne taip jau gerai sekėsi. Milžiniškomis pulko vado I. Musteikio pastangomis pavyko gauti 350 porų batų, 180 komplektų aprangos, baltinių, antklodžių, tačiau pulko aprūpinimas ir toliau buvo katastrofiškai blogas. I. Musteikis bent tris kartus kalbėjosi su savo pulko kariais apie bėgimo žalą, apeliavo į patriotinius jausmus, meilę Tėvynei. Imta aktyviai kovoti su bolševikų agitatoriais, naktį skiriami patruliai bėgliams gaudyti. Tačiau dezertyravimui užkirsti kelio nepavyko, bet bėgimo atvejų sumažėjo⁴⁹.

Tiesa, į pulką buvo įtrauktas ne visas Šiaulių batalionas. Jo viena kuopa, buvusi fronte ir priskirta Panevėžio batalionui, kariuomenės vado įsakymu buvo įtraukta į Joniškėlio batalioną⁵⁰. Bataliono turto perėmimas taip pat sukėlė nemažai sunkumų, nes 1919 m. birželio 22 d., bermontininkams sudeginus bataliono raštinę, faktiškai nebeliko turto dokumentų ir juos reikėjo atkurti.

Šiauliuose pulkas buvo įkurdintas buvusio odų fabriko rūmuose už miesto, prie Tilžės plento. Kai kurie karininkai buvo apgyvendinti flygelelyje prie kareivinių, kiti – butuose mieste.

⁴⁹ 3 p. p. vado I. Musteikio slaptas 1919-10-17 pareiškimas KAM Generalinio štabo Rikiuotės skyriaus viršininkui // Ten pat, b. 4, l. 97–98.

⁵⁰ KAM Generalinio štabo Rikiuotės skyriaus 1919-08-19 raštas II brigados vadui // Ten pat, b. 5, l. 223.

Šiauliuose tuo metu dar buvo vokiečių. Jų ir dalinio santykiai buvo ganėtinai įtempti. Būta bandymų pulti pulko patrulius, šaudoma mieste arba prie kareivinių, todėl prie jų naktimis tekdavo daugiau pastatyti sargybų ir patrulių. Nuolat pasirengęs buvo budintis dalinys, turintis kulkosvaidžių. Keletą kartų gauta žinių apie vokiečių rengiamą puolimą pulkui nuginkluoti, tačiau pulta nebuvo⁵¹. Kita vertus, tai, kad aplinkui buvo demoralizuotų vokiečių ir bermontininkų, padėjo pulkui sustiprėti. Revolveriai buvo perkami tiesiog maišais, pulkas įsigijo ir kulkosvaidžių⁵².

Tačiau šis dalinys susidūrė ir su kitomis problemomis. Vos tik persikėlęs į Šiaulius, jis labai priešišškai buvo sutiktas miesto komendantūros. Atvykęs į Šiaulius pulko vadas, nesulaukęs komendanto prisistatymo vizito, pas jį pasiuntė karininką, kad pakviestų komendantą atvykti į pulką, tačiau sulaukė įžeidžiančio atsakymo. Nenorėdamas sukelti nereikalingo incidento, krn. I. Musteikis parašė raštą Krašto apsaugos ministerijos Rikiuotės skyriaus viršininkui, kuriame prašė, kad būtų paskirtas Šiaulių įgulos viršininku⁵³. Taip ir įvyko. Vyriausiojo kariuomenės vado įsakymu nuo rugpjūčio 15 d. krn. I. Musteikis buvo paskirtas Šiaulių karinės įgulos vadu⁵⁴.

Rugpjūčio 4 d. pulko vadas gavo KAM Rikiuotės skyriaus raštą, kuriame buvo pranešama, kad vyriausiasis kariuomenės vadas įsakė iš pulko skirti dvi kuopas (kurių kiekvienoje būtų po tris karininkus ir papildomai po 2 karininkus kulkosvaidininkams vadovauti) kartu su joms priklausančiu turtu ir vadovaujant krn. P. Kubiliūnui (kuris tą pačią dieną buvo perkeltas į Trečiąjį pėstininkų pulką, o rugpjūčio 6 d. paskirtas 2-ojo bataliono vadu) kaip pulko batalioną pasiųsti į Suvalkus. Ten prie šių dviejų atvykusių kuopų buvo prijungta viena Suvalkų komendantūros kuopa – kaip trečioji bataliono kuopa. Prie dalinio buvo prijungti ir kiti „viršėtiniai“ Suvalkų komendantūros kariai. Tokiu būdu į Suvalkus pasiųstas batalionas buvo baigtas formuoti⁵⁵. Tačiau iš ten jis greitai buvo grąžintas į Šiaulius.

Persikėlusiam į Šiaulius pulke vyko nemaža organizacinė pertvarka.

⁵¹ V. Karvelio atsiminimai iš 3-iojo pėst. D. L. Kun. Vytauto pulko gyvenimo // Ten pat, b. 64, l. 5.

⁵² I. Urbaičios atsiminimai // Ten pat, l. 48.

⁵³ Ten pat, b. 22, l. 123.

⁵⁴ KAM Rikiuotės skyriaus viršininko 1919-08-10 raštas 3 p. p. vadui // Ten pat, b. 5, l. 190.

⁵⁵ Ten pat, b. 22, l. 114.

Nuo rugpjūčio 8 d., pakeitus Šiaulių bataliono kuopų pavadinimus, 1-oji kuopa tapo 4-ąja (vadas krn. E. Šneideraitis), 2-oji – 5-ąja (vadas krn. A. Reibas), 3-ioji – 6-ąja (vadas krn. Teodoras Šostakas), 4-oji – 7-ąja (vadas krn. V. Umbrasas), Kulkosvaidžių komanda – 2-ąja kulkosvaidžių komanda. Krn. G. Rozmanas buvo paskirtas Mokomosios komandos, krn. A. Ugianskas – Nerikiuotės kuopos vadu, krn. A. Gričius – pulko štabo viršininku. Rugpjūčio 17 d. 1-osios kuopos vadu buvo paskirtas krn. M. Jasinskas, Mokomosios komandos vadas krn. G. Rozmanas tapo Ryšių komandos viršininku, krn. V. Rozmanas – Mokomosios komandos vadu⁵⁶. Rugpjūčio 23 d. į pulką atvyko vyriausiojo kariuomenės vado įsakymu pulko vado padėjėju paskirtas buvęs Joniškėlio bataliono vadas krn. Antanas Stapulionis⁵⁷.

Tačiau daliniui ir toliau labai trūko karininkų ir puskarininkų. Kai kuriose kuopose tarnavo tik po vieną karininką, todėl ir kareivių mokymas buvo nevienodas, prastas, tačiau apskritai jų rengimas ir kitas darbas vyko kaip ir anksčiau, todėl pulko kariai kasdien įgydavo vis daugiau žinių, gerėjo, nors ir labai lėtai, drausmė. Pulkui ir toliau daug ko stigo – ir uniformų, ir ginklų, ir valgis buvo nekoks. Beveik kiekvieną dieną kariai pietums gaudavo žirnių su mėsa, tiesa, vakarienė – ryžių arba miežių košė – buvo skanesnė ir riebesnė⁵⁸.

Pamažu pulko gyvenimas gerėjo, tačiau greitai jis vėl gavo vyriausiojo kariuomenės vado įsakymą persikelti į Panevėžį. Parengti vietų pulkui įsikurti rugpjūčio 16 d. pulko vadas krn. I. Musteikis pasiuntė J. Skorulio vadovaujamą 1-ąją batalioną⁵⁹. 1-asis batalionas į Panevėžį, kaip ir buvo nurodyta kariuomenės vado įsakyme, atvyko rugpjūčio 20 d.⁶⁰

PULKAS PANEVĖŽYJE

1919 m. rugpjūčio 21 d. pulko 2-oji kuopa gavo įsakymą vykti į Ukmergę, Ukmergės komendanto žinion, ir paremti vietos komendantūros dalinį, kurį puolė lenkų kariai. Dėl to ten susidarė kritiška padėtis. Iš miesto

⁵⁶ Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920, p. 245.

⁵⁷ Įsakymas 3 p. p. 1919-08-23 Nr. 102 // LCVA, f. 516, ap. 1, b. 1, l. 191.

⁵⁸ V. Karvelio atsiminimai iš 3-iojo pėst. D. L. Kun. Vytauto pulko gyvenimo // Ten pat, b. 64, l. 5.

⁵⁹ Įsakymas 3 p. p. 1919-08-23 Nr. 102 // Ten pat, b. 1, l. 192.

⁶⁰ Ten pat, b. 5, l. 195.

A. Ugianskas (*Tėvynės vaduotojas*, 1920 m. gegužės 4, p. 5)

netgi buvo pradėtos evakuoti valstybinės įstaigos. Kitos dienos ryte kuopa buvo pasirengusi išvykti. Prieš išvykstant kuopos vadas krn. A. Ugianskas pasakė kalbą. Jis pažymėjo, kad teks kautis su lenkais. Kuopą išlydėjo pulko orkestras ir gausiai susirinkę panevėžiečiai.

Rugpjūčio 24 d. vakare kuopa pasiekė

Ukmergę. Nors jau buvo vėloka, dalinys atsisakė priimti Ukmergės komandanto pasiūlymą nakvoti mieste ir patraukė į nurodytą apsaugos barą ties Vaitkuškiu. Pakeliui dalinys gavo žinių, kad lenkai yra visai netoli Vaitkuškio ir kad jie lankosi Vaitkuškio dvare.

Atvykusi į Vaitkuškį kuopa, pastačiusi lauko sargybą, pagaliau galėjo pailsėti. Rugpjūčio 25 d. anksti ryte jos vadas pasiuntė žvalgus priešakinių pozicijų žvalgyti ir rinkti žinių apie priešą. Dar nė Vaikštų kaimo nepriejusius žvalgus apšaudė lenkai. Grįžę jie pranešė, kad Vaitekūnuose apsistoję lenkai. Greitai lietuviai pastebėjo, kad iš Vaikštų sodžiaus atslenka priešų karių grandinė. Kuopos vadas dalinį greitai išskleidė į grandinę, į ją įsiliejo ir lauko sargybos kariai. Kuopa pradėjo į lenkus iš šautuvų šaudyti. Šie, matyt, nesitikėję tokio stipraus pasipriešinimo, pakriko ir atsitraukė, palikę 10 nukautų ir sužeistų karių. Tačiau tuo metu, kai atrodė, kad nugalėti priešų kariai traukiasi, iš abiejų kuopos sparnų pasigirdo šūviai. Į kuopos karius šaudė lenkai iš netoli buvusio miško ir iš kairės – Skubinų sodžiaus. Kuopos vadas 10 karių pasiuntė persekioti atsitraukiančio priešą, o likusius suskirstė į tris grupes. Viena grupė ėmė šaudyti miško kryptimi, antroji – Skubinų sodžiaus pusėn, trečioji, kuriai vadovavo pats kuopos vadas, nukreipė ugnį į užnugarį – mišką, iš kurio taip pat girdėjo šaudant.

Lietuvių dalinys pateko į labai keblią padėtį, nes lenkai, prasmukę į užnugarį, pagrobė jo aklius, tarp jų ir kuopos vado. Kuopos kariai iš pradžių lenkus, esančius kuopos užnugaryje, palaikė savais – manė, kad tai pasiūsta pagalba. Tik kuopos vadas galų gale suprato, kad tai priešininkai. Vado vadovaujamas karių būrelis pasislėpė pasaloje už kalnelio. Netrukus lenkai ėmė šaudyti, tačiau lietuviai, kad neišsiduotų, kurį laiką į šūvius neatsakinėjo. Tuo metu vora, vadovaujama karininko, slinko artyn. Pasigirdo komanda šturmuoti kalnelį. Lenkų vadas šoko į priekį, norėdamas mesti granatą, tačiau nuo kuopos vado šūvio krito negyvas. Lietuviai iš už kalnelio paleido šautuvų ugnį. Tačiau lenkai toliau puolė lietuvius, mėtydami į juos rankines granatas. Kuopa gyvėsi šautuvų ugnimi, ir saugoma priedangos, padarė lenkams nemažai nuostolių. Lenkai sustojo, tačiau, keliems lietuvių kariams grioviu nepastebėtiems prišliaužus iš šono ir pradėjus šaudyti, pasileido bėgti⁶¹.

Laimėję kautynes kuopos kariai surinko ir vakare Ukmergės kapinėse palaidojo žuvusių lenkų lavonus. Netrukus pas Ukmergės komendantą atvyko lenkų parlamentarai paprašyti atiduoti žuvusio lenkų karininko kūną. Komendantas sutiko tai padaryti, jei lenkai mainais paleis paimtus į nelaisvę Ukmergės komendantūros karininkus. Šie pažadėjo, bet savo pažado netesėjo⁶².

Po patirto pralaimėjimo lenkai kurį laiką nei Vaitkuškių dvaro rajone, nei Vaitekūnų kaime nesirodė. Negalėjo jų rasti ir nuolat siunčiami žvalgai. Matyt, jie buvo atsitraukę ganėtinai toli. Tačiau po kurio laiko lenkų žvalgai vėl pasirodė ir beveik kasdien įvykdavo žvalgų susidūrimų.

1919 m. spalio 15 d., kai padėtis stabilizavosi, kuopa gavo įsakymą grįžti atgal į pulką⁶³.

Tuo metu Šiauliuose likusi pulko dalis ėmė ruoštis žygiui į Panevėžį. Pulko vadas nustatė dalinio persikėlimo tvarką: Ūkio dalis ruggpjūčio 25 d. turėjo visą pulko turtą vokiečių traukiniu išgabenti į Radviliškį. Tiesa, iš vokiečių gauti vagonų buvo labai sunku, todėl pulko vadovybei reikėjo nemažai pastangų, kol išrūpino sąstatą daliniui perkelti. Po to visą turtą teko perkrauti į atsiųstą lietuvių traukinį ir nugabenti į Panevėžį. Jo apsaugai už-

⁶¹ Kova su lenkais ties Vaitkuškiais // Tėvynės vaduotojas, 1920. gegužės 4, p. 5–6.

⁶² Ten pat, p. 9.

⁶³ Ten pat.

tikrinti buvo skirtas 2-ojo bataliono karių būrys, vadovaujamas karininko. Likusi pulko dalis – Muzikantų komanda, kuopos, tarnybos, gurguolė – turėjo pėsčiomis pasiekti Radviliškį, 16 val. sėsti į traukinį ir vykti į Panevėžį. Voros viršininku buvo paskirtas 2-ojo bataliono vadas krn. P. Kubiliūnas⁶⁴. Pulko persikėlimas vyko sklandžiai. 27 d. visas dalinys jau buvo Panevėžyje.

Pulko vadas buvo paskirtas Panevėžio karinės įgulos viršininku. Rugpjūčio 29 d. kovoti su bolševikais į frontą, Jeluvkos rajoną, išvyko krn. J. Skorulio vadovaujamas 1-asis batalionas (1-oji, 3-ioji ir Kulkosvaidininkų kuopos). Kartu su J. Skoruliu išvyko 7 karininkai, 1 karo valdininkas ir 276 kareiviai⁶⁵.

Apskritai rugpjūtis pulkui nebuvo labai sėkmingas. Vien per šį mėnesį iš dalinio pabėgo 91 mobilizuotas kareivis, tiesa, vėliau kai kurie dezertyrai grįžo patys arba buvo sugražinti⁶⁶.

1919 m. rugsėjo 18 d. buvo išleista pirmoji pulko Mokomosios komandos laida – 69 kareiviai. Šia proga pulko vadas krn. I. Musteikis Mokomosios komandos viršininkui krn. V. Rozmanui, instruktoriams karininkams K. Savickui ir J. Mateliui ir lektoriams karininkams P. Kubiliūnui ir J. Gričiui, gydytojui A. Spudui pareiškė padėką⁶⁷.

1919 m. rugsėjo 22 d. brigados vadas karininkas S. Nastopka pulko 1-ajam batalionui įsakė užimti fronto barą Šėderės rajone. Brigados vado įsakymu bataliono visos dalys rugsėjo 24 d. 5 val. ryto pradėjo priešų ir vietovės žvalgybą. Jos metu Panevėžio grupės vadas įsakė visus įtariamus ir neturinčius leidimų asmenis areštuoti⁶⁸. Ar tokių buvo, duomenų rasti nepavyko.

FRONTE KOVOJANT SU BOLŠEVIKAIS

Nuo spalio 5 d. pulkas oficialiai pradėjo veikti fronte⁶⁹.

Spalio 6 d. į Eglaitę atvyko likusi pulko dalis⁷⁰. Pulkas spalio 3 d. Dauguvos fronte pakeitė Marijampolės atskirąjį batalioną ir užėmė barą nuo

⁶⁴ Įsakymas 3 p. p. 1919-08-25 Nr. 105 // LCVA, f. 516, ap. 1, b. 1, l. 199.

⁶⁵ Įsakymas 3 p. p. pulkui. 1919-09-03 Nr. 113 // Ten pat, l. 221.

⁶⁶ Įsakymas 3 p. p. 1919-09-06 Nr. 116 // Ten pat, l. 233-234.

⁶⁷ Įsakymas 3 p. p. 1919-09-28 Nr. 138 // Ten pat, l. 302-303.

⁶⁸ Panevėžio grupei įsakymas Nr. 42 A. 1919-09-22 // Ten pat, b. 3, l. 27.

⁶⁹ Įsakymas 3 p. p. pulkui. 1919-11-07 // Ten pat, b. 1, l. 419.

⁷⁰ **Lesčius V.** Lietuvos kariuomenė 1918–1920, p. 245.

Osinaukos iki Kazimieriškių imtinai⁷¹.

1919 m. spalio mėn. Lietuvos kariuomenėje vėl pradėjus teikti kariui laipsnius, jie buvo suteikti ir pulko karininkams.

Lapkričio 1 d., vykdant karinės vadovybės nurodymą, buvo pradėtas formuoti pulko 3-iasis batalionas. Tą dieną krn. Liucijus Volodko buvo paskirtas formuojamo bataliono vadu⁷². Generalinio štabo Rikiuotės skyriaus viršininkas pasiteiravo, ar pulkui tam užteks karininkų ir kareivių ir ar prie jo reikės prijungti kuopų. Iš pulko vado atsakymo matyti, kad, vadovaujantis „3-ų batalionų pėstininkų pulko etatai“, patvirtintais 1919 m. birželio 5 d., pulkas būtų visiškai sukomplektuotas, trūko 41 karininko, 7 karo valdininkų, 140 karių ir 860 eilinių kareivių. L. e. pulko vado pareigas krn. A. Stapulionis pažymėjo, kad karininkų ir karių naujam batalionui pulkas visai neturi⁷³. Tuo metu pulke buvo 35 karininkai, 11 karo valdininkų, 2 gydytojai ir 1 387 kareiviai. Pulkas buvo ginkluotas 32 kulkosvaidžiais, 1 372 šautuvais, 52 revolveriais, turėjo 4 000 granatų, 131 arklį, 46 telefono aparatus, 2 motociklus, 52 vežimus ir kito turto⁷⁴.

Lietuvos kariuomenės dienos išvakarėse, lapkričio 22 d., buvo paskelbta, kad kai kuriems pulko karininkams suteikti Lietuvos kariuomenės karių laipsniai:

majoro – Ignui Musteikiui, Jonui Skoruliui, Liucijui Volodko ir Jonui Gričiui;

kapitono – Jonui Vintortui, Vladui Rozmanui, Jonui Milašiui ir Petruui Kairiui;

vyr. leitenanto – Jonui Dragūnui, Vaclovui Adomoniui, Emiliui Šneideraičiui, Ignui Urbaičiui, Teodorui Šostakui, Mikui Jašinskui, Antanui Purpetriui⁷⁵.

Dar anksčiau majoro laipsnis buvo suteiktas Petruui Kubiliūnui, Kristupui Veczemeliui, leitenanto – Jonui Mateliui, Simui Sidabruui, Jonui Černiauskui, Justinui Kuncaičiui, Vladui Karveliui, Pranui Buderckui,

---

⁷¹ **Ališauskas K.** Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, t. 1, p. 318.

⁷² Įsakymas 3 p. P. 1919-11-05 Nr. 186 // LCVA, f. 516, ap. 1, b. 1, l. 415.

⁷³ Ten pat, b. 5, l. 234-235.

⁷⁴ **Lesčius V.** Lietuvos kariuomenė 1918–1920, p. 245.

⁷⁵ Lietuvos kariuomenei. Įsakymas Nr. 188. 1919 m. lapkričio 22 d.

Stasiui Čepui⁷⁶.

Lapkričio 25 d. iš Generalinio štabo Operatyvinio skyriaus į pulką buvo atsiųstas kpt. K. Svilas, kurį pulko vadas nuo lapkričio 29 d. paskyrė štabo viršininku, o buvusį štabo viršininką krn. J. Gricių – 2-ojo bataliono vadu, atleidęs iš šių pareigų mjr. P. Kubiliūną⁷⁷.

Gruodžio 6 d. Respublikos Prezidento įsakymu už pasižymėjimą mūšiuose su bolševikais pulko vadas Ignas Musteikis buvo apdovanotas Kryžiumi „Už Tėvynę“⁷⁸.

1919 m. gruodžio 10 d. pulkas perėmė Joniškėlio bataliono saugotą fronto barą nuo Kazimieriškio dvaro iki Nichnovkos kaimo. Daugpilio tilto dešinėje veikė 23-iasis lenkų pulkas, kairėje – nuo Kazimieriškio dvaro – Trečiasis latvių pulkas. Pulko vadas batalionams įsakė saugoma-me bare prie Dauguvos įrengti gynybos punktus ir atramos postus pasitelkus atsarginių kuopų ir vietos gyventojų pajėgas.

Sventės dvaras (*Tėvynės vaduotojas*, 1920, birželio 20, p. 7)

⁷⁶ Įsakymas 3 p. p. 1919-10-26 Nr. 172 // LCVA, f. 516, ap. 1, b. 1, l. 389.

⁷⁷ Įsakymas 3 p. p. 1919-11-29 Nr. 215 // Ten pat, l. 475.

⁷⁸ Lietuvos kariuomenei. Įsakymas Nr. 202. 1919 m. gruodžio 9 d.

Pulko štabas, Raitųjų žvalgų, Ryšių ir Komendanto komandos įsikūrė Naujojo Griunvaldo dvare. Priešakiniai perrišimo punktai buvo dislokuoti Pilskalnio ir Sventės dvaruose, pulko arklių ligoninė – Eglaitėje. Eglaitėje buvo dislokuotas ir 3-iasis batalionas, 2-osios rūšies gurguolė, Muzikantų komanda.

Fronte esantiems kariams buvo įsakyta išduoti po 120 šovinių ir kiekvienam dar turėti 80 šovinių atsargą⁷⁹.

Gruodžio 16 d. pulką papildė Karo mokyklos II laidos būrys – 16 leitenantų ir 2 puskarininkiai. Į pulką atvyko leitenantai V. Dirvianskis, Tarulis, B. Mikėnas, P. Grebliauskas, Stasys Andrulis, A. Jurgutis, J. Gudavičius, Petras Styra, J. Pušneraitis, J. Švambarys, V. Tiknys, A. Urbonas, J. Kurgys, L. Zibavičius, I. Lipštas, S. Valiuškis ir puskarininkiai K. Pundžius ir L. Latonas⁸⁰.

Beveik tuo pat metu pasikeitė pulko vyriausieji gydytojai. Pulko vyr. gydytojas Aleksandras Spudas dėl ligos gruodžio 17 d. buvo išleistas iš kariuomenės, o į jo vietą iš Pirmojo artilerijos pulko atsiųstas gydytojas Domavka, kurį pulko vadas nuo gruodžio 20 d. paskyrė laikinai eiti pulko vyr. gydytojo pareigas⁸¹.

1919 m. gruodžio 19 d. pulko vado įsakymu 3-iasis batalionas, susidedantis iš dviejų kuopų, buvo perkeltas į pulko rezervą. Jam buvo įsakyta apsistoti Sventės dvare, naktį iš gruodžio 19-osios į 20-ąją užimti fronto ruožą Nichnovka–Rybakai ir jame įsitvirtinti⁸².

Pulko užtvaros buvo įrengtos sudegintuose kaimeliuose palei Dauguvą. Sargybos apkasai taip pat ėjo palei šią upę. Čia buvo įrengti kulkosvaidžių lizdai ir iš kelių eilių rąstų, apipiltų žemėmis ir pridengtų velėnomis, blindažai. Pulko apkasai buvo daug žemiau nei kitoje Dauguvos pusėje esančios bolševikų pozicijos, dėl to šiems buvo kur kas patogiau lietuvių įtvirtinimus apšaudyti⁸³.

⁷⁹ Slaptas įsakymas 3 p. p. 1919-12-09 // LCVA, f. 516, ap. 1, b. 3, l. 43.

⁸⁰ **Danilevičius S.** 3-jo pėst. pulko metinę sukaktį minint // Kardas, 1936, Nr. 15–16, p. 414.

⁸¹ Įsakymas 3 p. p. 1919-12-18 Nr. 239, 1919-12-28 Nr. 253 // LCVA, f. 516, ap. 1, b. 1, l. 525, 563.

⁸² Slaptas įsakymas 3 p. p. 1919-12-14 Nr. 11 // Ten pat, b. 3, l. 41.

⁸³ V. Karvelio atsiminimai iš 3-iojo pėst. D. L. Kun. Vytauto pulko gyvenimo // Ten pat, b. 64, l. 6.

Fronte beveik kasdien įvykdavo susidūrimų su bolševikais. Ne vienas jų baigėsi pulko pergale, tačiau kartais daliniui nepavykdavo išvengti nuostolių. Lietuvių pozicijas priešas dažnai apšaudydavo iš šarvuotojo traukinio. Aišku, lietuvių artilerija atsakydavo tuo pačiu. Toks apšaudymas baigdavosi nepatyrus didesnių nuostolių. Dauguvai užšalus, padažnėjo žvalgų susirėmimų. Ir šiais atvejais neišvengta nuostolių. Pavyzdžiui, naktį iš gruodžio 22-osios į 23-iąją pulko kariai Jonas Sofoi ir Kazys Taujanskas pateko į bolševikų nelaisvę, tačiau tą pačią naktį žvalgę priešo teritoriją Puskarininkų mokyklos kariai į nelaisvę paėmė du raudonarmiečius, 2 mirtinai sužeidė, jiems atiteko 4 šautuvai ir 155 šoviniai. Žvalgai nuostolių nepatyrė⁸⁴.

Priešais 2-ojo bataliono saugomą barą kitoje Dauguvos pusėje buvo bolševikų gerai įtvirtintas Ribakų kaimas. Šis punktas pulko kariams nuolat kėlė pavojų, nes, žvalgybos žiniomis, jame buvo įsitvirtinę per šimtą gerai ginkluotų, taip pat ir kulkosvaidžiais, raudonarmiečių. 6-osios kuopos vadui vyr. ltn. Teodorui Šostakui kilo mintis pereiti užšalusią Dauguvą ir išžvalgyti kaimą. Operaciją jis sumanė įvykdyti naktį iš gruodžio 23-iosios į 24-ąją. Savo dalinį vyr. ltn. T. Šostakas padalijo į 5 grupes po 20 karių. 1-oji grupė, vadovaujama kuopos jaunesniojo karininko J. Kuncaičio, turėjo pulti kaimą iš šiaurės rytų, 2-oji, vrš. J. Masanduko, ir 3-ioji, vadovaujama paties T. Šostako, apėjusios kaimą, – iš rytų, 4-oji, vrš. Musteikio vadovaujama, – iš kitos pusės. 5-oji grupė pasiliko kitame Dauguvos krante. Pradėjusi puolimą, ji turėjo sudaryti įspūdį, kad kaimas puolamas iš vakarų pusės.

20 val. kuopa patraukė į išeities pozicijas: 1-oji ir 2-oji – iš Podvinskajos, 3-ioji ir 4-oji – iš Gurnos kaimo. Naktis buvo labai tamsi, snigo, pūtė stiprus vėjas. Orientuotis buvo sunku, juo labiau kad teko eiti nežinoma vietoje, kur bet kada buvo galima užšokti ant raudonarmiečių sargybinių. Grupės perėjo upę, išsidėstė prie pat kaimo ir ėmė laukti signalo pulti. Tik 4-oji grupė paklydo ir nepriėjo skirtos pozicijos. Buvo duotas signalas pulti, tačiau bolševikai, pajutę kažką negera, paleido stiprią ugnį. Lietuviai, šaudydami ir šaukdami „valio“, puolė kaimą. Tarp raudonarmiečių kilo panika: metėsi į rytus, bet čia juos ugnimi pasitiko 3-ioji grupė, puolė dešinėn, tačiau jiems kelią pastoj 1-oji ir 2-oji grupės. Ir tik šiaurinėje kaimo pusėje, kur turėjo būti, bet neatvyko 4-oji grupė, raudonarmiečiai rado laisvą išėjimą. Per puolimą vienas kuopos karys žuvo. 10 raudonarmiečių pateko į nelaisvę. Lietuviams atiteko kulkosvaidis ir

⁸⁴ Ten pat, b. 7. l. 2–3.

2 arkliai. Dugiausia džiaugsmo kareiviams suteikė paimtos 3 armonikos, kuriomis grodami jie grįžo į savo dislokacijos vietą. Už šią operaciją kuopos vadas T. Šostakas buvo apdovanotas Vyčio Kryžiumi⁸⁵.

Prieš pat Naujuosius metus, iš gruodžio 28-osios į 29-ąją, perdavus saugomą fronto barą kitoms dalims, pulkas buvo perdislokuotas į Eglaitę ir jos apylinkes. Į Eglaitę persikėlė ir pulko štabas, Raitųjų žvalgų ir Komendanto komanda. Tik Mokomoji kuopa buvo dislokuota Šėderės dvare. Tiesa, pulko komendantas dar gruodžio 26 d. atvyko į Eglaitę – kad parūpintų pulko kariams butus⁸⁶. Deja, gyvenimo Eglaitėje sąlygos buvo ganėtinai prastos. Daliai pulko teko įsikurti žeminėse prie Eglaitės geležinkelio stoties. Jose buvo įsikūrę ir Ilukstėje dislokuoto 1-ojo bataliono daliniai. Gyvenimas žiemą žeminėse buvo sunkus, kareiviai ėmė sirgti, dalis dėl blogų sąlygų dezertyravo⁸⁷. O tuo metu įtampa fronte didėjo, iš abiejų pusių padažnėjo išpuolių.

1919 m. gruodžio 31 d. pulkas turėjo 1 246 vokiškus 98 m. modelio ir 3 vokiškus 88 m. modelio šautuvus „Mauser“, 700 raketų ir 14 raktinių pistoletų, 72 vokiškus „Mauser“ karabinus, pistoletų: 18 – 7,65 mm „Mauser“, 20 – „Beholla“, 5 – 9 mm „Parabellum“, 9 – „Dreize“ sistemos; 9 rusiškus ir 17 sunkiųjų (MG 08 modelio) vokiškų „Maxim“ sistemos, 5 lengvuosius vokiškus „Bergman“ kulkosvaidžius, 1 prancūzišką 1915 m. modelio „Chauchat“ kulkosvaidį ir šovinių: 179 000 – vokiškiems šautuvams, 158 000 – rusiškiems 7,65 mm kalibro pistoletams, 200 – 9 mm kalibro pistoletams; 44 žiūronus, 1 253 durtuvus, 3 600 rankinių granatų⁸⁸.

Nuo 1920 m. sausio 13 d. Trečiasis pėstininkų pulkas buvo įtrauktas į III brigados (nuo vasario 10 d. – III divizijos) sudėtį⁸⁹. Kadangi tiesioginių susirėmimų su bolševikais po 1920 m. sausio 4 d. bendros lenkų ir latvių operacijos ir Daugpilio užėmimo nebebuvo, pulkui buvo perduota kur kas platesnio fronto baro apsauga. Pulkas užėmė ir IX pėstininkų pulko saugotą barą net iki Birkinėlių (į pietus nuo Kalkūnų geležinkelio). Jį visą saugojo vienas batalionas, daugiau sargybų postų sutelkęs pietinėje baro dalyje, kur

⁸⁵ Ten pat, b. 64, l. 53.

⁸⁶ Slaptas įsakymas 3 p. p. 1919-12-26 Nr. 12 // Ten pat, b. 3, l. 42.

⁸⁷ V. Karvelio atsiminimai iš 3-iojo pėst. D. L. Kun. Vytauto pulko gyvenimo // Ten pat, b. 64, l. 5.

⁸⁸ 3 p. p. žinios apie ginklų stovį 1919 gruodžio 31 d. // Ten pat, b. 17, l. 15.

⁸⁹ **Lesčius V.** Lietuvos kariuomenė 1918–1920, p. 245.

būta kontaktų su lenkų sargybomis⁹⁰.

Fronte, kai pulkui visko trūko, pasitaikydavo neteisėto karių elgesio, išpuolių prieš vietos gyventojus atvejų: savavališkų rekvizicijų, plėšimų, netgi nusikaltimų. Už tai pulko kariai buvo baudžiami, traukiami baudžiamojon atsakomybėn. Karo lauko teismas skirdavo net mirties bausmę. 1920 m. sausio 28 d. II brigados vado gen. ltn. Maksimo Katchės įsakyme pabrėžta, kad brigados saugomo baro teritorijos priklausomybės klausimas, matyt, bus išspręstas plebiscito būdu. Norint, kad vietos gyventojai pasisakytų už tai, kad kraštas liktų Lietuvos, o ne Latvijos valstybės sudėtyje, reikia jų simpatijas patraukti į savo pusę. Dėl to brigados vadas griežtai pareikalavo vengti bet kokių nesusipratimų su vietos gyventojais. Dalių vadams jis įsakė imtis visų priemonių, kad būtų užkirstas kelias Lietuvos kariuomenę žeminančiam savavališkam elgesiui. Griežtai uždraudė visas rekvizicijas. Esant būtinumui, tai leido daryti tik dalyvaujant vietos komitetams. Nurodė kiekvienu atveju už rekvizuotą turtą sumokėti pinigais arba išduoti dalių antspaudais patvirtintas pažymas⁹¹.

Įspėta, kad už šio įsakymo nevykdymą asmeniškai atsako dalių vadai.

1920 m. vasario 6 d. pasikeitė Daugpilio grupės vadai. Gen. ltn. Maksimą Katchę pakeitė gen. ltn. Jonas Galvydis-Bykauskas.

Vasario 13 d. už pasižymėjimą kautynėse su priešu Vyčio Kryžiumi buvo apdovanoti pirmieji pulko kariai: vyr. ltn. Teodoras Šostakas, viršila Jonas Masandukas, jaunesnieji puskarininkiai Vincas Mikalauskas ir Liudas Dambrauskas, eiliniai Benys Aleksandravičius, Aleksis Urnikis, Juozas Černiauskas, Antanas Kontautas⁹². Vasario 16 d. proga Respublikos Prezidentas Antanas Smetona Trečiajam pėstininkų pulkui už pavyzdingą tvarką ir „didelį taktą“ kovose su nepriklausomos Lietuvos priešais Daugpilio rajone leido vadintis Trečiuoju pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto pulku⁹³. Prašymą suteikti pulkui šį vardą pulko vadas I. Musteikis II divizijos vadui parašė dar 1919 m. lapkričio 16 d.⁹⁴ Ir jis buvo patenkintas.

1920 m. kovo pradžioje pulko vadas mjr. I. Musteikis gavo III pėsti-

---

⁹⁰ V. Karvelio atsiminimai iš 3-iojo pėst. D. L. Kun. Vytauto pulko gyvenimo // LCVA, f. 516, ap. 1, b. 64, l. 5.

⁹¹ Antros brigados vado 1920-02-28 įsakymas Nr. 165 S // Ten pat, b. 3, l. 31.

⁹² Lietuvos kariuomenei įsakymas Nr. 243. 1920 vasario 18 d.

⁹³ Lietuvos kariuomenei įsakymas Nr. 255. 1920 m. kovo 1 d.

⁹⁴ LCVA, f. 516, ap. 1, b. 5, l. 237.

ninkų divizijos vado nurodymą skirti dalį pulko kareivių kitoms dalims formuoti. Kovo 13 d. išsiųstas pulko vado raštas III divizijos vadui įdomus ne tik dėl to, kad jame mjr. I. Musteikis pareiškė atsisakąs vykdyti minėtą nurodymą, nes, jo nuomone, tada Žvalgų komandoje nebeliks žmonių ir ją reikės išformuoti, o „*formuoti vėl iš naujo atskiras dalis pulke nepajėgsiu*“.

Rašte pulko vadas iškelia ir kitas su šio dalinio kūrimu susijusias problemas:

„Nuolat gaunu iš Generalinio štabo įsakymus apie išsiuntimą iš pulko geriausių karininkų ir kareivių – ateityje panašių įsakymų išpildyti negalėsiu, nes tai ardyimas, bet ne tvėrimas pavesto man pulko.

Prašau tamstos tarpininkavimo, kad prie pervedimo kariškių būtų priimta sistema ir visas sunkumas nekristų ant vienos dalies per atėmimą geresniųjų kariškių, kurių nėra dalyje kuo užmainyti.

Negali dalis esant stadijoje formavimosi leisti nusilpninti naudai naujai tvėriamos.

*Mes, pirmi pašaukti karininkai, dirbome ir tvėrėme dalis neturėdami nieko ir nereikalaudami prityrusių kariškių, kurių ir nebuvo.*⁹⁵

Kovo pradžioje į pulką buvo užsukęs kariuomenės vadas gen. S. Žukauskas. Įsakyme vadas pažymėjo, kad pulko Mokomoji komanda yra geros būklės, karininkai ir kareiviai puikiai išmano savo pareigas. Pulke, kaip, beje, ir visuose kituose, trūko aprangos⁹⁶.

1920 m. pradžioje pulko vadas patvirtino įvairias karių mokymo programas. Jos buvo parengtos pagal kariuomenės vado patvirtintas pavyzdines programas. Taip pat buvo tvirtinami labai detalūs savaitiniai tvarkaraščiai. Ypač detali Puskarininkų mokyklos programa ir tvarkaraštis buvo tvirtinami kas savaitę, kas 4 savaites – Kulkosvaidininkų kuopos, Žvalgų ir kitų komandų, kas 8 savaites – pėstininkų mokymo programos⁹⁷.

Siekdamas sužinoti, kaip vyksta pulko karių rengimas, kokių yra problemų ir trūkumų, pulko vadas mjr. I. Musteikis 1920 m. balandžio 20, 21 ir 22 d. tikrino 1-ojo bataliono komandas, 3-iojo bataliono 3-iąją kulkosvaidininkų kuopą, 2-ąją batalioną ir 2-osios rūšies gurguolę. Jis tikrintų

⁹⁵ Ten pat, b. 22, l. 50.

⁹⁶ Lietuvos kariuomenei įsakymas Nr. 273. 1920 m. kovo 17 d.

⁹⁷ LCVA, f. 516, ap. 1, b. 17.

padalinių būklę apibūdino kaip pusėtiną, nors pastebėjo gana daug trūkumų. Beveik visos tikrintos dalys išsirikiavo gerokai pavėlavusios, nei nustatyta, dalių vadai nežinojo savo kareivių pavardžių, o kai kurie – net kiek jų daliniuose yra kareivių ir arklių. Beveik visų kareivių netaisyta apavas, suplyšę drabužiai, netvarkingos kuprinės, blogai prisegti katilukai, ne vietoje pakabinti kastuvėliai ir durklai.

Kareiviai nemokėjo tinkamai užsegti diržų, stovėti ramiai, nežinojo, ką daryti, kai prieina viršininkas, nemažai iš jų – net savo tiesioginių viršininkų pavardžių ir karinių laipsnių. Labai daug netvarkos vadas pastebėjo apžiūrėjęs gurguolę, pvz., kad prastai pakaustyti arkliai, nerūpestingai išvalyti kulkosvaidžiai. Jis padarė gana griežtas išvadas ir savo padėjėjui kpt. A. Stapulioniui įsakė stebėti, kad būtų pašalinti visi minėti trūkumai. Įspėjo, kad už įsakymo nevykdymą bus nubausti dalinių vadai⁹⁸.

1920 m. pavasarį dalinio kariai aktyviai ruošėsi pirmajai savo pulko šventei. Jos data – gegužės 4 d. – buvo nustatyta 1919 m. gruodžio 24 d. įsakymu kariuomenei Nr. 211 dėl pulko formavimo pradžios datos.

Gegužės 2-ąją į Eglaitę buvo sutrauktos visos jo dalys. Tą dieną buvo gauta daug naujų uniformų, avalynės, patalynės, reikalingo inventoriaus. Į gegužės 4 d. prasidėjusią pulko šventę atvyko Respublikos Prezidentas Antanas Smetona, vyr. kariuomenės vadas gen. lttn. Jonas Galvydis-Bykauskas, daugybė svečių, buvusių pulko karininkų. Paradą buvo surengtas Eglaitės aikštėje. Prieš tai miestelio bažnyčioje pulko kapelionas kun. M. Jonaitis, pritariant karių orkestrui ir chorui, aukojo mišias. Kariai atrodė žvalūs, buvo gerai aprenkti, tinkamai apginkluoti, miklūs, todėl susirinkusiesiems paliko teigiamą įspūdį⁹⁹.

Šventei pasibaigus, nuo 1920 m. gegužės 18 d. Daugpilio grupės vado įsakymu pulkas pakeitė fronte Šeštąjį pėstininkų pulką ir iki liepos mėn. saugojo barą Kazimieriškiai–Nichnovka–Purniškiai–Malinovka–Birkinėliai–Pakrapiškiai. Baro štabas ir rezervas buvo Sventės dvare¹⁰⁰.

1920 m. gegužės 23 d. pulko vadas mjr. Ignas Musteikis, perdavęs pulką kpt. A. Stapulioniui, išvyko gydytis¹⁰¹. Medicinos komisija prie III

---

⁹⁸ Įsakymas 3 p. p. Nr. 131. 1920-04-23 // Ten pat, b. 7, l. 345.

⁹⁹ **Lesčius V.** Lietuvos kariuomenė 1918–1920, p. 246.

¹⁰⁰ Ten pat.

¹⁰¹ Įsakymas 3 p. p. Nr. 164 a. 1919-05-23 // LCVA, f. 516, ap. 1, b. 7, l. 489.

pėstininkų divizijos I. Musteikiui nustatė keletą ligų: trachomą, dešinės rankos egzema ir neurasteniją, be to, jam buvo būtina nosies operacija. Manyta, kad gydymas truks ne mažiau kaip pusantro mėnesio¹⁰².

Gegužės 31 d. buvo pradėtas leisti pulko laikraštėlis „Tėvynės vaduotojas“. Redakcijos straipsnyje buvo akcentuojama, kad pulko švietimo komisija, pradėdama leisti šį laikraštį, pirmiausia siekia padėti spręsti karių švietimo klausimus. Laikraštėlyje buvo fiksuojama pulko istorija, aptariaimi aktualiausi įvykiai, buvo humoro skyrelis.

Saugomame bare įvyko įvairių susidūrimų su lenkais, jų metu ne vienas pulko karys buvo nukautas. 1920 m. gegužės 28 d. žuvo Ryšių kuopos kareivis Matas Rajeckis ir mirtinai sužeistas po kiek laiko mirė 7-osios kuopos kareivis Jonas Jankus¹⁰³.

Atsižvelgdamas į tai, kad šiame bare padažnėjo lenkų išpuolių,

J. Gričius (VDKM)

l. e. pulko vado pareigas K. Svilas birželio 20 d. 1-ojo ir 3-iojo batalionų vadams įsakė padidinti budrumą saugant demarkacijos liniją ir į kiekvieną lenkų paleistą kulką atsakyti dešimčia, tačiau griežtai uždraudė pirmiems pradėti bet kokius veiksmus. Be to, nurodė įrengti gerus, gynybai pritaikytus, apkasus, kad būtų galima susidūrimo metu priešintis¹⁰⁴.

1920 m. liepos 8 d. pulkas atvyko į Zarasus. Čia liepos 10 d. pasikeitė pulko vadai. Pulko karių gerbiamas ir mylimas vadas mjr. Ignas Musteikis perdavė dalinį mjr. Jonui Gričiui¹⁰⁵.

¹⁰² I. Musteikio raštas krašto apsaugos ministrui // Ten pat, b. 22, l. 29.

¹⁰³ Tėvynės vaduotojas, 1920, Nr. 2, p. 1.

¹⁰⁴ 1920-06-20 l. e. 3 p. p. vado pareigas K. Svilo raštas 1-ojo ir 3-iojo batalionų vadams // LCVA, f. 516, ap. 1, b. 22, l. 224.

¹⁰⁵ Lietuvos kariuomenei įsakymas Nr. 379. 1920 m. liepos 13 d.

KOVOS SU LENKAIS

Liepos 12 d. pulkas, vykdydamas operatyvinę divizijos vado įsakymą, saugomą barą perdavęs Devintajam pėstininkų pulkui, atvyko į Uteną. Tačiau jau po poros dienų jo vadas gavo III pėstininkų divizijos vado operatyvinį įsakymą Nr. 8, kuriame konstatuojama, kad lenkai, vejami bolševikų, traukiasi iš Šiaurės rytų Lietuvos Vilniaus link ir prieš divizijos saugomą barą lenkų jau nebėra, o latviai užėmė Lenkijos karių apleistas sritis į rytus nuo Kalkūnų–Turmanto geležinkelio, taip pat Kalkūnų geležinkelio stotį. Divizijos vadas pulkui pavedė keičiant Devintojo pėstininkų pulko 3-įjį batalioną skubiai užimti barą nuo Ligūnų iki Melagėnų kaimo (į pietus nuo Švenčionių).

Pulko vadas, gavęs nurodymus, 2-ajam batalionui, vadovaujamam vyr. ltn. T. Šostako, įsakė kartu su Kulkosvaidžių kuopa, 13 telefonistų ir puse raitelių eskadrono išžygiuoti iš Utenos ir ne vėliau kaip liepos 15 d. 14 val. užimti barą nuo Ignalinos iki Melagėnų, kpt. K. Svilo vadovaujamam batalionui – saugoti užimtą barą Ignalina–Ligūnai ir Ignalinos–Ligūnų geležinkelio liniją, mjr. L. Volotko vadovaujamam batalionui – apsisototi Linkmenų rajone. Pulko štabas ir aptarnaujančios tarnybos buvo dislokuoti Kaltanėnuose.

Pulko vadas mjr. J. Gricius įsakė pas sutiktus latvius arba bolševikus siųsti ryšio karininkus, taip pat priimti jų siunčiamus ryšio karininkus¹⁰⁶.

Nors su Sovietų Rusija liepos 12 d. buvo pasirašyta taikos sutartis, tačiau ši žinia, matyt, fronte esančias bolševikų dalis pasiekė ne iš karto, todėl buvo nemažai didesnių ir mažesnių nesusipratimų. Po kurio laiko raudonarmiečiai, vykdydami susitarimus su Lietuvos vyriausybe, iš Švenčionių rajono ėmė trauktis. Kaip matyti iš rugpjūčio 12 d. operatyvinio įsakymo Trečiajam pėstininkų pulkui, bolševikai traukėsi, ir daliniui buvo įsakyta užimti barą nuo Neries upės per Polianus, Kuplią, Naratus (pietiniame Svyrio ežero krante), Garanus, toliau – siaurumą tarp Svyrio ir Naručio ežerų per Astraulainus, Spioglą, Mokryčą, Užunaratę, siaurumą tarp Naručio ir Medilo ežerų per Pasinkų ir Skarių punktus ir į šiaurę nuo Medilo (Baltarusija) ežero, palei Medilo upelį per Lotvos, Postavių ir Volodzų punktus iki Kazėnų¹⁰⁷.

---

¹⁰⁶ Operatyvinis įsakymas 3 p. p. Nr. 10. 1920-07-14 // LCVA, f. 516, ap. 1, b. 4, l. 28–29.

¹⁰⁷ Operatyvinis įsakymas 3 p. p. Nr. 11. 1920-08-12 // Ten pat, l. 44.

Nurodytą liniją užimti pulko vadas pavedė 1-ajam ir 2-ajam batalionams. 3-iasis buvo atsarginis. Pulko štabas, Ryšių, Komendantūros ir Raitelių komandos liko Švenčionyse. Su bolševikais buvo įsakyta elgtis santūriai, pirmiems ginklo nenaudoti¹⁰⁸.

Rugpjūčio pradžioje armijos inspektorius, tikrindamas kariuomenės dalis, buvo užsukęs ir į Trečiąjį pėstininkų pulką. Nerikiuotės kuopai ir Musikantų komandai pastabų nepareiškė, nes tvarka buvo gera, tik trūko tinkamos aprangos. Tačiau Ūkio skyriuje rado daug trūkumų. Nustatė, kad iš pulko pinigų dėžės, negavus pulko vado įsakymo, paimti 305 533 auksinai, ir pulko vadovybei pavedė išsiaiškinti, kas dėl to kaltas. Tikrintojas rado daug netikslumų maisto ir pašaro apyskaitos lapuose, turto knyga buvo pildoma pieštuku. Buvo ir kitų smulkių pažeidimų. Pulko vadui ir Ūkio skyriaus vedėjui buvo nustatytas terminas visiems trūkumams ištaisyti¹⁰⁹. Be to, buvo konstatuota, kad vien tik rugpjūčio mėn. iš pulko pabėgo 94 kareiviai¹¹⁰.

Apskritai bėgimas iš pulko kovų dėl nepriklausomybės metais buvo didžiulė problema. Suvestiniais duomenimis, nuo dalinio sukūrimo iki 1921 m. rugpjūčio 1 d. iš pulko pabėgo ir į jį negrįžo (nebuvo grąžinti) 355 kareiviai¹¹¹. Atlikus išsamų tyrimą dezertyrų sąrašas 49 pavardėmis sutrumpėjo. Dalis karių, laikytų pabėgusiais, buvo patekę į nelaisvę, kiti – mirę, kai kurie, pasirodo, grįžo atgal. Tačiau net šis mažesnis dezertyrų skaičius vis tiek yra įspūdingas.

1920 m. rugpjūčio 28 d. pulko vadas gavo slaptą operatyvinę telefonogramą, kurioje įsakyta dalinio saugomą barą perduoti Devintajam pėstininkų pulkui ir vykti į Vilnių¹¹². Vykdydamas šį nurodymą, pulko vadas įsakė daliniui susitelkti Švenčionių rajone ir pasirengti žygiui į Vilnių, o pulko štabui, atskiroms pulko komandoms, II rūšies gurguolei, maisto sandėliui Nr. 2, ginklų sandėliui likti Švenčionyse, pulko ligoninei ir evakavimo punktui – Švenčionėliuose. Kareiviams buvo išduota po 100 šovinių ir po granatą¹¹³.

¹⁰⁸ Operatyvinis įsakymas 3 p. p. Nr. 12. 1920-08-12 // Ten pat, l. 45

¹⁰⁹ Lietuvos kariuomenei įsakymas Nr. 415. 1920 m. rugpjūčio 23 d.

¹¹⁰ 3 p. p. vado 1920-09-19 raštas Generalinio štabo Rikiuotės skyriui // LCVA, f. 516, ap. 1, b. 7, l. 675–676.

¹¹¹ Sąrašas 3 pėst. D. L. K. Vytauto pulko karių, kurie skaitosi pabėgusieji, bet iki šio laiko negrįžusieji pulkan // Ten pat, b. 32, l. 345–350.

¹¹² Ten pat, b. 4, l. 1.

¹¹³ Operatyvinis įsakymas 3 p. p. 1920-08-28 // Ten pat, l. 11–12.

Rugpjūčio 30 d. pulkas įžengė į Vilnių¹¹⁴. Tačiau čia neilgai teko ilsėtis. Vykdydami 1920 m. liepos 12 d. Lietuvos–Sovietų Rusijos taikos reikalavimus bolševikai traukėsi iš Lietuvos, ir pulkui teko užimti jų paliekamas vietas. Rugsėjo pradžioje pulkas buvo nuolat siunčiamas iš vienos vietos į kitą. Rugsėjo 2 d. jis pasiekė Varėną, o 7 d. jau buvo Alytuje. Pulko ešelonams stovint Alytaus stotyje, rugsėjo 8 d. buvo gauta kariuomenės vado telefonograma, kurioje daliniui buvo įsakyta pereiti II divizijos vado žinion. Tuo pat metu buvo gautas ir II pėstininkų divizijos vado įsakymas vykti į Krosną, o iš ten – į Lazdijus. Atvykus į Lazdijus buvo gautas įsakymas pakeisti ten buvusį Dešimtąjį pėstininkų pulką. Tai buvo padaryta rugsėjo 11 d. 10 val. ryto¹¹⁵. Žygiuojantis plentu iš Lazdijų Trečiasis pėstininkų pulkas buvo užpultas lenkų raitųjų žvalgų. Nuostolių šie žvalgai nepadarė, tik patys buvo paimti į nelaisvę¹¹⁶.

Nurodytą barą užėmė du pulko batalionai, o 2-asis batalionas liko atšarginis. Baras buvo saugomas įrengus užtvaras šiuose punktuose: Lieškiemis–286 aukštuma–Rogužėnai–290 aukštuma–Bondžiškiai– 256 ir 235 aukštumos–Lizdeikiai–153 ir 228 aukštumos–Jeleniavas–210 aukštuma–Muchovas–219 aukštuma–siauruma tarp Mažojo Šelmento ir Didžiojo Šelmento ežerų–208 aukštuma–Olšanka–Graužė–Naujiejai Smalėnai–Vilkapėdžiai¹¹⁷. Pulkui buvo priskirtas 2-asis raitelių eskadronas¹¹⁸.

Rugsėjo 11 d. pulko 6-oji kuopa, įveikusi lenkus, kurie turėjo geras pozicijas, užėmė Smalėnus ir Graužę. Tą pačią dieną 13 val. Lenkijos kariai – apie 50 pėstininkų ir iki 30 raitelių, – ginkluoti kulkosvaidžiu, puolė Smalėnus, bet buvo atmušti. Rugsėjo 12 d. jie dar kartą mėgino pulti, bet ir šįsyk buvo priversti atsitraukti. Tuo pat metu kitos lenkų pajėgos, taip pat turinčios kulkosvaidį, remiamos artilerijos, puolė 144 aukštumą, tačiau buvo atmuštos ir pasitraukė¹¹⁹.

Rugsėjo 12 d. pulkas vėl perėjo III pėstininkų divizijos vado žinion. Buvo šiek tiek sumažintas jo saugomas baras. Liko Lieškiemio–Smalėnų

---

¹¹⁴ **Lesčius V.** Lietuvos kariuomenė 1918–1920, p. 246.

¹¹⁵ **Vitkauskas V.** Mūsų pėstininkai // Mūsų žinynas, 1928, t. 15, p. 247.

¹¹⁶ V. Karvelio atsiminimai iš 3-iojo pėst. D. L. Kun. Vytauto pulko gyvenimo // LCVA, f. 516, ap. 1, b. 64, l. 7 a. p.

¹¹⁷ **Lesčius V.** Lietuvos kariuomenė 1918–1920, p. 246–247.

¹¹⁸ Ten pat, p. 247.

¹¹⁹ **Vitkauskas V.** Mūsų pėstininkai // Mūsų žinynas, 1928, t. 15, p. 247.

ruožas, o kita baro dalis buvo perduota Šeštajam pėstininkų pulkui¹²⁰.

Nuo rugsėjo 13 iki 22 d. pulko saugomame bare buvo ramu – vyko lenkų ir lietuvių derybos, todėl kovos buvo sustabdytos. Visą šį laiką dalinys išnaudojo savo pajėgoms stiprinti, kartu buvo šiek tiek patikslintos užimtos pozicijos¹²¹. Pulkas buvo užėmęs labai platų ruožą, todėl jo vadas karinės vadovybės buvo griežtai įspėtas, kad prirėikus dalinys turi gintis tiktai pirmojoje linijoje, o į antrąją pasitraukti tik gavęs divizijos vado įsakymą¹²².

Nuo rugsėjo 1 iki 15 d. per susidūrimus su lenkais 3 pulko kariai buvo nukauti, 51 sužeistas, 1 dingo be žinios, 4 pateko į nelaisvę¹²³.

Rugsėjo 22–23 d. lenkų puolimas pulką mažai paveikė. Rugsėjo 27 d. daliniui buvo įsakyta perdavus saugomą barą susitelkti Šeštokų rajone ir per Varėną vykti į Vilnių¹²⁴.

Rugsėjo 30 d. pulko 1-asis ir 2-asis batalionai atvyko į Daugus, 3-iasis – į Merkinę¹²⁵.

Spalio 4 d. daliniui teko kautis su lenkais Varėnos rajone ties Marcinonimis. Nors lenkų pajėgos buvo gausesnės, tačiau jų puolimą pulkui pavyko atremti. Šiose kautynėse ypač pasižymėjo 2-ojo bataliono vadas vyr. ltn. T. Šostakas ir 4-osios kuopos vadas ltn. J. Kuncaitis su savo kuopa¹²⁶. Tačiau spalio 7 d. ties Varėna 2-ojo bataliono vadas vyr. ltn. T. Šostakas mūšyje su lenkais žuvo¹²⁷.

Spalio 7 d. ryte Lietuvos ir Lenkijos atstovams Suvalkuose pasirašius sutartį ir tarp valstybių nustačius demarkacijos liniją atrodė, kad karas baigsis, tačiau jau kitą, t. y. spalio 8 d., rytą gen. Liucijano Želigovskio vadovaujama Lenkijos kariuomenės grupė pradėjo puolimą.

Spalio 8 d. pulkas susitelkė Valkininkuose¹²⁸.

Nuo spalio 9 d. jis gynė kitą barą, kurį sudarė Vokės įtaka į Nerį–

¹²⁰ **Lesčius V.** Lietuvos kariuomenė 1918–1920, p. 247.

¹²¹ Ten pat.

¹²² **Lesčius V.** Lietuvos kariuomenė nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 323.

¹²³ Sąrašas karių, 3 pėst. D. L. K. Vytauto pulko užmuštų, sužeistų, mirusių nuo ligų laike mūšių su lenkais laikotarpyje nuo 1 iki 15 rugsėjo 1920 m. // LCVA, f. 516, ap. 1. b. 17, l. 122–123.

¹²⁴ **Vitkauskas V.** Mūsų pėstininkai // Mūsų žinynas, 1928, t. 15, p. 248.

¹²⁵ 3 p. p. faktinis dalyvavimas karo veiksmuose // LCVA, f. 516, ap. 1, b. 80, l. 39.

¹²⁶ **Lesčius V.** Lietuvos kariuomenė 1918–1920, p. 247.

¹²⁷ LCVA, f. 516, ap. 1, b. 64, l. 53 a. p.

¹²⁸ 3 p. p. faktinis dalyvavimas karo veiksmuose // Ten pat, b. 80, l. 39.

Grigiškės–Dziediškės–146 aukštuma–Lentvaris–kryžkelė į rytus nuo Lentvario geležinkelio stoties–Petuchovas. Iš kairės buvo dislokuotos I divizijos dalys, iš dešinės – Pirmasis pėstininkų pulkas¹²⁹.

Spalio 11 d. pulkas susitelkė Bukantų rajone¹³⁰.

Spalio 14 d. buvo gautas divizijos vado įsakymas (telefonograma Nr. 1516) užimti barą Paneriai–Panerėliai–Rykantai–Krosna 2–157 ir 150 ežerų linija–Karčiškiai–Luka ežero šiaurinis krantas.

Spalio 15 d. auštant lenkų gausios pajėgos puolė 126 aukštumą ir nuo jos nustūmė pulko sargybą. Kiek vėliau jos pradėjo pulti frontu Bevan-denė–Semeniškės–Rykantai. Mūšis vyko iki vėlyvo vakaro. Pulko dalys buvo priverstos pasitraukti iš Rykantų ir užimti liniją Daubė–Alesnikai – kelias nuo Alesnikų per mišką– aukštumos tarp lygiagrečių kelių į Senąją Būdą–toliau turėtos pozicijos prie 157 ir 150 ežerų.

Spalio 16 d. divizijos vadas telefonograma Nr. 1523 Trečiajam pėstininkų pulkui įsakė puolant atsiimti senąsias pozicijas. Pulti pradėta 6 val. 30 min., nors jau 6 val. artilerijos baterijos smarkia ugnimi apšaudė mišką prie Daubių, Alšinkos ir Panerių kaimų, vėliau ją perkėlė į Balčiūnų ir Rykantų kaimus. Perkėlus baterijų ugnį dar toliau į priekį, 2-ojo bataliono 5-oji ir 6-oji kuopos miškingomis Neries pakrantėmis, po to plentu, geležinkeliu ir mišku į rytus nuo jo atakavo ir užėmė 162 ir 111 aukštumas, Balčiūnų kaimą. 3-ioji kuopa puolė Rykantus iš pietų pusės. 3-iojo bataliono užduotis buvo ginti užimtas vietas ir palengvinti 1-ojo ir 2-ojo batalionų puolimą¹³¹. Tuo metu lenkai pradėjo pulti tarp 150 ir 157 ežerų esančią siaurumą. 7-osios kuopos dalis išsisklaidė. Lenkai užėmė Krosną 1, Krosną 2 ir Krosną 3.

Lenkų puolimui sulaukyti ir 3-iosios kuopos, kuri turėjo atakuoti Rykantus, sparnui apsaugoti buvo pasiūstos dvi likusios 1-ojo bataliono kuopos. Prasidėjo atkaklios kautynės. Jos tęsėsi iki 16 val. Lenkai, sutraukę daugiau pajėgų į Rykantus, pradėjo spausti 2-ojo bataliono kuopas. Tačiau jos, vadovaujamos vyr. lt. V. Rūkšto, lt. J. Kuncaičio ir kitų, laikėsi tvirtai. Tik lenkams sutelkus šarvuotojo traukinio artilerijos ir šarvuotojo automobilio ugnį šios kuopos buvo priverstos trauktis. 13 val. 30 min. 2-as

---

¹²⁹ Vitkauskas V. Mūsų pėstininkai // Mūsų žinynas, 1928, t. 15, p. 248.

¹³⁰ 3 p. p. faktinis dalyvavimas karo veiksmuose // LCVA, f. 516, ap. 1, b. 80, l. 39.

¹³¹ Lesčius V. Lietuvos kariuomenė nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 365.

ir 3-iasis batalionai buvo nustumti į išėities pozicijas. Kautynės aprimo¹³².

Apie 14 val. II pėstininkų divizijos vadas mjr. I. Musteikis pulkui įsakė dar kartą pulti Rykantus. Tačiau šį įsakymą įvykdyti dalinys jau nebeturėjo jėgų. Pulko 1-asis batalionas tuo metu dar kovėsi su lenkais ties Kukliškių kaimu, 3-iojo bataliono dalys buvo pakrikusios, o 2-ojo bataliono karių, ką tik dalyvavusių mūšyje, nuotaika buvo prislėgta, todėl kilo abejonių, ar jam pavyks užimti Rykantus. Įvertinęs visas aplinkybes, II divizijos vadas mjr. I. Musteikis savo įsakymą atšaukė ir nurodė pulkui kuo greičiau susitvarkyti ir įsitvirtinti Alšinkos–Daubių linijoje¹³³.

Pagrindinė pulko nesėkmių priežastis buvo tai, kad dauguma jo karių buvo jauni, nepatyrę, labai bijojo artilerijos, ypač šrapnelių, ugnies, dėl menkiausios priežasties pasitraukdavo ir negrįždavo į kuopas, kol mūšis nesibaigdavo. Pavyzdžiui, laikinai ėjęs karininko pareigas Loiba ties Rykantais su visu būriu pasitraukė iš kovos lauko ir tarp kitų karių sukėlė paniką, dėl ko teko operaciją nutraukti¹³⁴.

Spalio 19 d. lenkai iš Trakų pusės puolė Trečiojo pėstininkų pulko pozicijas, bet buvo atmušti. Nuo spalio 20 d. divizijai buvo įsakyta pereiti prie gynybos taktikos. Buvo stiprinamos ne tik priešakinė, bet ir antroji linija, kad prireikus būtų galima visomis jėgomis priešintis ir suduoti priešui kuo skaudesnę smūgį¹³⁵.

Po šių paskutinių kautynių ties Rykantais pulkas įsitvirtino Vievio rajone, kur buvo galutinai sužlugdytos lenkų pastangos veržtis Kauno kryptimi¹³⁶.

Kaudamiesi žuvo vyr. ltn. Teodoras Šostakas, vyr. ltn. Vaclovas Adomonis (kautynėse ties Varėna), ltn. Petras Styra, ltn. Stasys Andriulis (kautynėse ties Rykantais), 36 puskarininkiai ir eiliniai žuvo arba buvo sužeisti¹³⁷, tarp jų vyr. psk. Kostas Gagelas, vyr. psk. Augustas Gedra, vrš. P. Mikalauskas, eiliniai Stasys Ramanauskas, Petras Barauskas, Jonas Mockus, Klemas Bardauskas, Feliksas Daubaras, Petras Libauskas, Vincas Straukas, Leonas Venskus, Jonas Valavičius, Jonas Vitkauskas, Kazys

¹³² Vitkauskas V. Mūsų pėstininkai // Mūsų žinynas, 1928, t. 15, p. 248; Lesčius V. Lietuvos kariuomenė nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 365.

¹³³ Lesčius V. Lietuvos kariuomenė nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 366.

¹³⁴ Ten pat.

¹³⁵ Ten pat.

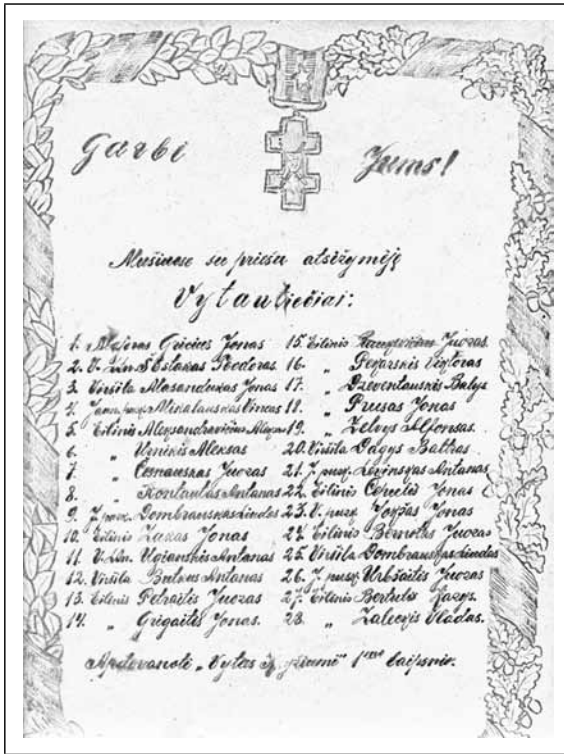
¹³⁶ Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920, p. 247.

¹³⁷ Danilevičius S. 3 pėst. Vytauto Didžiojo pulkas // Karys, 1936, Nr. 31, p. 745–746.

Tamonis, Antanas Mažeika, Antanas Jocius, Stasys Mickūnas¹³⁸.

Į lenkų nelaisvę pateko eiliniai Vaclovas Ivaškevičius, Simas Baltauskis, Nikodemas Arbačiauskas, Juozas Povilaitis, Petras Sakalauskas, Adomas Nariščionis, Antanas Bislis, Stasys Dergiliavičius, Makaras Rankovas, be žinios dingo Jonas Zaremba, Markinas Kanavičius ir kiti. Kai kuriems iš nelaisvės pavyko pabėgti ir grįžti į pulką, pavyzdžiui, Vladui Papreckiui, Petruui Pugevičiui, vrš. Jonui Urbonui ir kitiems¹³⁹.

Iš viso per spalio mėn. buvo nukauta 15 pulko karių, 66 sužeisti, 3 – lengvai, 64 dingo be žinios, 2 kontūzyti, 14 pateko į nelaisvę¹⁴⁰.

Už pasižymėjimą kautynėse 11 pulko karininkų buvo apdovanoti Vyčio Kryžiaus ordinu, 27 kareiviai – Vyčio Kryžiumi.

1920 m. lapkričio 29 d. Kaune, dalyvaujant keturiems Tautų Sąjungos karinės kontrolės komisijos nariams, Lietuvos ir Lenkijos atstovai pasirašė paliaubų dėl karo veiksmų nutraukimo ir 6 km neutralios zonos tarp abiejų valstybių kariuomenių nustatymo sutartį.

Tėvynės vaduotojas, 1920, Nr. 4, p. 2

¹³⁸ Kovose su priešu žuvę vytautiečiai // Tėvynės vaduotojas, 1921, sausio 1, p. 2.

¹³⁹ LCVA, f. 516, ap. 1, b. 7. l.23, 28, 36.

¹⁴⁰ Sąrašas karių, 3 pėst. D. L. K. Vytauto pulko užmuštų, sužeistų, mirusių nuo ligų laikė mūšių su lenkais laikotarpyje nuo 1 iki 30 spalio 1920 m. // Ten pat, b. 17, l.135–139.

1920 m. gruodžio 1 d. nutraukus kovas su lenkais, pulkas ir toliau liko Vievio rajone, kur turėjo saugoti demarkacijos liniją¹⁴¹.

Pulkas kovose su lenkais dalyvavo nuo 1920 m. vasario 6 iki rugpjūčio 30 d. ir nuo 1920 m. rugsėjo 12 iki gruodžio 1 d.¹⁴²

PULKAS NEUTRALIOSIOS ZONOS APSAUGOS

LAIKOTARPIU

Gruodžio 27 d. pulkui buvo įsakyta skubiai perimti saugoti barą nuo šiaurės rytų Manaičio (?) ežero kranto iki Valeikiškių. Vykdam išakymą pulkui priskirtos 2-oji ir 3-ioji artilerijos baterijos operatyviniu požiūriu buvo paliktos IX pėstininkų pulko žinioje. Pulko štabas, Ryšių, Žvalgų komandos, pulko ligoninė, maisto, inžinerijos ir ginklų sandėliai išikūrė Žaslių geležinkelio stoties rajone. Naują barą pulkas užėmė gruodžio 30 d. 18 val.¹⁴³ Naujuosius (1921-uosius) metus jo kariai sutiko tvirtindami ir tvarkydami naujas pozicijas.

1920 m. gruodžio pabaigoje pulko gretose buvo 45 karininkai, 7 karo valdininkai, 3 gydytojai, karo kapelionas, kapelmeisteris ir 2 397 kareiviai. Jis buvo ginkluotas 30 kulkosvaidžių, 1 966 šautuvais, 257 karabinais, 3 182 granatomis, turėjo 49 telefono aparatus, 95 km telefono kabelio, 307 arklius, 2 motociklus, 104 vežimus, 6 sanitarinius vežimus, 4 komutatorius ir kito turto¹⁴⁴.

1921 m. sausio 20 d. pulką paliko mjr. Liucijus Volodko. Jis buvo perkeltas į I pasienio pulką¹⁴⁵.

1921 m. sausio 23 d. pulko vadas pakeitė kai kuriuos vadovaujančius karininkus. 2-ojo bataliono vadu buvo patvirtintas kpt. Jonas Krikščiūnas, 4-osios kuopos – ltn. Justas Kuncaitis, 6-osios – ltn. Pranas Budreckas, 2-osios kulkosvaidininkų kuopos – ltn. Vladas Karvelis, Raitųjų žvalgų komandos – ltn. Juozas Skaisgiris, Ryšių komandos – ltn. Balis

---

¹⁴¹ **Danilevičius S.** 3 pėst. Vytauto Didžiojo pulkas // Karys, 1936, Nr. 31, p. 745.

¹⁴² Įsakymas III pėst. divizijai Nr. 37. 1922-06-29 // LCVA, f. 516, ap. 1, b. 50, l. 74.

¹⁴³ Operatyvinis įsakymas 3 p. p. Nr. 18. 1920-12-27 // Ten pat, b. 4, l. 13.

¹⁴⁴ **Lesčius V.** Lietuvos kariuomenė 1918–1920, p. 247–248.

¹⁴⁵ Įsakymas 3 p. p. Nr. 36. 1921-02-03 // LCVA, f. 516, ap. 1, b. 24, l. 94.

Tarulis¹⁴⁶.

Padėtis demarkacijos linijos rajone buvo įtempta, nes lenkų valdžia, ir toliau Lietuvą laikanti laikina valstybe, šio susitarimo nepaisė – beveik nuo pat pirmosios dienos jį pažeidinėjo. Neutralioji zona tapo „niekieno žeme“. Nors šios vietovės dauguma gyventojų buvo lietuviai, tarp jų pasitaikė ir nutautėjusių. Abi pusės – tiek Lenkija, tiek Lietuva – stengėsi užkariauti neutraliosios zonos gyventojų simpatijas, patraukti juos savo pusėn. Lenkai savo priešininkus šioje vietovėje ėmė įvairiais būdais terorizuoti. Netrukus jų plėšikavimas, neklusnių gyventojų žudymas, o vėliau ir netoli neutraliosios zonos buvusių Lietuvos kariuomenės sargybų puldinėjimas tapo nuolatiniu reiškiniu¹⁴⁷.

Pradėjus saugoti neutraliąją zoną, pulke pašlijo drausmė. 1921 m. vasario 1 d. pulko laikraštyje „Tėvynės vaduotojas“ rašoma, kad vienas vyr. leitenantas iššvaistė kareiviams skirtą atlyginimą, jog keli kareiviai apiplėšė neutraliosios zonos gyventojus, naudodami ginklus atėmė pinigų ir geresnius daiktus, kaip pulko pinigų dėžės sargybinis ją išplėšė ir pasisavino 7 000 auksinų, o keletas kareivių specialiai susižalojo rankas ir kojas, kad iš tarnybos būtų paleisti ir kt.¹⁴⁸

Pulko vadas, atkreipdamas į tai dalinio karininkų ir ypač kareivių dėmesį, pažymėjo, kad daugumai nusikaltusiųjų Kariuomenės teismas skyrė mirties bausmę ir tik dėl Prezidento suteiktos malonės ji buvo pakeista į kalėjimą iki gyvos galvos. Jis visiems pulko kariniams viršininkams įsakė apie tai pasikalbėti su savo pavaldiniais, atkreipti dėmesį į bausmės neišvengiamumą ir paraginti juos stengtis, kad daugiau pulke nusizengimų nebūtų¹⁴⁹.

Nurimus mūsų, pulką užgriuvo tikrintojų lavina. 1921 m. sausio 12 d. divizijos vadas mjr. I. Musteikis tikrino pulko 1-ąją batalioną ir Mokokąją kuopą. Jis karius rado Žiežmariuose esančiuose butuose, kur jie, susirinkę dėl blogo oro, studijavo Drausmės statutą. Pulko vadas atkreipė dėmesį į tai, kad labai trūksta Drausmės statuto knygučių. Mokomoji kuopa išsirikiavo per 10 min. Tikrintojas konstatavo, kad pasirengimas

---

¹⁴⁶ Įsakymas 3 p. p. Nr. 25. 1921-01-23 // Ten pat, l. 63.

¹⁴⁷ **Lesčius V.** Lenkų provokacijos neutralioje zonoje 1921–1923 metais // Karo archyvas, t. 22, V., 2007, p. 153.

¹⁴⁸ Šis tas apie mūsų pulko ydas // Tėvynės vaduotojas, 1921, vasario 1, p. 3.

¹⁴⁹ Įsakymas 3 p. p. Nr. 58. 1921-02-21 // LCVA, f. 516, ap. 1, b. 24, l. 145.

pusėtinas.

Sausio 21 d. divizijos vadas patikrino pulko Ūkio dalį. Virtuvėje jis pamatė baisią netvarką. Įsitikino, kad pulkui priklausantys arkliai laikomi blogomis sąlygomis ir prastai prižiūrimi. Kitų reikšmingesnių pastabų vadas nepareiškė¹⁵⁰.

1921 m. sausio 27 ir 28 d. armijos vadas gen. Silvestras Žukauskas, tikrindamas kariuomenės dalis, pastebėjo, kad Trečiasis pėstininkų pulkas išsisklaidęs kaimuose. Užimtuose gyventojų namuose švaru. Kareiviai tinkamai aprenkti ir apauti. Mokomosios kuopos kareivių išvaizda rikiuotėje gera, apdaras ir apavas tinkami. Armijos vadas atkreipė dėmesį į tai, kad kuopos kareiviai kastuvėlius nešioja už nugaros, prisegtus prie diržo, o tai gana nepatogu, nes trukdo atsisėsti, todėl įsakė juos kabinti prie dešinės kojos šlaunies.

Jis taip pat atkreipė dėmesį, kad 2-ojo bataliono kareiviai apdaru ir apavu aprūpinti, o jų ekipuotė tvarkinga. Kulkosvaidininkų kuopos būklė ir gurguolės arklių išvaizda vadui pasirodė gera. Geriausią įspūdį padarė 6-oji kuopa.

Gen. S. Žukauskas pastebėjo, kad pulke stokojama grūstuvų, o iš artilerijos sandėlio gauti kulkosvaidžiai nepatikrinti, be to, yra ir vokiškų, ir rusiškų. Ta proga 1921 m. vasario 1 d. išleistame įsakyme kariuomenei Artilerijos skyriui buvo nurodyta šiuos trūkumus pašalinti – pakeisti kulkosvaidžius, kad būtų tik vienos sistemos ir prieš išduodant patikrinti.

Pulko kareiviai generolui pareiškė norį gauti autus, o ne kojines, kurios greitai plyšta. Armijos vadas minėtame įsakyme į tai atkreipė armijos intendanto dėmesį. Be to, vadas konstatavo, kad kiekvienoje kuopoje yra bent 5 poros batų, kuriuos būtina pakeisti.

Kareivis Juozas Mileikis pasiskundė, kad buvo sužeistas ir Sveikatos patikrinimo komisijos iš tarnybos atleistas, tačiau dėl dezertyravimo iki šiol tarnauja kariuomenėje. Armijos vadas, atsižvelgęs į tai, kad tolesnė jo tarnyba buvo pavyzdinga, įsakė J. Mileikį nuo teismo ir iš tarnybos atleisti.

Įsakyme kariuomenei konstatuota, kad iš visko, ką teko matyti Trečiajame pėstininkų pulke, susidaro įspūdis, jog „*pulko vadas ir jo padėjėjai negaišina dovanai laiko, bet rūpinasi savo pulku. Daug darbo padėta, daug iniciatyvos parodyta, užtat, nežiūrint į bendrus mūsų trūkumus pulkas tin-*

¹⁵⁰ Įsakymas III pėstininkų divizijai Nr. 12. 1921-02-14 // Ten pat, l. 177.

kamai aprūpintas“. Pulko vadui mjr. J. Gričiui armijos vadas tarnybos vardu pareiškė padėką¹⁵¹.

1921 m. kovo pradžioje pulką tikrino armijos inspektorius. Įsakyme kariuomenei apie šį patikrinimą rašoma, kad 3-iajame batalione rikiuotės „išlavinimas“ tinkamas, tačiau reikėtų atkreipti dėmesį į naujų mokymo pagrindą: 1) individualų mokymą, 2) mokytojų atranką ir rengimą. Bendra kareivių išvaizda vidutinė. Puskarininkiai labiau turėtų kareivius prižiūrėti ir išmokyti tinkamai prisitaikyti aprangą ir ekipuotę. Apmokymas geras, tik kai kurių apavų reikia pakeisti. Ekipuotės reikmenų pakanka. Apskritai matyti vadų rūpestingumas ir taupumas.

Skundus pateikė: 1) Jurgis Vitkauskas, 2) Jonas Trubuišis, 3) Simas Vyšniauskas, 4) Kriaučiūnas, 5) Antanas Peikunas, 6) Mikas Klinevičius, negavę algos už kai kuriuos praėjusius mėnesius.

2-ajam batalionui buvo įsakyta atlikti kovinį šaudymą. Kareivių išvaizda ir parengimas labai geras. Būrininkai greitai supranta gautus įsakymus ir nurodymus ir tinkamai komanduoja šaudymo metu. Nepaisant blogo oro, rezultatai buvo patenkinami – šaudymo taiklumas siekė 62 %. Pulke leidžiamas savaitinis laikraštis „Tėvynės vaduotojas“. Armijos inspektoriumi leidinys pasirodė tinkamas, jame nemažai humoro ir satyros¹⁵². Taigi jo išvados panašios į armijos vado gen. S. Žukausko vertinimus.

Apibūdinant šią seriją patikrinimų tenka konstatuoti, kad pulkas per kovą dėl nepriklausomybės laikotarpį išaugo, sustiprėjo, o jo karininkai ir puskarininkiai, įgiję patirties, puikiai vadovavo karių mokymui, jų rengimui atlikti kario prievoles. Pulko kovinis rengimas buvo aukšto lygio.

1921 m. balandžio pradžioje pulke vėl lankėsi armijos inspektorius. Šį kartą jis tikrino pulko Mokomąją kuopą. Armijos inspektorius konstatavo, kad „*apdaras ir šarvuotė* (ekipuotė – G. S.) *geri ir tinkami visiems pritaikyti*“.

Rikiuotės išlavinimas stebėtinai geras: visi veiksmai šautuvu vykdomi iš-tvermingai, taisyklingai ir sutartinai; vorų išrikiavime ir perrikiavime griežtai prisilaikoma lygiavimo kaip eilėse, taip ir užpakalin; žinginė tvirta ir sutartina; bėgte ir skleistinė rikiuotė vykdomi smarkiai. Būrininkai iššaukti patikrinti būrio mokymą, valdo ir komanduoja būriu su pilnu įsitikinimu ir

---

¹⁵¹ Įsakymas kariuomenei. 1921 m. vasario 1 d. Nr. 25.

¹⁵² Įsakymas kariuomenei. 1921 m. kovo 9 d. Nr. 51.

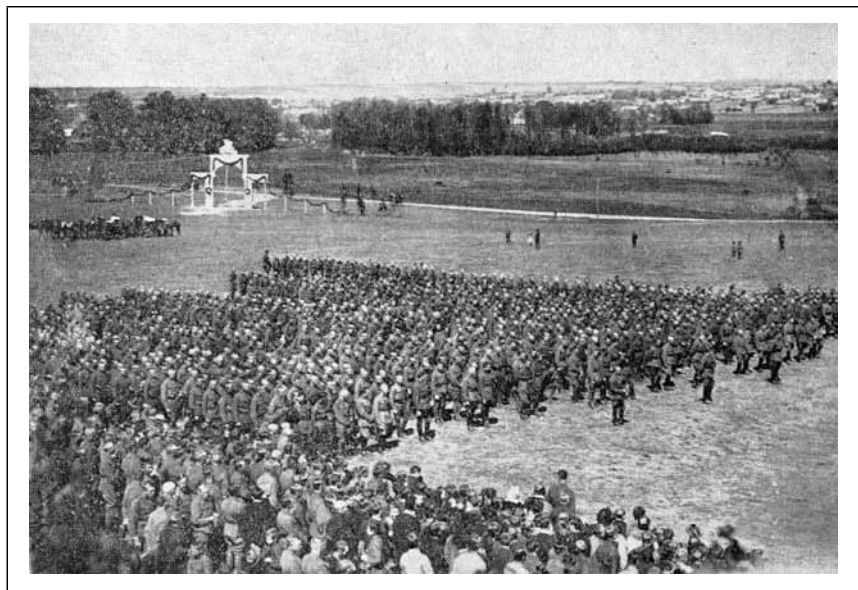
savo užduoties žinojimu.

*Auklėjimas taipgi pavyzdingas. Gyventojai, turintieji su jais bent kokį ryšį, išreiškia savo pasigėrėjimą jų elgesiu*¹⁵³.

Balandžio 11 d. pulko vadas mjr. J. Gričius išvyko mokytis į Aukštųjų karininkų kursą. Laikiniai eiti pulko vado pareigas buvo paskirtas mjr. V. Rozmanas¹⁵⁴.

1921 m. balandžio 15 d. pulkas persikėlė į Žiežmarių rajoną. Vos tik įsikūrus, į pulką vėl užsuko armijos inspektorius. Šį kartą jis tikrino Nerikiuotės kuopą. Inspektorius pastebėjo, kad kai kurių kareivių per ilgi plaukai, viršutiniai drabužiai ir apavas geri, tačiau trūksta baltinių¹⁵⁵.

Laikiniai perėmęs pulko vado pareigas mjr. V. Rozmanas, gavęs armijos inspektoriaus pastabas, gegužės 24 d. išleistame įsakyme nurodė, kad dalis karių nevykdo pulko vado įsakymų, nesilaiko nustatytos tvarkos, dažnai vaikšto neužsisagstę uniformų, be diržų, suplyšusiais ir nelopytais

Pulko šventė // (*Kardas*, 1936, Nr. 15-16, p. 413)

¹⁵³ Įsakymas kariuomenei. 1921 m. balandžio 6 d. Nr. 70.

¹⁵⁴ Įsakymas 3 p. p. Nr. 115. 1921-04-11 // LCVA, f. 516, ap. 1, b. 24, l. 308.

¹⁵⁵ Įsakymas kariuomenei. 1921 m. gegužės 20 d. Nr. 117.

drabužiais. Vadas griežtai pareikalavo, kad visi kariniai viršininkai pašalintų esamus trūkumus, o už įsakymo nevykdymą pagrasino bausti ne tik nusikaltusiuosius, bet ir jų viršininkus¹⁵⁶.

Balandžio 30 d. pulko vyr. gydytojo vadovaujama komisija baigė tikrinti dalinio karių sveikatą. Rezultatai nebuvo džiuginantys: 23 kareiviai sirgo trachoma, 12 – niežais, 105 – kitomis ligomis. Daugelis kareivių turėjo utėlių ir blusų¹⁵⁷.

Gegužės 4 d. Žiez marių dvare buvo surengta pulko šventė (antrą kartą). Šia proga sveikinimą atsiuntė Steigiamojo Seimo pirmininkas, einantis Respublikos Prezidento pareigas, Aleksandras Stulginskis, karius pasveikino l. e. pulko vado pareigas mjr. V. Rozmanas¹⁵⁸.

1921 m. birželio 3 d. baigę Aukštuosius karininkų kursus į pulką grį-

A. Jakaitis (VDKM)

žo pulko vado pareigas einantis mjr. J. Gričius, 2-ojo bataliono vadas kpt. J. Krikščiuonas, 1-osios kuopos vadas vyr. ltn. M. Jasinskas, vyr. ltn. E. Šneideraitis¹⁵⁹. Birželio 4 d. pasikeitė III pėstininkų divizijos vadai: mjr. Ignas Musteikis perdavė diviziją plk. Juozui Stanaičiui. Birželio 7 d., plk. J. Stanaičiui įsakius, Trečiojo pėstininkų pulko vadas, perdavęs laikinai eiti pulko vado pareigas mjr. V. Rozmanui, išvyko perimti III pėstininkų divizijos štabo viršininko pareigų¹⁶⁰.

Birželio 20 d. į pulką atvyko

---

¹⁵⁶ Įsakymas 3 p. p. Nr. 128. 1921-04-24 // LCVA, f. 516, ap. 1, b. 24, l. 340.

¹⁵⁷ Įsakymas 3 p. p. Nr. 151. 1921-05-15 // Ten pat, l. 396.

¹⁵⁸ Ten pat, l. 378, 388.

¹⁵⁹ Įsakymas 3 p. p. Nr. 170. 1921-06-03 // Ten pat, l. 490.

¹⁶⁰ Įsakymas 3 p. p. Nr. 174^a. 1921-06-07 // Ten pat, l. 503.

ir pradėjo eiti pareigas naujas pulko vadas – mjr. Aleksandras Jakaitis¹⁶¹. Jam net nespėjus gerai susipažinti su padėtimi, pulko tikrinti vėl atvyko armijos inspektorius. Viską apžiūrėjęs, jis pažymėjo:

„Kareivių išvaizda visais atžvilgiais gera. Aprengti gerai, šarvuotė gera ir tinkamai pritaikinta. Rikiuotėje stovi, galvas laiko ir pasuka taisyklingai. Veiksmai šautuvu atliekami gerai, bet prirengiamųjų pildymo veiksmy silpnai išmokyti. Vorų rikiavimai ir perrikiavimai kuopos mokyme vykdomi ne visai prisilaikant Rikiuotės Statuto, dėl to ir netaisyklingai. Retinimas ir tankinimas, taipgi judesiai darant skeistinę rikiuotę, kur pageidaujama ypatingo greitumo, vikrumo, vykdomi per daug lėtai. Žinginė tvirta ir sutartina.

Bendri kareivių pasiskundimai. Blogas valgis: tebeduodama silkės, pupelės (šebelbonai) karčios ir kietos. Per mažai turį baltinių.

Kareiviai auklėjami tinkamoj dvasioj. Jų elgesys ir laisvo laiko praleidimas pavyzdingi. Gyventojai, su kuriais jiems tenka dažniau susidurti, išreiškia jais pasigėrėjimą.“¹⁶²

Nespėjus išvažiuoti armijos inspektoriui, birželio 8 d. susipažinti su pulku, o kartu ir jį patikrinti atvyko naujas divizijos vadas plk. J. Stanaitis. Buvo išrikiuoti 1-asis ir 2-asis batalionai, Muzikantų, Raitųjų žvalgų, Ryšių, Kulkosvaidžių komandos, 2-osios rūšies gurguolė. Divizijos vadas padarė išvadą, kad kareivių išvaizda vidutinė, nors uniformos labai suplyšusios – lopas ant lopo, tačiau ginkluotė gerai prižiūrima. Kaip didžiausią trūkumą jis nurodė kareivių neišprusimą – visišką Lietuvos istorijos ir politikos neišmanymą: *„Nežino, dėl ko ir kam kariaunam, ko norim pasiekti. Net puskarininkiai negali atsakyti į klausimą, kokiam tikslui pulkas nešioja Vytauto vardą, kas toksai buvo Vytautas ir kokia jo istorinė reikšmė Lietuvos kraštui. Apie mūsų krašto dabartinę valdžią, jos sudėtį, apie Lietuvos Nepriklausomybę labai menkai kareiviai nežino. Matyt, viršininkai ir labiausiai pulko švietimo komisija mažai kareiviams teaiškina, mažai su kareiviais kalba tais klausimais.“*

Divizijos vadas pareikalavo šiuos trūkumus kuo greičiau pašalinti, *„neatsižvelgiant į jokias aplinkybes, nes be tų žinių mūsų kareivis negali*

¹⁶¹ Įsakymas 3 p. p. Nr. 188. 1921-06-20 // Ten pat, l. 556.

¹⁶² Įsakymas kariuomenei. 1921 m. liepos 14 d. Nr. 165.

*šiandien būti šalies gynėju*¹⁶³.

Lietuvos karinė vadovybė, dar tebevykstant kovoms dėl nepriklausomybės, daug dėmesio skyrė karių švietimui. Pasibaigus kovoms šis rūpestis dar labiau padidėjo. Pulke, kaip ir kituose Lietuvos kariuomenės daliniuose, buvo sudaryta švietimo komisija, kurios pagrindinis uždavinys buvo rūpintis karių lavinimu.

Liepos 28 d. divizijos vadas plk. J. Stanaitis vėl tikrino pulko parengtį, šį kartą – kaip pulke vyksta šaudymo pratybos, apžiūrėjo kai kurias jo dalis. Kaip visada, jis rado didesnių ir mažesnių trūkumų, net buvo patekęs į juokingą situaciją. Savo įsakyme divizijai apie tai plk. J. Stanaitis rašė: „*Be to, čia susidūriau su sekančiu nematytu mano gyvenime apsireiškimu: bataliono vadas kpt. Drabat prie manęs laike šaudymo užmigo ir pradėjo knarkti. Manau, kad tas įvykis man pavestoje divizijoje buvo pirmas ir paskutinis ir kad jo nedaleistinumas aiškus kiekvienam kariškiui.*“¹⁶⁴

Nuo 1921 m. rugpjūčio 1 d. krašto apsaugos ministro Jono Šimkaus įsakymu buvo panaikinti pulkų ir atskirųjų batalionų vadų padėjėjų etatai. Pulkų vadų pavaduotojais įsakyta skirti vieną iš bataliono vadų, einančių tiesiogines bataliono vado pareigas. Vykdamas šį įsakymą nuo rugpjūčio 1 d. pulko vado padėjėjas mjr. V. Rozmanas buvo paskirtas 1-ojo bataliono vadu ir pulko vado pavaduotoju¹⁶⁵.

Rugpjūčio pabaigoje pulko vadovybė susidūrė su nenumatyta problema. Gyventojų soduose, kuriuose tuo metu ėmė nokti obuoliai, uogos, naktimis ėmė lankytis pulko kareiviai. Jo vadovybę gyventojai užvertė skundais, todėl pulko vadui teko griežtai uždrausti pavaldiniams savaivališkai vaikščioti į sodus ir įspėti, kad pagauti už vaisių vagystes bus nubausti visu įstatymų griežtumu¹⁶⁶.

1921 m. rugpjūčio mėn. pulkas, vykdydamas kariuomenės vado ir divizijos vado nurodymus, nuo rugpjūčio 10 iki rugsėjo 4 d. dalyvavo lauko taktikos pratybose. Pratybos vyko kuopose, batalionuose ir visame pulke. Jų metu buvo mokomasi spręsti gynybos, puolimo, apsaugos žygio

---

¹⁶³ Įsakymas 3 p. p. Nr. 208. 1921-07-08 // LCVA, f. 516, ap. 1, b. 25, l. 95.

¹⁶⁴ Įsakymas divizijai Nr. 26. 1921-08-10 // Ten pat, l. 175.

¹⁶⁵ Įsakymas kariuomenei Nr. 180. 1921 m. rugpjūčio 4 d.; Įsakymas 3 p. p. Nr. 244. 1921-08-13 // LCVA, f. 516, ap. 1, b. 25, l. 159.

¹⁶⁶ Paliepimas // LCVA, f. 516, ap. 1, b. 25, l. 172.

ir poilsio metu užduotis. Visas pulkas nuo rugpjūčio 28 iki rugsėjo 1 d. jose dalyvavo. Kartu tobulinosi ir pusė eskadrono „Geležinio Vilko“ pulko raitelių. Žygio metu pulko dešiniąją vorą puolė „priešas“, kurį vienetas sėkmingai sunaikino¹⁶⁷.

1921 m. rugsėjo 25 d. pulkas paliko Žiežmarių rajoną ir atžygiavo į Ukmergę. Dalis karių buvo dislokuoti mieste, kiti – aplinkiniuose kaimuose, o vieno bataliono pajėgos pakaitomis saugojo neutraliąją zoną nuo Giedraičių iki Latvijos sienos¹⁶⁸.

Matyt, rugsėjo 26 d., pasinaudoję pulko perdislokavimu, lenkų partizanai perėjo demarkacijos liniją ir Melagėnuose užgrobė pulko sandėlius ir gurguolę. Divizijos vadas plk. J. Stanaitis pulko vadui skubiai įsakė atakuoti lenkus ir atsiimti užgrobtus objektus, taip pat išvyti lenkų partizanus iš Kūlokiškių ir Pakertiškių kaimų, kur jie plėšė gyventojus¹⁶⁹. Lenkų įsiveržimo padarinius pulko kariai greitai likvidavo, tačiau tokių išpuolių pavojus neišnyko.

Kariuomenės vadas apžiūri pulką Ukmergėje. 1922 m. (VDKM)

Persikėlęs į Ukmergę pulkas tapo pavaldus I pėstininkų divizijos vadiui. Tačiau ir šiame mieste dalinio karių, kurie nesaugojo demarkacijos linijos, gyvenimo sąlygos nedaug pagerėjo. Kaip matyti iš I divizijos vado

¹⁶⁷ Ten pat, b. 30, l. 62, 65

¹⁶⁸ **Danilevičius S.** 3-jo pėst. pulko metinę sukaktį minint // Kardas, 1936, Nr. 15-16, p. 415.

¹⁶⁹ Manevravimo uždavinys // LCVA, f. 516, ap. 1, b. 22, l. 352.

gen. št. plk. Konstantino Kleščinsko įsakymo divizijai, spalio 26 d. jis, apsilankęs 1-ajame pulko batalione ir Ryšių komandoje, pamatė, kad šių dalinių kareiviai apgyvendinti skubiai remontuotinese kareivinėse. Patalpų durys buvo išlaužtos, langai – viengubi, krosnys – pusiau išgriuvusios, todėl jų naudoti buvo neįmanoma, šautuvams sustatyti nebuvo piramidžių, drabužiai kabinami ant sienų ar dedami po narais. Todėl divizijos vadas skubiai sudarė komisiją kareivinėms įvertinti ir jų remonto sąmatai sudaryti. Jos pirmininku paskyrė pulko vadą mjr. A. Jakaitį¹⁷⁰.

I pėstininkų divizijos vado įsakymu nuo 1921 m. spalio 17 d. pulko vadas turėjo perimti savo žinion I kavalerijos divizijos atsakomybės rajone buvusį demarkacijos zonos barą nuo Giedraičių iki Latvijos sienos. Barą užimti vadas įsakė 3-iajam pulko batalionui, vadovaujamam vyr. ltn. Andriejaus Purpetrio. Spalio 17 d. užduoties vykdyti išvyko 4 bataliono kuopos, Ryšininkų skyrius, 8 raiteliai. Batalionas turėjo 17 kulkosvaidžių. Visas baras buvo užimtas spalio 20 d. Taip pat buvo perdislokuotas 2-asis pulko batalionas, kuriam buvo įsakyta pereiti į Konstantinovo rajoną, o bataliono Raitųjų žvalgų komandai – persikelti į Natkuškio dvarą¹⁷¹.

Užimant naują barą ir jame įsitvirtinant pulkui kilo tam tikrų problemų, nes 1921 m. pabaigoje į atsargą buvo išleisti kariai, kurie spalio 1 d. jame buvo išstarnavę dvejus ir daugiau metų, o naujus kareivius pirmausia reikėjo apmokyti ir tik po to siųsti prie demarkacijos linijos. Dėl to dalinyje teko persikirstyti demarkacijos liniją saugančius ir rezervinių pulko dalių kareivius.

1922 m. sausio 1 d. Trečiasis pėstininkų pulkas saugojo barą nuo Giedraičių iki Latvijos sienos. Tai ir toliau darė vienas jo batalionas, kurio štabas buvo Utenoje. Kuopų vadai buvo įsikūrę Molėtuose, Kuktiškėse ir Gateliuose, o pulko štabas ir kitos dalys, kaip minėjome anksčiau, – Ukmergės mieste ir rajone¹⁷².

Kaip matyti iš statistinės pulko ataskaitos, dalinys buvo neblogai ap rūpintas. 1922 m. sausio 1 d. jis turėjo 2 093 vokiškus 1898 m. modelio šautuvus „Mauser“, 117 vokiškų 1898 m. modelio „Mauser“ karabinių,

---

¹⁷⁰ Ten pat, b. 27, l. 449–450.

¹⁷¹ Operatyvinis įsakymas 3 p. p. Nr. 5. 1921-10-17 // Ten pat, b. 28, l. 1.

¹⁷² **Lesčius V.** Lenkų provokacijos neutralioje zonoje 1921–1923 metais // Karo archyvas, t. 22, p. 191.

1 573 vokiškus durtuvus, 19 vokiškų sunkiųjų (MG 08) ir 29 vokiškus lengvuosius (MG 08/15) „Maxim“ sistemos kulkosvaidžius, 58 revolve-rius, 3 bombosvaidžius, 313 462 šautuvų šovinius, 3 464 granatas, 313 kulkosvaidžių šovinių juostų, 515 raketų ir kito kariuomenės turto¹⁷³. Tačiau pulko kareivių išsilavinimo lygis buvo labai žemas. 1922 m. pradžioje iš 512 pulko naujokų 156 buvo visiškai neraštingi, 71 mokėjo tik skaityti, 164 – skaityti ir rašyti, bet nebaigę jokios mokyklos, tik 117 buvo baigę pradžios mokyklas, 4 – aukštesnes¹⁷⁴.

Nuo 1922 m. sausio 12 iki kovo 28 d. pulko vadas mjr. A. Jakaitis pavadavo IV pėstininkų divizijos vadą. Laikiniai pulko vadu buvo paskirtas kpt. A. Drobot. Tačiau vasario 7 d. jam išvykus į Aukštuosius karininkų kursus, l. e. pulko vado pareigas buvo paskirtas iš Ketvirtojo pėstininkų pulko atsijęs plk. ltn. Bronius Bilminas¹⁷⁵.

1922 m. sausio mėn. kariuomenės vado įsakymu buvo tikrinami kari- nėsė dalyse esantys ginklai. Trečiajame pėstininkų pulke ginklų tikrintojai pamatė, kad šautuvai ir kulkosvaidžiai prižiūrėti labai gerai. Surūdijusių šautuvų rado tik 1 proc. Konstatavo, kad 93 šautuvai netinkami. 1922 m. kovo 20 d. įsakyme kariuomenei einantis kariuomenės vado parei- gas plk. Juozas Stanaitis įsakė juos perduoti Artilerijos tiekimo skyriui, prieš tai iš jo gavus naujus, o surūdijusius šautuvus – sutvarkyti¹⁷⁶.

Vasario 4 d. pulką tikrino divizijos vadas gen. ltn. K. Kleščinskas, ta- čiau didesnių trūkumų nenustatė¹⁷⁷. Kovo mėn. jo dalis tikrino l. e. pulko vado pareigas plk. ltn. B. Bilminas. Skirtingai nuo divizijos vado, B. Bil- nimas rado daugybę trūkumų ir dalių vadams įsakė kuo skubiau juos pašalinti¹⁷⁸.

1922 m. kovo 1 d. pulke tarnavo 60 karininkų, 3 gydytojai, karo ka- pelionas, 6 karo valdininkai, 15 viršilų, 61 vyr. puskarininkis, 134 jau- nesnieji puskarininkiai, 30 grandinių ir 2 608 eiliniai kariai, 1 laisvai samdomas karininkas, 1 laisvai samdomas karo valdininkas ir 3 laisvai

¹⁷³ Ginklų stovis 1922 m. sausio 1 d. // LCVA, f. 516, ap. 1, b. 47, l. 1.

¹⁷⁴ Pulko naujokų išsilavinimas // Ten pat, b. 51, l. 35.

¹⁷⁵ Ten pat, b. 32, l. 38, 114, 117.

¹⁷⁶ Įsakymas kariuomenei. 1922 m. kovo 20 d. Nr. 70.

¹⁷⁷ Įsakymas I pėstininkų divizijai Nr. 11. 1922-02-06 // LCVA, f. 516, ap. 1, b. 39, l. 125.

¹⁷⁸ Įsakymas 3 p. p. Nr. 49. 1922-02-18 // Ten pat, l. 150.

samdomi muzikantai¹⁷⁹.

1922 m. kovo 28 d. pulko vadas mjr. A. Jakaitis grįžo eiti savo tiesioginių pulko vado pareigų. Plk. ltn. B. Bilminas nebuvo gražintas atgal į Ketvirtąjį pėstininkų pulką, o oficialiai perkeltas tarnauti į Trečiąjį pėstininkų pulką¹⁸⁰.

1922 m. balandžio 4 d. Trečiojo pėstininkų pulko vadas gavo neriama keliantį III pėstininkų divizijos štabo viršininko raštą, kuriame buvo nurodyta, kad lenkai ima stiprinti demarkacijos liniją ir dėl to pastatė daugiau sargybinių, jog neutraliojoje zonoje pastebėta daug ginkluotų civilių, be to, turima žinių, kad trys lenkų pulkai, perrenkti civiliniais drabužiais, yra paskirstyti šioje zonoje. Rašte nurodyta, kad divizijos vadas įsakė dėti visas pastangas siekiant išsiaiškinti, ar teisingos minėtos žinios, taip pat pulko bare esančių ginkluotų lenkų karių ir partizanų skaičių, kaip jie ginkluoti ir kokius nurodymus gauna¹⁸¹.

Lenkų provokacijų ilgai laukti neteko. 1922 m. balandžio 16–17 d. naktimis lenkų partizanai apšaudė lietuvių sargybas Valeikiškių, Pakalniškių, Miežonių (į vakarus nuo Dubingių), Kužų kaimuose¹⁸². Balandžio 18 d. 2 val. nakties 1-osios kuopos lauko sargybos trečiąją užtvarą, buvusią Kizių kame, puolė apie 70 lenkų partizanų. Sargybai laiku pastebėjus ir paleidus sutelktą ugnį, užpuolikai pasitraukė. Balandžio 22 d. lenkai nupjovė apie 300 m telefono kabelio¹⁸³. Balandžio 24 d. apie 3 val. nakties jie apšaudė 1-osios kuopos 2-osios užkardos barą. Lietuviai pasirengę gynybai, tačiau net neiššovus nė vieno šūvio, lenkai pasitraukė. Tą pačią naktį, apie 5 val. ryto, iš neutralios zonos apie 20 lenkų partizanų apšaudė pulko sargybą Žeimelių kaime. Lietuvių sargybai išsiskleidus grandine ir paleidus ugnį, jie pabėgo. Prie Raupiškių ir Laumėnų kaimų buvo nupjauti telefono laidai¹⁸⁴. 7 val. 40 min. lenkai apšaudė Milžinų kaime buvusius sargybinius¹⁸⁵. Gegužės 3 d. 1 val. nakties buvo apšaudyta pulko

---

¹⁷⁹ Ten pat, b. 40, l. 301.

¹⁸⁰ Įsakymas kariuomenei Nr. 82. 1922 m. balandžio 7 d.

¹⁸¹ LCVA, f. 516, ap. 1, b. 29, l. 10.

¹⁸² 3 p. p. vado telefonograma I divizijos vadui // Ten pat, b. 55, l. 47.

¹⁸³ 1-ojo bataliono vado telefonograma pulko vadui // Ten pat, l. 27.

¹⁸⁴ 1-ojo bataliono vado ltn. J. Grubliausko telefonograma pulko vadui // Ten pat, l. 34.

¹⁸⁵ 1-ojo bataliono vado telefonograma pulko vadui // Ten pat, l. 42.

sargyba Aukštakalnio kaime¹⁸⁶.

Gerokai padaugėjus provokacijų, pulko vadas mjr. A. Jakaitis neutraliosios zonos barą saugojusio 1-ojo bataliono vadui lt. J. Grubliauskui išsiuntė telefonogramą, kurioje perspėjo, kad bataliono kariai nepasiduo-
tų lenkų provokacijoms įtraukti Lietuvą į atvirą karinį konfliktą ir jokių būdu neperžengtų demarkacijos linijos. Pulko vadas įsakė atidžiai stebėti lenkų veiksmus ir neleisti jiems pereiti demarkacijos linijos, taip pat neutraliojoje zonoje sustiprinti sargybas ir žvalgybą, tam naudojant pažįstamus vietos gyventojus ir kitas priemones, kad laiku būtų sužinota apie bet kokius lenkų ketinimus, ypač apie naujų karių ar partizanų grupių atvykimą¹⁸⁷.

1922 m. gegužės 1 d. Respublikos Prezidentas pulko vadui Aleksandrui Jakaičiui suteikė pulkininko leitenanto laipsnį¹⁸⁸.

Gegužės 5 d., vadovaudamasis įsakymu kariuomenei, pulką paliko pirmasis pulko karo kapelionas kunigas Martynas Jonaitis. Jis buvo paskirtas 1-ojo atsargos bataliono kapelionu. Į pulką liepos 4 d. iš Antrojo pėstininkų pulko buvo perkeltas karo kapelionas kunigas Antanas Pauliukonis¹⁸⁹. Jis į pulką atvyko liepos 16 d.

Gegužės 22 d. apsilankė kariuomenės vadas gen. lt. Juozas Stanaitis, lydintas divizijos vado gen. lt. K. Kleščinsko. Jis rimtesnių priekaištų pulko vadovybei neturėjo, išskyrus vieną – kad, jo nuomone, 3-iojo bataliono kareiviai visai neišmano senosios Lietuvos istorijos¹⁹⁰. Reikėtų pažymėti, jog gen. lt. Juozas Stanaitis ypač vertino Lietuvos istorijos žinias ir siekė, kad su savo šalies istorija būtų susipažinę ne tik karininkai, bet ir eiliniai kareiviai.

Gegužės 26 d. pulko vadas mjr. A. Jakaitis į divizijos štabą nusiuntė surinktų žinių apie lenkus santrauką. Iš šio rašto matyti, kad pulko žvalgybai pavyko išsiaiškinti, jog iš Vilniaus į Ignaliną atsiųstas ešelonas Lenkijos kareivių, Švenčionyse dislokuoti Antrojo ulonų pulko ir 43-iojo pasienio apsaugos bataliono štabai, o 32-ojo atskirojo lenkų bataliono

¹⁸⁶ 1-ojo bataliono telefonograma pulko vadui // Ten pat, l. 46.

¹⁸⁷ 1-ojo bataliono telefonograma pulko vadui // Ten pat, l. 48.

¹⁸⁸ Įsakymas kariuomenei Nr. 126. 1922 m. birželio 9 d.

¹⁸⁹ Įsakymas kariuomenei Nr. 108. 1922 m. gegužės 5 d.; Nr. 144. 1922 m. liepos 4 d.

¹⁹⁰ Įsakymas 3 p. p. Nr. 153. 1922-06-02 // LCVA, f. 516, ap. 1, b. 39, l. 574.

štabas įsikūrė Pabradėje¹⁹¹.

Iš birželio 22 d. I pėstininkų divizijos vado rašto Trečiojo pėstininkų pulko vadui matyti, kad situacija neutraliojoje zonoje buvo tikrai įtempta. Žvalgybos surinktomis žiniomis, lenkai į Vilnių ėmė vežti Aukštutinės Silezijos „sukilėlius“. Kad Vilniuje yra Aukštutinės Silezijos „sukilėlių“, Lietuvos žvalgyba neabejojo, nes čia, antilietuviškos organizacijos ZBK štabe, buvo prasidėjusi jų registracija. Nors lenkų veiksmai neutraliojoje zonoje Lietuvos vadovybei tuo metu dar nekėlė ypatingo nerimo, tačiau bendrai pradėta organizuoti antilietuviškų organizacijų Vilniuje veikla – Aukštutinės Silezijos „sukilėlių“, ZBK, POW¹⁹², „čaikovskininkų“¹⁹³, „virbalininkų“¹⁹⁴ – rodė, kad lenkai Lietuvoje organizuoja rimtas provokacijas.

Divizijos vadas įsakė kiek įmanoma pagerinti pulko žvalgų darbą, kad laiku būtų ištirta minėtų organizacijų veikla, išsiaiškintas jų narių skaičius, vidaus struktūra, vadovai. Be to, jis nurodė skubiai sužinoti, kokios naujos karinės dalys atvyko prie neutraliosios zonos ir kur jos yra.

Ant šio rašto pulko vadas užrašė rezoliuciją: „*Pranešti 2 bataliono vadui ir žinių karininkui, kad stengtųsi išsiaiškinti permainingas dalis, esančių mūsų fronte, o taipogi kokios partizanų organizacijos randasi prieš mūsų barą.*“¹⁹⁵

Liepos 11 d. iš divizijos štabo buvo gauti nauji nurodymai. Divizijos vadas atkreipė pulko vado dėmesį į tai, kad neutraliojoje zonoje labai suaktyvėjo lenkų partizanų veiksmai, be to, sklinda įvairiausių gandų apie lenkų rengiamus agresyvius veiksmus. Dėl to divizijos vadas įsakė suaktyvinti žvalgybą tiek fronte, tiek prieš užnugaryje. Nurodė surinkti informaciją apie lenkų partizanų skaičių, pasiskirstymą fronte ir užfrontėje,

---

¹⁹¹ Ten pat, b. 29, l. 12.

¹⁹² POW – slapta karinė lenkų organizacija (lenk. Polska Organizacja Wojskowa), įkurta 1914 m. spalio mėn. Varšuvoje Juzefo Pilsudskio. Savo veiklą Lietuvoje pradėjo 1918 m. pabaigoje, 1919 m. rugpjūčio pabaigoje bandė įvykdyti valstybės perversmą.

¹⁹³ „Čaikovskininkai“ – XIX a. antrosios pusės Rusijos revoliucinio darbininkų judėjimo atstovai.

¹⁹⁴ „Virbalininkai“ – neutraliosios zonos Virbalio apylinkių lenkai partizanai, atitarnavę Lenkijos kariuomenėje, dezertyrai iš Sovietų Rusijos ir iš Lietuvos kilę buvę Lenkijos kariuomenės kareiviai, neturintys pragyvenimo šaltinio.

¹⁹⁵ Ten pat, b. 56, l. 1.

išaiškinti jų organizacijas vietose, nustatyti jų kilnojamuosius štabus, vadovus, gauti operatyvinius partizanų įsakymus. Tam divizijos vadas įsakė panaudoti visus įmanomus žinių šaltinius, į lenkų partizanų gretas infiltruoti lietuvių agentus. Surinktas žinias į divizijos štabą buvo įsakyta siųsti kiekvieną dieną, ypač svarbias – nedelsiant šifruotomis telegramomis¹⁹⁶.

Liepos 24 d. pulko vadas gavo naują divizijos štabo viršininko telefonogramą, kurioje jis atkreipė pulko vado dėmesį į tai, kad neutraliojoje zonoje labai suaktyvėjo lenkų veiksmai, nuolat puldinėjamos lietuvių sargybos. Divizijos vadas įsakė padidinti budrumą ir sustiprinti saugomos demarkacijos linijos apsaugą¹⁹⁷.

Rugpjūčio 2 d. pulką pasiekė Generalinio štabo Žvalgybos skyriaus raštas, kuriame buvo rašoma, kad, naujausiomis žvalgybos žiniomis, lenkų partizanai veikia vis aktyviau, jų skaičius auga. Dūkšto–Ignalinos rajone veikė lenkų partizanų vado Malakausko vadovaujama 700 žmonių grupė, ginkluota šautuvais ir turinti 25 lengvuosius kulkosvaidžius. Kita apie 500 asmenų grupė buvo suburta Švenčionių rajone. Be to, kaip informavo Žvalgybos skyrius, lenkų partizanai į savo gretas vilioja lietuviškai kalbančius žmones, kad būtų lengviau prasiskverbti į Lietuvos kariuomenės sargybą užnugarį ir terorizuoti jas ir gyventojus¹⁹⁸. Kaip matyti, demarkacijos liniją saugantiems kariams tai buvo įtemptas laikotarpis, pareikalavęs daug ištvermės ir jėgų.

1922 m. pulką net kelis kartus tikrino divizijos vadas. Kiekvieno patikrinimo metu jis rasdavo ne tik trūkumų, bet ir už ką dalinį pagirti. Be to, pulkas gerai pasirodė lapkričio 5–6 d. vykusiuose divizijos manevruose¹⁹⁹. Tačiau 1922 m. antroje pusėje padaugėjo kariuomenės turto, ypač aprangos, vagysčių. Kareiviai vogtus daiktus pradėjo pardavinėti turguose, todėl pulko vadui teko ne tik juos bausti, bet imtis ir kitų priemonių, kad tam būtų užkirstas kelias²⁰⁰.

1922 m. gruodžio 3 d. pulko vadas plk. ltn. A. Jakaitis įstojo į Aukštųjų karininkų kursų trečiąją laidą ir išvyko į Kauną. Laikiniai pulko vadu

¹⁹⁶ Ten pat, b. 29, l. 16.

¹⁹⁷ Ten pat, b. 55, l. 95.

¹⁹⁸ Ten pat, b. 56, l. 18.

¹⁹⁹ Ten pat, b. 49.

²⁰⁰ Ten pat, b. 54.

buvo paskirtas plk. ltn. B. Bilminas. Kartu su pulko vadu į kursus išvyko ltn. J. Švambarys, 1-ojo bataliono vadas kpt. M. Želnys ir ltn. K. Liaudanskas²⁰¹.

Gruodžio pabaigoje pulką tikrino I divizijos vadas gen. ltn. K. Kleščinskis. Apsilankęs 3-iajame batalione, jis pasibaisėjo: beveik visų kareivių milinės buvo suplyšusios, netinkamo dydžio, todėl griežtai pulko vadui įsakė jiems duoti geresnes. Tikrintojas nustatė, kad visi Ryšių komandos arkliai nekaustyti, Ūkio kuopos – neprižiūrėti, pakinktai netvarkingi, vežimai nešvarūs ir aplaužyti. Už tai Ūkio kuopos vadui kpt. K. Veczemeiui divizijos vadas pareiškė papeikimą²⁰².

1922 m. gale pulką sudarė 61 karininkas, 7 karo valdininkai, 15 viršilų, 45 vyr. puskarininkiai, 105 jaunesnieji puskarininkiai, 16 grandinių ir 1 065 eiliniai. Iš viso pulke gruodžio 31 d. tarnavo 1 246 kariai²⁰³.

Lenkų provokacijos nesiliovė ir 1923 m. 1923 m. vasario 10 d., apie 18 val., lenkų partizanai nuginklavo 7-osios kuopos 4 karių sargybą Rustekių kaime. Kareivių turėti ginklai ir uniformos buvo atimti, o jie patys nurengti ir paleisti²⁰⁴.

Vasario 27 d. III pėstininkų pulko bare naktį apie 100 lenkų kareivių su 4 kulkosvaidžiais ir keliolika partizanų, vadovaujami 2 karininkų, prasisveržė į gilų užnugarį, puolė Molėtus. Įsiveržę į miestelį lenkai suėmė lietuvių milicininkus, paėmė 10 arklių ir įvairaus turto. Užpuolimo metu buvo sužeistas 1 lietuvis kareivis ir miestelio pašto viršininkas. Lenkams į nelaisvę pateko 8 kareiviai. Juos, traukdamiesi į neutraliosios zonos pusę, nusivarė iki Kirneilio kaimo, ten nurengė ir paleido²⁰⁵.

1923 m. vasario mėn. pabaigoje prieš I pėstininkų divizijos sargybas veikė 5 lenkų partizanų grupės, išsidėsčiusios Širvintų, Giedraičių, Joniškio–Dubingių, Švenčionių ir Dūkšto rajonuose. Kiekvienoje grupėje buvo po 150 žmonių, ginkluotų kulkosvaidžiais. Jų užnugaryje buvo rezervas – III raitelių brigada iš Ketvirtojo ir Dešimtojo ulonų pulkų (Šven-

²⁰¹ Ten pat, b. 40, 682, 689.

²⁰² Įsakymas I pėst. divizijai Nr. 76. 1922-12-30 // Ten pat, b. 58, l. 6.

²⁰³ Pulko sudėties žinios 1922 m. gruodžio 31 d. // Ten pat, b. 46, l. 25.

²⁰⁴ 3-ojo bataliono štabo 1923 m. vasario 11 d. telefonograma pulko vadui // Ten pat, b. 63, l. 5.

²⁰⁵ **Lesčius V.** Lenkų provokacijos neutralioje zonoje 1921–1923 metais // Karo archyvas, t. 22, p. 210.

čionių rajone) ir I legiono bei XIX lietuvių ir gudų divizijos (Vilniaus rajone).

Siekdama užkirsti kelią lenkų plėšikavimui, I pėstininkų divizijos vadovybė vasario 28 d. įsakė Anykščiuose dislokuoto Trečiojo dragūnų „Geležinio Vilko“ pulko vadui su pavaldžiais 4 eskadronais persikelti į Uteną. Joje apsistojus pulko štabui ir vienam kulkosvaidžių eskadronui, kiti 3 turėjo perimti Trečiojo pulko III bataliono saugomą barą ir išsidėstyti Molėtuose, Kuktiškėse ir Gateliuose. Minėtas III batalionas (III, VII, VIII ir IX kulkosvaidžių kuopos ir 8 raiteliai), kurio vadas buvo vyr. ltn. Davydovas, operatyviniu lygiu perėjo dragūnų pulko vadovybės žinion ir toliau užtikrino baro priešakinę apsaugą. 3-iasis Trečiojo pėstininkų pulko batalionas tapo pavaldus Trečiojo dragūnų „Geležinio Vilko“ pulko vadui kovo 12 d.²⁰⁶

1923 m. kovo 14 d. Ambasadorių konferencija Vilnių ir Vilniaus kraštą pripažino Lenkijai. Šia proga balandžio 23 d. visiškai slaptame įsakyme I pėstininkų divizijai divizijos vadas gen. ltn. K. Kleščinskis pabrėžė, kad dabar Vilnių ir Vilniaus kraštą bus galima atsiimti tik ginklu.

Tame pačiame įsakyme divizijos vadas nurodė Trečiajam pėstininkų pulkui nuo balandžio 25 iki 30 d. imtinai užtikrinti demarkacijos linijos su Lenkija apsaugą nuo Valeikiškių (prie Neries upės) iki Latvijos sienos.

Vienam pulko batalionui buvo įsakyta ir toliau likti esamose pozicijose nuo Latvijos sienos iki Giedraičių, laikinai ir toliau operatyviniams veiksams vadovaujant Trečiojo dragūnų „Geležinio Vilko“ pulko vadui, antrajam – pakeisti Pirmojo ir Ketvirtojo pulkų dalis ir užimti barą nuo Giedraičių iki Valeikiškių, trečiajam batalionui, kuriame daugiausia buvo sutelkti jauni kareiviai, ir pulko štabui – pasilikti Ukmergėje²⁰⁷.

1923 m. balandžio pirmosiomis dienomis pulke lankėsi krašto apsaugos ministras Balys Slizys. Jis apžiūrėjo pulko 2-ąjį batalioną, o savo išvadas pateikė įsakyme kariuomenei:

„Naujokų išvaizda gera. Į klausimus iš vidaus tarnybos ir šaudymo statutų atsakinėja silpnokai. Matyt, viršininkai nekreipia atitinkamo dėmesio. Karininkai nežino savo valdinių pavardžių ir klausinėdami rodo juos pirštu. Kareivinės laikomos tvarkoje, tik reiktų daugiau vėdinti. Trūksta

²⁰⁶ 3 p. p. vado 1923-03-27 raštas I pėst. divizijos vadui // LCVA, f. 516, ap. 1, b. 67.

²⁰⁷ Ten pat, b. 62, l. 5.

čiužinių.“²⁰⁸

1923 m. balandžio 20 d. pulko inspektuoti atvyko kariuomenės vadas gen. ltn. Juozas Stanaitis. Tuo metu Nerikiuotės komanda buvo išvykusi šaudyti. Nors šaudyti privalėjo visa komanda, kareivinėse jis rado sėdintčius be darbo viršilą, siuvėją, kurpių, pasiuntinius ir vežikus, iš viso 13 kareivių. Dėl to gen. ltn. Juozas Stanaitis savo įsakyme Lietuvos kariuomenei padarė išvadą, kad Nerikiuotės komandos viršininkas ir pulko vadas tikriausiai mano, jog gali būti nerikiuotės karių, kurie neprivalo dalyvauti ne tik šaudymo pratybose, bet ir kasdienėje veikloje, ir pareiškė, kad tai neleistinas atvejis, visiškai paaiškinąs, kodėl pasiuntinių, vežikų ir kt., net baigiančių tarnauti, išvaizda nekariška, kodėl jie neišmoko rikiuotės ir paleidžiami atsargon nemokyti. Prie kuopos raštinės vadas rado priskirtą eilinį – raštinės pasiuntinį. Vadui kilo klausimas, kur jis siunčiamas ir kokios jo pareigos, nes pulko štabas čia pat, o iš Nerikiuotės kuopos dažnai per dieną neišsiunčiama nė vieno rašto. Vadas įsakė pasiuntinį iš kuopos tuoj pat atšaukti.

Kuopos viršila nežinojo savo kuopos kareivių pavardžių ir pareigų. Budėtojai į kariuomenės vado klausimus atsakinėjo netiksliai, negalėjo pasakyti, kiek kuopa turi šautuvų ir kur jie yra.

Kuopos kareivinės buvo netvarkingos. Kastuvėliai ir durtuvai mėtėsi guoliuose ir ant žemės. Vienas šautuvas gulėjo kampe. Sienos nešvarios, apipelijusios, apspjaudytos. Guoliuose nebuvo nei pagalvių, nei čiužinių, nei šiaudų. Kareiviai turėjo tik paklodes ir gulėjo ant gultų lentų. Kariuomenės vadas manė, kad tai pulko vado kaltė, nes jis laiku neišreikalavo šių dalykų, ir įsakė neatidėliojant viską gauti iš Intendantūros ir sutvarkyti kareivių guolius.

2-ąjį batalioną vadas rado kareivinėse besimokantį Vidaus tarnybos statutą. Pulko vadui pasakius, jog statutų kasdien mokomasi po tris valandas, kariuomenės vadas pareiškė, kad tai neleistina, ir įsakė ryte daryti gimnastiką gryname ore, o vieną arba pusantros valandos – nagrinėti statutus kareivinėse.

6-ojoje kuopoje naujokai į vado klausimus apie vidaus tvarką kareivinėse atsakinėjo vangiai. Panaši padėtis buvo ir 5-ojoje kuopoje. Dėl bataliono virtuvės vadas pastabų neturėjo.

---

²⁰⁸ Įsakymas kariuomenei. 1923 m. balandžio 24 d. Nr. 77.

3-iaja kulkosvaidžių kuopa vadas visiškai nusivylė. Atsargos kuopa neturėjo nei susirinkimo vietos, nei sutartų pavojaus signalų. Net pats kuopos vadas kariuomenės vadui negalėjo tiksliai pasakyti, kurioje pusėje yra priešas. Kareiviai neturėjo autų, kojas buvo apsvynioję purvinais skudurais. Daugumos kareivių uniformos buvo visiškai suplyšusios, o jie patys ilgais plaukais. Kuopos raštininkas niekada nebuvo buvęs užsiėmimuose. Iš kareivių atsakymų į klausimus kariuomenės vadas padarė išvadą, kad jie mažai mokyti ir apskritai kuopoje karių išsilavinimui skiriama per mažai dėmesio.

Iš 15 kuopos arklių tiktai 2 būklė buvo nebloga, kiti – suvargę, sulysę, matyti, kad prastai prižiūrėti, blogai pakaustyti.

Apsilankęs 3-iojo bataliono ligoninėje, kariuomenės vadas ligonių nerado, tačiau pastebėjo, kad sanitaras ilgais plaukais, nešvariomis kojomis, suplyšusiais drabužiais. Jis nustebo, kad bataliono gydytojas Volpertas, turintis dar ir padėjėją – sanitarijos puskarininkį, net nesant ligonių, negali prižiūrėti ir normaliai aprūpinti vieno sanitaro.

3-iojo bataliono vadas pasiskundė kariuomenės vadui, kad batalionui labai trūksta pusbačių. Kareiviai saugomame demarkacijos linijos bare sargyboje stovi basi. Kariuomenės vadas padarė išvadą, kad tai nedovantinas Ūkio dalies viršininko apsileidimas ir pulko vado nesirūpinimas patikėtu pulku, nes Intendantūros sandėliuose visada yra pusbačių, tik laiku nebuvo pareikalauta.

Vadas liko nepatenkintas ir sargybą einančio bataliono karininkų grupės sudėtimi. Jis pulko vadui įsakė tuojau papildyti 3-iają batalioną karininkais, kad kiekvienoje kuopoje būtų ne mažiau kaip du.

Apžiūrėjęs pulką, kariuomenės vadas padarė išvadą, kad visose srityse – mokymo, vidaus tvarkos, aprūpinimo – esama labai daug rimtų trūkumų. Tai galima paaiškinti tik l. e. pulko vado pareigas plk. ltn. B. Bilmino ir kai kurių pulko karininkų neveiklumu. Įsakyme kariuomenei vadas pažymėjo:

„Iš savo garbingos praeities pulkas nesudarė tinkamų tradicijų arba jas pamiršo. Neigiami apsirėišimai įsigyvena labai greitai; kad juos pašalinus, reikalinga kuo didžiausių pulko vado ir jo padėjėjų karininkų pastangų.

1-os pėstininkų divizijos vadui kreipti ypatingo dėmesio į šį pulką, prižiūrėti mano nurodymų ir trūkumų pašalinimą ir man apie tai pranešti.

*3-is pėstininkų Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio Vytauto pulkas buvo tvarkingas, tikiu, kad jis ir bus tvarkingas.*²⁰⁹

Pulkas išrikiuotas jaunų karių priesaikai. (VDKM)

1923 m. pirmoje pusėje įvyko kai kurių pokyčių pulko karininkų gretose. Vasario 27 d. iš Utenos komendantūros į pulką buvo perkeltas kpt. Jonas Janušauskas, balandžio 26 d. – ėjęs Seinų komendanto pareigas mjr. Vincas Matulionis. Tačiau mjr. V. Matulionis faktiškai pulke netarnavo. Po paskyrimo buvo pasiūstas į Aukštuosius karininkų kursus, o juos baigęs – perkeltas į Šeštąjį pėstininkų pulką. Gegužės 22 d. vyr. ltn. Jonas Butkus ir Aleksas Dovydovas buvo pakelti į kapitonus. Leitenantai Jonas Matelis, Pranas Budreckas, Vladas Karvelis, Balis Mikėnas, Aleksas Urbonas, Ignas Lipštas, Liudas Zibavičius, Pranas Grebliauskas, Antanas Jurgutis ir Vincas Piknys paaukštinti suteikus vyr. leitenanto laipsnį²¹⁰.

1923 m. gegužės 4 d. pulko vadas gavo naują visiškai slaptą I pėstininkų divizijos vado įsakymą, kuriame įsakyta demarkacijos linijos barą nuo Valeikiškių iki Giedraičių gegužės 5 d. perduoti Pirmojo pėstininkų pulko

²⁰⁹ Įsakymas kariuomenei. 1923 m. birželio 1 d. Nr. 103.

²¹⁰ LCVA, f. 516, ap. 1, b. 58, l. 180, 370, 481.

batalionui ir ne vėliau kaip gegužės 9 d. pulko štabui kartu su dviem batalionais išžygiuoti iš Ukmergės ir žygio tvarka persikelti į Anykščių–Troškūnų rajoną. Be to, nurodyta, kad pulko batalionas, saugantis demarkacijos linijos barą nuo Giedraičių iki Latvijos sienos, ir toliau lieka operatyvinėje srityje pavaldus Trečiojo dragūnų „Geležinio Vilko“ pulko vadui²¹¹.

Gegužės 9 d. 8 val. ryto pulkas išvyko į Anykščius. Kokiomis sąlygomis Anykščiuose pulkui teko gyventi, labai gerai iliustruoja l. e. pulko vado pareigas plk. ltn. B. Bilmino 1923 m. lipos 24 d. raštas I pėstininkų divizijos vadui.

Jame rašoma, kad pulko dalys išskirstytos po kaimus, o kareiviai apgyvendinti kluonuose. Ūkininkai, pradėję vežti šieną, ėmė reikalauti juos atlaisvinti. B. Bilminas pažymėjo, kad po kelių savaičių, prasidėjus rugiapjūtei, visus užimtus kluonus teks palikti.

Sutalpinti žmones ir arklius Anykščių apylinkėse nebuvo kur. Miestelis per karą smarkiai nukentėjo, todėl užimti remontuojamų ar atstatomų namų nebuvo galima. Likę sveiki pastatai buvo pilni žmonių. Užėmus juos ir privertus dar labiau susispausti jų gyventojus, galėjo kilti įvairių nesusipratimų, pasipilti skundai. Dauguma apylinkės kaimų sudarė vieniškiai. Arti dvarų, kuriuose būtų galima apgyvendinti kai kurias pulko dalis, kaip ir sandėliams patalpų, apskritai nors šiek tiek atitinkančių reikalavimus, nebuvo. Ginklų ir daiktų sandėlis buvo sutalpintas mažoje ūkininko klėtyje šiaudiniu stogu. Maisto sandėlis įrengtas nedideliuose geležinkelio stoties pastatuose, kuriuos geležinkelio administracija primygtinai prašė grąžinti, pulko šieno sandėlis – ūkininko daržinėje, kurią jis, prasidėjus šienapjūtei, reikalavo atlaisvinti. Pulko vadovybė prašė kariuomenės Butų skyriaus suremontuoti ir pulko reikmėms skirti geležinkelio depo patalpas, tačiau tai padaryti atsisakyta motyvuojant tuo, kad remontuojami tikrai kariuomenei priklausantys pastatai. Dėl patalpų stokos nebuvo kur įrengti pulko virtuvės. Pulko ligoninė, nesilaikant jokių sanitarijos normų, buvo įkurdinta name neiškeldinus jo gyventojų. Ūkininkas nuolat dėl to protestavo, nes bijojo, kad jo šeima neužsikrėstų kokia nors pavojinga liga. Kuopų sandėliai laikinai buvo sutalpinti ūkininkų klėtyse, tačiau juos, pradėjus kulti grūdus, tektų atlaisvinti.

Susisiekimas su kariuomenės centrais (Panevėžiu, Šiauliais, Kaunu)

²¹¹ Ten pat, b. 62, l. 8.

siauruoju geležinkeliu buvo labai blogas. Geležinkelio linijai Utena–Panevėžys buvo skirta tik 12 dengtų vagonų, o tiek pulkui aprūpinti maistu ir arklių pašaru nepakako. Daliniui kilo rimtas pavojus likti be maisto ir pašaro. Pulko kareiviai buvo apgyvendinti po kelis miestelio gyventojų ir ūkininkų namuose, kas, be abejo, darė labai neigiamą poveikį jų koviniam rengimui.

L. e. pulko vado pareigas plk. lt. B. Bilmino nuomone, atėjus rudeniiui ir žiemai, pulkas tokiomis sąlygomis gyventi negali. Jis divizijos vado prašė tarpininkauti, kad pulkas būtų perkeltas į patogesnę vietą²¹².

Tuo metu 1-asis batalionas ir toliau saugojo demarkacijos liniją nuo Giedraičių miestelio iki Latvijos sienos. Bataliono štabas, telefono stotis („centralė“), ligoninė, bataliono maisto sandėlis ir 1-oji kulkosvaidžių kuopa buvo dislokuoti Utenoje, 2-oji kuopa – Molėtuose, 3-ioji – Kuktiškėsė, 4-oji – Gateliuose. Saugomas baras buvo suskirstytas į užtvartas, užtvartos – į sargybas²¹³.

1923 m. gegužės 11 d. 3-iojo bataliono 8-osios kuopos saugomame bare prie Balošių dislokuotos sargybos priartėjo apie 30 lenkų kareivių su kulkosvaidžiu ir į sargybinius pradėjo šaudyti. Lietuviių sargyba atsakė ugnimi. Susišaudymas tęsėsi 3 valandas. Lietuviiai nuostolių nepatyrė, į priešą buvo iššauta 1 500 šovinių²¹⁴.

1923 m. liepos mėn. Vyčio Kryžiumi su kardais buvo apdovanoti: mjr. Adomas Drobotas, vyr. lt. Aleksas Urbonas, gydytojas vyr. lt. Borisas Strasburdas, grandinis Vincas Rauba, eiliniai Petras Mečiūnas, Vincas Gasparaitis ir Vincas Mitrikas²¹⁵.

Spalio pradžioje pulką paliko vienas pirmųjų jo karininkų mjr. Adomas Drobotas. Jis buvo išleistas į atsargą. Spalio 19 d. į atsargą buvo išleistas ir kpt. Jonas Janušauskas²¹⁶. Tačiau lapkričio 7 d. pulką papildė Karo mokyklą baigę leitenantai: Vincas Endziulaitis, Antanas Baleišis, Jonas

---

²¹² Ten pat, b. 71, l. 431.

²¹³ Slaptas 3 pėst. pulko vado raštas I divizijos vadui // Ten pat, b. 45, l. 1

²¹⁴ 8-osios kuopos vado vyr. lt. A. Dovydovo telefonograma 3-iojo bataliono vadui // Ten pat, b. 22, l. 248.

²¹⁵ Įsakymas kariuomenei. 1923 m. liepos 17 d.

²¹⁶ Įsakymas kariuomenei Nr. 177. 1923 m. spalio 5 d.; 1923 m. spalio 19 d.

Jurelė ir Andrius Genys²¹⁷.

1923 m. rugpjūčio 8 d. I divizijos vadas gen. ltn. Konstantinas Kleščinskas buvo išleistas į atsargą²¹⁸. 1923 m. spalio 23 d. divizijos vadu buvo paskirtas Trečiojo pėstininkų pulko vadas plk. ltn. Aleksandras Jakaitis. Jis spalio 27 d. išvyko į divizijos štabą. Pulko vadu buvo paskirtas plk. ltn. Vincas Šaudzis. Jis lapkričio 3 d. atvyko į pulką ir pradėjo eiti pulko vado pareigas. Pulko perdavimui buvo

Sudarius pulkų perdavimo komisijas, Pirmojo pėstininkų pulko perdavimo komisijos pirmininku buvo paskirtas mjr. Mikas Rėklaitis, Ketvirtąjo – kpt. Mikas Elisiejevas, Trečiojo – kpt. Iliodoras Gaižauskas²¹⁹.

TAIKOS METO SĄLYGOMIS

1923 m. lapkričio 15 d. pulke buvo įsteigti taikos meto etatai. Taigi pulkas oficialiai pradėjo gyventi taikos sąlygomis. Atitinkamai turėjo keistis dalinio kareivių ir karininkų elgesys, laikysena ir tarpusavio santykiai. Vykstant kovoms arba pulke paskelbus karo padėtį, į kai kuriuos statutų reikalavimus buvo žiūrima formaliai, tačiau taikos metu jo vadovybė ėmėsi daryti tvarką. Šiuo tikslu pulko vadas V. Šaudzis lapkričio 23 d. išleido gana griežtą įsakymą. Jame pabrėžė, kad kareiviai Anykščių miestelyje ir kareivinių rajone vaikšto atsilapoję, pastatytomis apykaklėmis, net be diržų. Į pasisveikinimą neatsako arba atsako labai tyliai. Sveikindamiesi neprideda rankos prie kepurės arba tai atlieka ne pagal Statuto reikalavimus – „*susisukę ir persikreipę*“. Pulko vadas įsakė kuopų ir komandų vadams ir viršininkams esamus trūkumus kuo greičiau pašalinti²²⁰.

Tačiau taikos meto etatų steigimas reiškė ne tik tai, kad pulke bus griežtesnė tvarka, bet ir tai, kad vienetas mažinamas. Pulke sumažėjo kareivių ir karininkų, be to, pastarųjų buvo perskirstytos pareigos. Jo mažinimas vyko vadovaujantis kariuomenės vado nurodymu. Pulko 3-iasis batalionas įsiliejo į 1-ąjį ir 2-ąjį batalionus, kuopų vadai (su kuopomis) buvo perkelti kaip būrių vadai, paliekant kuopos vado atlyginimą ir atsakomybę.

²¹⁷ Įsakymas 3 p. p. Nr. 315. 1923-11-07 // LCVA, f. 516, ap. 1, b. 59, l. 415.

²¹⁸ Įsakymas kariuomenei. 1923 m. rugpjūčio 8 d.

²¹⁹ LCVA, f. 516, ap. 1, b. 59, l. 406.

²²⁰ Ten pat, l. 452.

3-iojo bataliono kuopų vadai buvo prijungti prie kuopų, kurių karininkai buvo už juos aukštesnio laipsnio, 3-iojo bataliono vadas paskirtas į vieną iš kuopų, paliekant bataliono vado atlyginimą²²¹. Vadovaujantis taikos meto etatais 1923 m. gruodžio 19 d. pulko vadas atleido iš einamų pareigų 3-iojo bataliono vadą kpt. A. Purpetrį. L. e. 3-iojo bataliono vado pareigas mjr. Antaną Švambarį-Švebrauską paskyrė 1-ojo bataliono vadu, atleido 1-osios kuopos vadą kpt. I. Gaižauską, 1-osios kuopos vado padėjėją kpt. I. Lipštą, 2-osios kuopos vado padėjėją ltn. S. Valiuškį, 3-iosios kuopos vadą vyr. ltn. K. Skinskį, 3-iosios kuopos vado padėjėją Stramauską, 4-osios kuopos vadą ltn. Karlo ir kitus. Kai kurie karininkai buvo paskirti į naujas pareigas. Karininkai, nepaskirti į jokias pareigas, kurį laiką buvo palikti pulke kaip „viršetatiniai“²²². Tačiau kiek vėliau kai kuriems jų teko pulką palikti. 1924 m. sausio pradžioje iš pulko į kitas dalis buvo perkelti kpt. I. Gaižauskas, vyr. leitenantai P. Kaušys ir L. Zubavičius, leitenantai J. Masadukas, Beleišius, B. Dagys, J. Jurelė, E. Vimboras²²³.

1923 m. gruodžio 19 d. pasikeitė 2-ojo bataliono vadai. Vietoje kpt. M. Želnio bataliono vadu buvo paskirtas kpt. M. Jašinskas²²⁴.

Nors pulko gyvenimo sąlygos buvo nepatenkinamos, 1923 m. pabaigoje jo karininkai nutarė įsteigti pulko karininkų klubą. Šio klubo valdybos pirmininku buvo išrinktas karo valdininkas A. Rimdžius. 1923 m. gruodžio 21 d. pulko vadas patvirtino Karininkų klubo įstatus²²⁵.

1923 m. gruodžio 28 d. pulko vadas gavo labai džiugių žinių iš Generalinio štabo. Rašte, pasirašytame plk. ltn. J. Griciaus, buvo nurodyta, kad klausimas dėl pulko laikino perkėlimo iš Anykščių į Kauną jau beveik išspręstas, nors dar trūksta butų karininkams. Buvo pranešta, kad pulkui bus perduotas Kauno tvirtovės V fortas ir vienos kareivinės Šančiuose²²⁶.

1924 m. sausio 28 d. pulkas iš Anykščių išvyko į Kauną. Čia jis tikrai

---

²²¹ L. e. Generalinio štabo viršininko plk. ltn. J. Griciaus 1923-06-23 raštas I diviziono vadui // Ten pat, b. 63, l. 14.

²²² Įsakymas 3 p. p. Nr. 360. 1923-12-19 // Ten pat, b. 59, l. 540–541.

²²³ Įsakymas 3 p. p. Nr. 22. 1924-01-22 // Ten pat, b. 73, l. 44.

²²⁴ Įsakymas 3 p. p. Nr. 360. 1923-12-19 ir Nr. 242. 1924-08-27 // Ten pat, b. 59, l. 540, b. 74, l. 4.

²²⁵ III pėst. pulko karių klubo įstatai // Ten pat, l. 3.

²²⁶ Ten pat, b. 82, l. 5.

pradėjo gyventi taikos meto sąlygomis²²⁷. Pulko štabas užėmė du namus Iğulos bažnyčios aikštėje – Laisvės al. ir Gedimino gatvių sankryžoje. Batalionai išsidėstė Žaliakalnyje, „Šapiro“ kareivinėse ir „Saulės“ namuose, ūkio kuopa – Šančiuose, Mokomoji kuopa – V forte, Karininkų ramovė – Lukšio gatvėje²²⁸.

Pulkas išrikiuotas divizijos vado apžiūrai (VDKM)

Dalinys buvo sumažintas, todėl 1924 m. sausio pabaigoje buvo gautas divizijos vado įsakymas, kad pulkui paliekami tik 56 arkliai: atliekamus arklius įsakyta parduoti iš varžytinių²²⁹.

Šis nurodymas išjudino seniai pulko sprendžiamą problemą. Kaip matyti iš 1924 m. kovo 20 d. pulko vado plk. V. Šaudzio rašto I karinės apygardos viršininkui, visi 56 pulkui skirti arkliai buvo seni ir silpni, į jį patekę dar per pirmąsias arklių mobilizacijas. V. Šaudzis prašė bent pulko

²²⁷ Danilevičius S. 3-jo pėst. pulko metinę sukaktį minint // Kardas, 1936, Nr. 15-16, p. 415.

²²⁸ Listopadskis J. Laisvės ir vergijos metai, p. 24.

²²⁹ KAM Mobilizacijos skyriaus 1924-01-31 raštas // LCVA. F. 516, ap. 1, b. 82, l. 3, 4.

vadui skirti vieną gerą jojamąjį ir du važiuojamuosius arklius²³⁰. Deja, tuo metu šis klausimas nebuvo išspręstas.

1924 m. birželio 17 d. pulke buvo įkurtas Karo mokslo draugijos skyrius ir išrinkta jo valdyba. Pirmininku tapo pulko vadas plk. lt. V. Šaudzis, pavaduotoju – kpt. M. Jašinskas, sekretoriumi – vyr. lt. J. Kuncaitis, išdininku – vyr. lt. J. Matelis²³¹.

Karo mokslo draugijos pulko skyriaus veikloje aktyviai dalyvavo pulkininkai leitenantai Vincas Šaudzis ir Bronius Bilminas, mjr. Julius Stankaitis, kapitonai Mikas Jašinskas, Andrius Purpetris, Viktoras Kazlauskas, Andrius Lapuchinas, vyresnieji leitenantai Jonas Matelis, Justas Kuncaitis, Jonas Švambarys, Pranas Grebliuskas, leitenantai Jonas Korla, Stasys Gudavičius, Stasys Kviecinskis, Vacys Endziulaitis, Vacys Alksninis, Juozas Butėnas, Viktoras Sutkus.

Pulko karo mokslų draugijos būrelio nariai buvo tikrai aktyvūs nuo pat jo įkūrimo iki 1925 m. liepos 1 d. Jie surengė 15 taktikos užsiėmimų jaunesniesiems karininkams, 15 – kuopų vadams ir komandų viršininkams, 2 – batalionų vadams, 36 – karininkams (prie smėlio dėžės arba žemėlapiu). Jaunesniųjų karininkų ir kuopų bei komandų vadų užsiėmimus vedė batalionų vadai, batalionų vadų – pulko vadas.

1924 m. rugsėjo mėn. buvo surengti dveji pavyzdiniai manevrai: būrio ir kuopos puolimas. Karininkams organizuota lauko ekskursija. Manevrai vyko ir 1925 m. rudenį. Karininkams ir kareiviams buvo skaitomos paskaitos. Kareiviams buvo parengta 18 paskaitų įvairiomis auklėjamosiomis temomis. J. Lanskoronskis skaitė paskaitą „*Kariuomenės auklėjimas ir karininkų reikšmė*“, plk. lt. B. Bilminas – „*Dujos*“, vyr. lt. J. Švambarys – „*Kariuomenės užpakalis ir jo sutvarkymas*“, kpt. M. Jašinskas – „*Tankai*“ ir kt. Karininkų dėka buvo papildyta ir sutvarkyta pulko biblioteka. Jos fonduose 1925 m. viduryje buvo 416 knygų²³².

1924 m. kovo 11 d. tarnauti į pulką atvyko mjr. Antanas Kubilius, rugpjūčio 21 d. – mjr. Julius Stankaitis. Pastarasis buvo paskirtas 2-ojo kulkosvaidžių bataliono vadu²³³.

---

²³⁰ Ten pat, b. 79, l. 50.

²³¹ Ten pat, b. 77, l. 2, 3.

²³² Ten pat, l. 11, 21, 34, 81.

²³³ Įsakymas 3 p. p. Nr. 73. 1924-03-12 // Ten pat, b. 73, l. 139.

1924 m. gegužės 4 d. dalinys pirmą kartą taikos sąlygomis iškilmingai šventė pulko šventę. 10 val. 30 min. jis buvo išrikiuotas Žaliakalnyje. Atvykus vyriausybės nariams, pulko kapelionas pradėjo iškilmingas pamaldas. Po pamaldų įvyko pulko paradas. Jam pasibaigus, pulko kariams buvo patiekti šventiniai pietūs. 18 val. Šaulių sąjungos teatre (Liaudies namuose) jiems buvo parodytas vaidinimas. Po spektaklio pavakarienią vė kareiviai vėl grįžo į teatrą, ir ten iki 1 val. nakties vyko šokiai²³⁴.

1924 m. rugpjūčio 11 d. pulko vadas plk. ltn. V. Šaudzis gavo l. e. Vyriausiojo štabo viršininko plk. ltn. J. Griciaus slaptą raštą, kuriame rašoma, kad yra žinių, jog artimiausiu metu Klaipėdos krašto vokiečių organizacijos, gavusios paramą pinigais ir ginklais iš Rytprūsių, rengia ginkluotą sukilimą prieš Lietuvos valdžią. Jų tikslas – prijungti Klaipėdos kraštą prie Vokietijos. Rašte pažymima, kad nors rimto pavojaus šiuo metu nėra, dėl politinės situacijos reikia Klaipėdos krašte padidinti karių skaičių.

„Kariuomenės vadas įsakė Klaipėdoje esančią kariuomenę sustiprinti Tamstos pavestu pulku, dėlei ko:

1) Vienas batalionas su raitų žvalgų komanda 13 d. rugpjūčio išsiųsti iš Kauno garlaivių prieklaukos Nemunu į Šilutę. Pakrovimą pradėti 6 val. ir užbaigus išvykti iš Kauno ne vėliau 12 val. Garlaiviai bus paduoti Vyriausiojo štabo reikalavimu 6 val. 13 d. rugpjūčio.

2) Pulko štabui su kitu batalionu ir Ūkio dalimi 13 VIII š. m. iš Kauno geležinkelio stoties išvykti į Tauragę ir apsistoti Tauragės dvare. Šiuo ešelonu išvyks I husarų pulko vienas eskadronas, kuris pavedamas Tamstos žinion.“

Rašte buvo nurodyta, kad nuo išvykimo dienos pulkas pereina III karo apygardos viršininko gen. št. plk. K. Ladigos, kuris skiriamas Klaipėdos krašte esančios kariuomenės vadu, žinion²³⁵.

Vykdydamas įsakymą, pulkas išvyko į Klaipėdos kraštą. Jo štabas, 2-ojo kulkosvaidžių bataliono dvi kuopos ir vienas eskadronas raitelių į Tauragę atvyko rugpjūčio 14 d. 15 val. Čia atvyko 28 karininkai, 3 karo valdininkai, 704 kareiviai, buvo atgabenti 199 arkliai²³⁶.

²³⁴ Įsakymas 3 p. p. Nr. 127. 1924-05-04 // Ten pat, l. 228–229.

²³⁵ Ten pat, b. 81, l. 6.

²³⁶ 3 p. p. vado raštas Klaipėdos krašto grupės vadui // Ten pat, b. 80, l. 18.

Pulko kariai garlaiviu išvyksta į Šilutę (VDKM)

Dvi kulkosvaidžių bataliono kuopos ir husarų eskadronas buvo įkurdinti praktiškai gyventi netinkamuose buvusio pasienio pulko barakuose, kurių grindys buvo supuvusios, dauguma langų – be stiklų, per sienų plyšius švilpavo vėjai. Kareiviai buvo priversti miegoti ant grindų, o padaryti nors menką remontą pulkas neturėjo galimybių, nes nebuvo tam skirta lėšų. Viena kuopa buvo apgyvendinta daržinėje. Kareiviams čia teko miegoti tiesiog ant daržinės pado. Arkliai buvo laikomi lentinėje, kiaurai vėjų perpučiamoje pašiūrėje, todėl galėjo susirgti²³⁷.

1-asis pulko batalionas, susidedantis iš 3 kuopų, 1 kulkosvaidininkų kuopos, Raitųjų žvalgų komandos, rugpjūčio 14 d. 19 val. atvyko į naują paskyrimo vietą Šilutės rajone ir buvo dislokuotas Macikų dvare. Šiame dvare apsistojo 9 karininkai, 289 kareiviai. Rasta patalpų 42 arkliams laikyti²³⁸. Kareiviai buvo apgyvendinti senoje, prastos būklės dvoro alaus da-

²³⁷ 3 p. p. vado plk. lt. V. Šaudžio 1924-09-24 raštas I karo apygardos viršininkui // Ten pat, l. 21.

²³⁸ 3 p. p. vado raštas Klaipėdos krašto grupės vadui // Ten pat, l. 18.

rykloje, 1-oji ir 2-oji kuopos – įkurdintos antrajame jos aukšte. Narams įrengti nebuvo lėšų, todėl kareiviams vėl teko miegoti ant grindų. Langai buvo be rėmų ir stiklų, užkalti lentomis, tačiau ir jiems sutvarkyti nebuvo skirta pinigų. Ant viduje esančių žmonių per lubų plyšius byrėjo smėlis.

3-iosios ir 2-osios kulkosvaidininkų kuopos butai buvo įrengti to paties pastato trečiajame aukšte. Čia lubų iš viso nebuvo – tik skylėtas stogas. Lyjant vanduo bėgo tiesiai į kareivių užimtas patalpas. Visos sienos buvo skylėtos, todėl kareivinėse pučiant vėjui siautė skersvėjai.

Karininkai buvo apgyvendinti kambariuose be jokių patogumų po 3–4.

Bataliono ligoninė buvo įrengta tarp bataliono krautuvės ir koridoriaus, todėl dienos metu kareiviams vaikstant apsipirkti buvo nuolat varstomos durys, prinešama purvo. Be to, ligoninės langai buvo be stiklų, todėl joje nuolat traukė skersvėjai. Ligoninėje, kur turėjo būti pavyzdinga švara, jos palaikyti buvo neįmanoma.

Visų kuopų sandėliai buvo įrengti viename kambaryje.

Bataliono raštinės buvo sutalpintos dviejuose kambariuose, tačiau viename iš jų po dviejų savičių įkrito lubos, tad teko kraustyti į tą, kurio būklė buvo geresnė. Bet visi raštininkai ir viršilos viename kambaryje negalėjo tilpti.

Vedusių „virštarnybinių“ viršilų šeimos liko Kaune, nes nebuvo kur jų įkurdinti.

Pažeidžiant visus įsakymus kariuomenei valgis buvo ruošiamas lauko virtuvėse, kurios buvo įrengtos kieme, gryname ore. Valgiui gaminti nebuvo stalų, o jiems įsigyti batalionas neturėjo pinigų. Visose bataliono užimtose patalpose nebuvo šviesos, todėl naktį vaikstant ginkluotiems kareiviams bet kada galėjo įvykti nelaimingas atsitikimas²³⁹.

Iš pradžių pulko karininkus buvo sutikęs maitinti Macikų dvaro savininkas, tačiau rugsėjo 25 d. jis tai daryti atsisakė. Buvo sutarta, kad karininkai maitinsis už 2 km esančiame viešbutyje. Tačiau ten maistas buvo labai blogos kokybės ir gana brangus. Be to, karininkus tris kartus per dieną tekdavo vežioti pulko arkliais, nes kitaip jie nespėdavo grįžti į pratybas²⁴⁰.

²³⁹ 1-ojo bataliono vado kpt. A. Purpetrio 1924-09-29 raštas pulko vadui // Ten pat, l. 10.

²⁴⁰ 1-ojo bataliono vado ktp. A. Purpetrio 1924-09-27 raštas pulko vadui // Ten pat, l. 17.

Artėjant rudenii kareiviai pradėjo sirgti. Be to, bataliono vadovybei iškilu dar vienu, nė kiek ne menkesnė, problema – kariai neturėjo kur praustis. Šilutėje tuo metu nebuvo jokios pirties, o ilgai nesimaudžiusius kareivius ėmė pulti gyviai, įvairios ligos²⁴¹.

Tiesu, dar rugsėjo 1 d. pulko vadas gavo KAM Vyriausiojo štabo raštą, kuriame buvo nurodytu, kad kariuomenės vadas gen. S. Žukauskas įsakė Mokomąją kuopą, siekiant užtikrinti geresnes kareivių mokymo sąlygas, grąžinti į Kauną²⁴². Tačiau tuo metu kaip tik prasidėjo mokymai lauke, todėl pulko vadas prašė leisti palikti Mokomąją kuopą kuriam laikui Tauragėje – iki ji bus išmokyta manevruoti²⁴³.

1924 m. rugpjūčio 21 d. pulko vadas gavo slaptą operatyvinį Klaipėdos krašto kariuomenės štabo įsakymą Nr. 1, pasirašytą Klaipėdos krašto kariuomenės vado gen. št. plk. Kazio Ladigos. Įsakyme buvo paaiškinta, kad Klaipėdos krašte yra nemažai Vokietijos šalininkų. Jie palaiko su šiuo šalimi ryšius ir jos skatinami imasi įvairių priemonių, kad Klaipėdos kraštas būtų prijungtas prie Vokietijos. Klaipėdos krašto gyventojai kurstomi sukilti. Šiam tikslui iš Vokietijos buvo gauta pinigų, ginklų ir amunicijos, žadama sukilėlius paremti ginkluota jėga.

Vadas nurodė, kad Klaipėdos krašte dislokuotos Lietuvos kariuomenės užduotis – neleisti, kad prasidėtų sukilimas, o jam prasidėjus – sutrukdyti Vokietijos kariniams daliniams sukilėliams teikti pagalbą.

Pulkų vadams plk. K. Ladiga įsakė gerai išstudijuoti visas prieigas prie dalių buveinių. Kilus pavojui, svarbiausių prieigų kryptimis siųsti pėstininkus, tolesnių – raitus patrulius. Raketomis ir kitomis priemonėmis tarp apsaugos ir buveinių palaikyti glaudžius ryšius.

Trečiajam pėstininkų pulkui, siekiant sulaukyti Vokietijos karines pajėgas, buvo skirtas baras nuo Mingės upės iki Jūros upės ir Nemuno santakos. Plk. ltn. V. Šaudziui taip pat buvo priskirtas Pirmojo husarų pulko 3-iasis eskadronas ir šarvuotasis traukinys²⁴⁴.

Šarvuotasis traukinys į Tauragę atvyko 1924 m. rugsėjo 21 d. KAM

---

²⁴¹ 3 p. p. vado plk. ltn. V. Šaudzio 1924-09-24 raštas I karo apygardos viršininkui // Ten pat, l. 21.

²⁴² Ten pat, l. 9.

²⁴³ Ten pat, l. 9, 11.

²⁴⁴ Ten pat, b. 81, l. 2.

Generalinio štabo nurodymu jis buvo įtrauktas į Tauragės įgulos, vadovaujamos plk. ltn. V. Šaudzio, sudėtį. Šarvuotojo traukinio įgulą maitinti buvo pavesta Trečiajam pėstininkų pulkui²⁴⁵.

Pulkui įsikūrus faktiškai ilgesniam laikui netinkamomis ne tik gyventi, bet ir kareiviams rengti sąlygomis, jo vadas plk. ltn. V. Šaudzis 1924 m. rugsėjo 24 d. raštu kreipėsi į I karo apygardos viršininką, prašydamas nurodyti, kaip toliau pulkui elgtis ir vykdyti tarnybos užduotis²⁴⁶.

Spalio 8 d. dalis pulko grįžo į Kauną²⁴⁷, tačiau 1-asis batalionas pasiliko Šilutėje.

Spalio mėn. iš pulko į kitas dalis buvo paimti 200 kareivių. Pulko vadas įsakė atrinktus pačius blogiausius kareivius, perrengtus pačiais prasčiausiais žieminiais drabužiais, spalio 26 d. pulko štabe perduoti: 16 – II karo apygardos štabui, 145 – Kauno įgulos komendantūrai, 30 – Drausmės kuopai, 9 – Karo kalėjimui²⁴⁸.

1924 m. rugsėjo mėn. net 6 pulko karininkai baigė Aukštuosius karininkų didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto kursus. IV laidą baigė mjr. Julius Stankaitis, kpt. Aleksas Dovydovas ir Andrius Purpetris, vyr. ltn. Vladas Karvelis ir Aleksas Urbonas, ltn. Jonas Korla²⁴⁹.

Rugsėjo 3 d. pulko sporto vedėju buvo paskirtas ltn. J. Listopadskis. Pulko vadas visiems kuopų vadams ir komandų viršininkams įsakė vykdyti ltn. J. Listopadskio nurodymus sporto klausimais ir skirti reikiamus kareivius²⁵⁰. Pulke buvo suburta futbolo komanda, jai nupirktą aprangą, batai. Pulko futbolo komanda jau dalyvavo 1924 m. vykusiose Kauno įgulos futbolo rungtynėse. Buvo įsigyta lengvosios atletikos įrankių, aprangos, batelių ir kt.²⁵¹

1924 m. lapkričio pradžioje pulką tikrino karo veterinarijos viršininkas. Jis konstatavo, kad arkliai vidutinio ėmitimo. 3 arkliai, gauti iš Pir-

²⁴⁵ Ten pat, l. 5.

²⁴⁶ 3 p. p. vado plk. ltn. V. Šaudzio 1924-09-24 raštas I karo apygardos viršininkui // Ten pat, b. 80, l. 21.

²⁴⁷ **Danilevičius S.** 3-jo pėst. pulko metinę sukaktį minint // Kardas, 1936, Nr. 15–16, p. 415.

²⁴⁸ LCVA, f. 516, ap. 1, b. 82, l. 14, 16, 17.

²⁴⁹ Įsakymas 3 p. p. Nr. 263. 1924-09-18 // Ten pat, b. 74, l. 36.

²⁵⁰ Įsakymas 3 p. p. Nr. 249. 1924-09-03 // Ten pat, l. 14.

²⁵¹ Ten pat, b. 77, l. 81.

mojo pėstininkų D. L. K. Gedimino pulko, prastos būklės. Veterinarijos viršininkas pripažino, kad pulko arkliai blogai pakaustyti, bet jų pašaras geras, arklidės sutvarkytos²⁵².

1925 m. vasario 18 d. pulko apžiūrą atliko I karo apygardos viršininkas. Pulkas buvo išrikiuotas Žaliakalnyje, prieš 2-ojo kulkosvaidžių bataliono kareivines²⁵³. Apygardos viršininkui pulko išvaizda paliko gerą įspūdį, ko negalima pasakyti apie naujokų mokymą. Divizijos vadas konstatavo, kad naujokai mokomi blogai. Jie visai neišmano statutų. Kai kurie net nesupranta, ko yra klausiami. Apygardos viršininkas pulko vadui įsakė į naujokų mokymą atkreipti ypatingą dėmesį, o išeitą mokymo kursą iš naujo pakartoti²⁵⁴.

Rugpjūčio 25 ir 26 d. I karo apygardos vadas tikrino, kaip vykdomi jo nurodymai. Šį kartą apygardos vadas konstatavo, kad pulkas parengtas gerai. Jis pageidavo, kad mokant daugiau dėmesio būtų skiriama kulkosvaidžiui ir Lauko statutui²⁵⁵.

1925 m. pulko Švietimo komisijos pirmininku buvo paskirtas kpt. M. Jašinskas, 1-ojo bataliono – ltn. V. Alksninis, 2-ojo bataliono – vyr. ltn. J. Pečiukaitis, visų komandų – vyr. ltn. A. Urbonas²⁵⁶.

O Klaipėdos krašte paliktas pulko batalionas ir toliau gyveno tikrai sunkiomis sąlygomis. Pulko vadas kelis kartus kreipėsi į I karo apygardos viršininką, prašydamas visas jo dalis grąžinti į Kauną. 1925 m. kovo 20 d. buvo gautas I karo apygardos štabo viršininko raštas, kuriame pranešama, jog į apygardos viršininko raštą Vyriausiojo štabo viršininkas atsakė, kad kariuomenės vadas negali atšaukti Trečiojo pėstininkų pulko bataliono iš Klaipėdos krašto. Apygardos štabo viršininkas patarė pulko vadui tiesiogiai kreiptis į kariuomenės vadą ir jam išdėstyti visus motyvus, kodėl nėra prasmės batalioną laikyti Šilutėje, kadangi Vyriausiasis kariuomenės štabas, matyt, nelabai įsigilino į dalyko esmę²⁵⁷.

1925 m. gegužės 4 d. pulko šventę pulkas atšventė kukliai. Kareiviams

---

²⁵² Įsakymas kariuomenei. 1924 m. lapkričio 12 d. Nr. 113.

²⁵³ Įsakymas 3 p. p. Nr. 50. 1925-02-18 // LCVA, f. 516, ap. 1, b. 90, l. 83.

²⁵⁴ I karo apygardos įsakymas. 1925-02-25. Nr. 10 // Ten pat, l. 111.

²⁵⁵ I karo apygardos įsakymas. 1925-08-31. Nr. 35 // Ten pat, b. 91, l. 103.

²⁵⁶ Įsakymas 3 p. p. Nr. 88. 1925-03-25 // Ten pat, b. 90, l. 151.

²⁵⁷ Ten pat, b. 94, l. 4.

nebuvo užsiėmimų, tą dieną buvo skaitomos paskaitos ir patiektas geresnis valgis²⁵⁸. Tačiau greitai po šių metinių pulko vadas Vincas Šaudzis buvo pakeltas į pulkininkus²⁵⁹.

1925 m. gegužės mėn. pulko kariai V Kauno tvirtovės forte sukasė daržą ir pasodino 150 kapų kopūstų daigų ir 100 kapų burokų daigų²⁶⁰.

1925 m. po pavasarinio naujokų šaukimo pulkas susidūrė su netikėta problema. Iš visų naujokų nė vienas nebuvo baigęs pradinės liaudies mokyklos. Nebuvo nė vieno kareivio, kurį būtų galima skirti arba greitai parengti raštininku. Kilo grėsmė, kad rudenį, išleidus į atsargą ankstesnių šaukimų raštininkus, pulke neliks nė vieno mokančio gerai skaityti ir rašyti raštininko. Pulko vadas plk. V. Šaudzis 1925 m. gegužės 17 d. raštu kreipėsi į I karo apygardos viršininką, prašydamas iš kitų dalių į pulką perkelti bent 15–20 naujokų, mokančių gerai skaityti ir rašyti²⁶¹. Po to pulko vadas parašė dar keletą panašaus turinio raštų. Kaip buvo išspręsta ši problema, dokumentų rasti nepavyko, tačiau, matyt, teigiamai, nes pulko raštvedyboje pokyčių nepastebėta.

Po daugelio prašymų pagaliau I karo apygardos viršininkas leido pulko 1-ajam batalionui iš Šilutės grįžti į Kauną. Birželio 20 d. pulko vadas įsakyme 1-ojo bataliono vadui nurodė, kai tik Šilutėje juos pakeis Septintojo pėstininkų pulko dalys, iš karto grįžti į Kauną ir apsistoti buvusiose bataliono kareivinėse²⁶².

1925 m. liepos 1 d. į Kauną iš Šilutės grįžo 1-asis batalionas, 2-oji kulkosvaidžių kuopa ir Raitųjų žvalgų komanda. 1-asis batalionas ir 2-oji kulkosvaidžių kuopa buvo įkurdinti Žaliakalnyje, vadinamosiose Šapiro kareivinėse, Raitųjų žvalgų komanda – Šančių kareivinėse²⁶³.

1925 m. rugpjūčio 8 d. Žaliakalnyje kariuomenės vadas gen. S. Žukauskas surengė pulko apžiūrą. Kariuomenės vadui dalinį pristatė mjr. J. Stankaitis. Rugpjūčio 20 d. pulko, išrikiuoto VII forte, inspekcinę apžiūrą atliko I karo apygardos viršininkas plk. A. Jakaitis. Dalinį pristatė

²⁵⁸ Įsakymas 3 p. p. Nr. 129. 1925-05-04 // Ten pat, b. 90, l. 244.

²⁵⁹ Ten pat, l. 302.

²⁶⁰ III pėst. DLK Vytauto pulko karo dienynas // Ten pat, b. 97, l. 6.

²⁶¹ Ten pat, b. 94, l. 8.

²⁶² 3 p. p. slaptas įsakymas Nr. 1. 1925-06-20 // Ten pat, b. 95, l. 9.

²⁶³ III pėst. DLK Vytauto pulko karo dienynas // Ten pat, b. 97, l. 8.

pulko vadas plk. V. Šaudzis²⁶⁴.

1925 m. nuo rugsėjo 5 iki rugsėjo 13 d. vykusiuose manevruose dalyvavo 17 pulko karininkų ir 321 kareivis²⁶⁵. Manevrų metu pulkui buvo leista panaudoti 4 500 šautuvų šovinių ir 1 000 kulkosvaidžių šovinių, 40 baltų, 20 žalių ir 20 raudonų raketų²⁶⁶.

Artėjant 1925 m. rudeniniam šaukimui ir paaiškėjus, kad į pulką bus paskirti 250 naujokų, o į atsargą paleisti tik 80, pulko vadas vėl susirūpino dalinio kareivinėmis, nes turimose patalpose visų pulko kareivių, atvykus naujiems šauktiniams, buvo neįmanoma sutalpinti. Negana to, pulkas neturėjo jokių sandėlių, o artėjant žiemai reikėjo sandėliuoti nupirktą pašarą. Be to, 1924 m. lapkričio mėn. krašto apsaugos ministro plk. Teodoro Daukanto nurodymu pulko kareivinių Žaliakalnyje, Ukmergės pl. 64, pirmasis aukštas buvo užleistas karo invalidams. Prašydamas pulkui skirti papildomas kareivines ir sandėlius, pulko vadas plk. V. Šaudzis 1925 m. rugsėjo 3 d. kreipėsi į Kauno įgulos viršininką. Tačiau įgulos vadovybė į prašymą nereagavo. Spalio 22 d., likus 9 dienoms iki naujokų atvykimo, pulko vadas tuo pačiu klausimu vėl kreipėsi į Kauno įgulos viršininką, prašydamas skubiai spręsti pulko kareivinių problemą: skirti papildomas kareivines arba iš kareivinių Žaliakalnyje iškraustyti karo invalidus²⁶⁷.

Kaune kareivinių labai trūko. Jokių naujų patalpų skirti nebuvo galimybių, todėl nuspręsta pulką perkelti į Alytų ir perduoti jam tenykštes vadinamąsias Saratovo kareivines²⁶⁸, kuriose iki tol buvo dislokuotas Minosvaidžių batalionas. Lapkričio 18 d. į Alytų buvo pasiųsta komisija, kuri turėjo šias kareivines perimti. Pulkui atstovauti buvo pavesta vyr. ltn. J. Kuncaičiui²⁶⁹.

Vyriausiojo štabo nurodymu pulkui buvo įsakyta persikelti į Alytų. Dalinys kėlėsi ne visas iš karto, o dalimis. Pulko vado nurodymu lapkričio 16 d. į Alytų išvyko pulko 2-asis kulkosvaidžių batalionas²⁷⁰.

²⁶⁴ Ten pat, l. 9.

²⁶⁵ Ten pat, b. 94, l. 24.

²⁶⁶ I karo apygardos raštas 3 p. p. vadui // Ten pat, b. 95, l. 79.

²⁶⁷ Ten pat, b. 94, l. 21, 23.

²⁶⁸ Kareivinių pavadinimas kilo iš čia iki Pirmojo pasaulinio karo dislokuoto carinės kariuomenės pulko pavadinimo.

²⁶⁹ Ten pat, b. 91, l. 251, 299.

²⁷⁰ 3 p. p. vado nurodymas 2-ojo kulkosvaidžių bataliono vadui // Ten pat, b. 94, l. 33.

Išvykus batalionui į Alytų, tą pačią dieną pulko vadas kreipėsi į Kauno įgulos viršininką, prašydamas dėl parengiamųjų darbų prieš keliantis į Alytų atleisti jį nuo Kauno įgulos sargybų prievolės²⁷¹.

1925 m. lapkričio 28 d. 3 val. ryto iš Kauno geležinkelio stoties į Alytų išvyko pulko Mokomoji kuopa, buvo išgabenti pulko maisto, drabužių ir ginklų sandėliai. Į Alytų ešelonas atvyko 11 val.²⁷²

Gruodžio 4 d. 21 val. į Alytų pajudėjo karinis ešelonas, kuriuo vyko pulko 1-asis batalionas, Ryšių kuopa, Muzikantų komanda, pulko štabo Rikiuotės ir Ūkio skyriai, buvo vežamas jų turtas. Šiuo ešelonu vyko ir pulko vadas plk. V. Šaudzis. Traukinys į paskirties punktą atvyko gruodžio 5 d. 11 val. 12 val. 30 min. pulko vadas I karo apygardos viršininkui pasiuntė telefonogramą, kad pulkas persikėlė į Alytų²⁷³.

Taigi, pulkas taikos metu per trejus metus jau septintą kartą pakeitė savo dislokacijos vietą. Šį kartą blogiausias buvo pulko karininkų gyvenimo sąlygos, kadangi Alytuje jiems suteiktuose butuose faktiškai gyventi buvo neįmanoma, todėl jiems teko, mėginant būstą nors šiek tiek tam pritaikyti, leisti savo pinigais. Pulko vadas kariuomenės vadovybės prašė pulko karininkams skirti bent po 150–200 Lt persikėlimo išlaidoms padengti, tačiau ar taip buvo padaryta, duomenų rasti nepavyko²⁷⁴.

Alytuje gruodžio 20 d. pulkas buvo papildytas kareiviais. Tą dieną iš VI pėstininkų pulko buvo atsiųsta 80 senų kareivių ir 100 naujokų²⁷⁵.

1925 m. gruodžio 3 d. atvyko naujas pulko karo kapelionas kunigas Jonas Gudonis. Buvęs pulko karo kapelionas kunigas Antanas Pauliukonis krašto apsaugos ministro įsakymu iš karo tarnybos buvo atleistas²⁷⁶. Tačiau ir J. Gudonis čia tarnavo neilgai, nes taip pat buvo iš kariuomenės atleistas. 1926 m. birželio 5 d. į dalinį atvyko karo kapelionas kunigas Jonas Normantas²⁷⁷.

1926 m. sausio mėn. pasikeitė kai kurie pulko karininkai. Iš dalinio į

²⁷¹ 3 p. p. vado telefonograma Kauno įgulos viršininkui // Ten pat, l. 30.

²⁷² 1925-11-28 telefonograma I karo apygardos viršininkui // Ten pat, l. 26.

²⁷³ Ten pat, b. 94, l. 37, 40.

²⁷⁴ 3 p. p. vado 1926-08-09 raportas I karo apygardos viršininkui // Ten pat, b. 105, l. 9.

²⁷⁵ III pėst. DLK Vytauto pulko karo dienynas // Ten pat, b. 97, l. 14.

²⁷⁶ Įsakymas 3 p. p. Nr. 351. 1925-02-03 // Ten pat, b. 91, l. 283.

²⁷⁷ III pėst. DLK Vytauto pulko karo dienynas // Ten pat, b. 97, l. 25.

naują tarnybos vietą išvyko: plk. ltn. B. Bilminas – į I karo apygardos štabą, kpt. M. Jašinskas – į Vyriausiojo štabo Operacijų skyrių, vyr. ltn. J. Pečiukaitis, vyr. ltn. K. Skinskis ir vyr. ltn. V. Klimavičius – į Aviaciją, ltn. P. Matulis – į Mokomąjį batalioną. Į pulką atvyko: iš I karo apygardos štabo – kpt. Silvestras Skimundris, iš I pėst. pulko – vyr. ltn. Juozas Navikevičius, leitenantai Justinas Usanas, Kazys Šaltenis ir Vladas Patauskas, iš Šeštojo pėstininkų pulko – mjr. Juozas Barkauskas, leitenantai Mikas Kalasauskas ir Vytautas Petruškevičius, iš VIII pėstininkų pulko – vyr. leitenantai Petras Žemaitis ir Jonas Kvedaravičius, iš Devintojo pėstininkų pulko – vyr. ltn. Leonas Balzaras, leitenantai Juozas Jovaiša ir Antanas Rusevičius, iš Elektrotechnikos bataliono – kpt. Jonas Butkus²⁷⁸. Mjr. J. Barkauskas buvo paskirtas 1-ojo bataliono vadu vietoje išvykusio plk. ltn. B. Bilmino²⁷⁹.

1926-aisiais pulko švietimo komisijos pirmininku buvo paskirtas ltn. J. Listopadskis, nariais – ltn. Strazdas, ltn. J. Strikas ir vyr. ltn. J. Plungė²⁸⁰.

1926 m. vasario 2 d. pulką tikrino, kaip įsikūrė naujoje vietoje, I karo apygardos viršininkas, vasario 23 d. – kariuomenės vadas ir pėstininkų inspektorius, balandžio 22 d. – pėstininkų inspektorius (kareivių mokymo kokybę)²⁸¹. Apygardos viršininkas pastebėjo, kad naujokai yra silpni, todėl rekomendavo silpnesnius atskirti nuo stipresnių ir papildomai mokyti. Kareivinės, išskyrus pulko virtuvę, apygardos viršininkui pasirodė „*apverktiname stovyje*“²⁸².

1926 m. gegužės 4 d. pulko šventė irgi buvo atšvęsta kukliai. Dalinio kareiviams nebuvo užsiėmimų. Tačiau gegužės 15 d. Tautos šventėje pulkas dalyvavo aktyviai. 9 karininkai ir 147 kareiviai nuvyko į Kauną dalyvauti kariuomenės parade, likusi pulko dalis žygiavo parade Alytuje. Paradui vadovavo Šeštojo artilerijos pulko vadas, paradaų priėmė Alytaus įgulos vadas plk. V. Šaudzis²⁸³.

---

²⁷⁸ Įsakymas 3 p. p. Nr. 18. 1926-01-18 // Ten pat, b. 100, l. 26.

²⁷⁹ Įsakymas 3 p. p. Nr. 26. 1926-01-26 // Ten pat, l. 44.

²⁸⁰ Įsakymas 3 p. p. Nr. 18. 1926-01-18 // Ten pat, l. 26.

²⁸¹ III pėst. DLK Vytauto pulko karo dienynas // Ten pat, b. 97, l. 17.

²⁸² Įsakymas I karo apygardai Nr. 6. 1926-02-08 // Ten pat, b. 100, l. 102.

²⁸³ III pėst. DLK Vytauto pulko karo dienynas // Ten pat, b. 97, l. 22, 23.

Pulko muzikantų komanda. 1926 m. (VDKM)

Balandžio 24 d. pulką paliko mjr. Julius Stankaitis. Jis toliau tarnauti buvo perkeltas į Ketvirtąjį pėstininkų pulką²⁸⁴.

1926 m. birželio 5 d. 4 val. ryto pulko vadas paskelbė mokomąjį aliarmą. Per 5 min. į nustatytą vietą atvyko Mokomoji komanda. Visas pulkas išsirikiavo per 9 minutes. Jis atliko 8 km žygį ir 9 val. 30 min. vėl sugrįžo į kareivines²⁸⁵.

1926 m. birželio 13 d. pulkas gavo III karo apygardos viršininko įsakymą nuo liepos 7 d. Varėnos artilerijos poligone pakeisti Šeštąjį pėstininkų pulką, todėl į poligoną išžygiavo liepos 6 d. 5 val. ryto. Ten jis vyksiant artilerijos šaudymo pratyboms vykdė poligono apsaugą. Į kareivines Alytuje pulkas grįžo liepos 17 d. 9 val. 30 min.²⁸⁶

Mažinant kariuomenę Trečiąjį pėstininkų pulką buvo nuspręsta likviduoti. Pulko likvidavimo komisijos pirmininku buvo paskirtas mjr. M. Petrovas. Pulkas turėjo būti išformuotas iki 1926 m. spalio 1 d.

²⁸⁴ Įsakymas 3 p. p. Nr. 138. 1926-05-15 // Ten pat, b. 100, l. 286.

²⁸⁵ III pėst. DLK Vytauto pulko karo dienynas // Ten pat, b. 97, l. 26.

²⁸⁶ Ten pat, l. 28, 29.

1-asis pėstininkų batalionas, Mokomoji ir Ryšių kuopos su visu turtu buvo perkeltos į Pirmąjį pėstininkų pulką, 2-asis kulkosvaidžių batalionas – į Penktąjį pėstininkų pulką²⁸⁷. Rugsėjo 30 d. Trečiąjį pėstininkų pulką paliko pulko vadas plk. V. Šaudzis. Jis išvyko eiti Pirmojo pėstininkų pulko vado pareigų. Į naujas tarnybos vietas išvyko ir kiti karininkai, kareiviai. Pulko šautuvai ir šoviniai buvo gražinti į Artilerijos sandėli²⁸⁸.

Per šį laikotarpį pulke tarnavo 180 karininkų, iš jų 11 buvo apdovano-
ti Vyčio Kryžiaus ordinu²⁸⁹.

IŠVADOS

Trečiojo pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto pulko ir kitų tarpukario Lietuvos pėstininkų pulkų kovos kelias ir likimas skiriasi. Čia aptarto pulko istorija buvo nutrūkusi. 1926 m., mažinant Lietuvos kariuomenę, pulkas buvo likviduotas, o 1935 m. atkurtas, tačiau jau kaip būsimos, paskelbus mobilizaciją, IV pėstininkų diviziono branduolys.

Pulkas buvo pradėtas formuoti 1919 m. gegužės mėn. Raseiniuose. Nuo pat pirmųjų dienų jis susidūrė su didžiulėmis aprūpinimo problemomis, kurios faktiškai nebuvo išspręstos per visą Nepriklausomybės kovų laikotarpį. Ypač daug rūpesčių kildavo dėl uniformų, ypač batų, ir maisto, kurių nuolat trūkdavo.

1919 m. liepos mėn., prisijungęs prie Šiaulių bataliono, pulkas sustiprėjo, tačiau dėl to kilo ir kai kurių problemų. Kadangi Šiaulių batalionas buvo suformuotas iš Šiaulių krašto žmonių, paaiškėjus, kad dalinys perkeliamas į Panevėžį, ir jį perkėlus, buvusio Šiaulių bataliono kareiviai pradėjo masiškai bėgti iš pulko. Reikia pažymėti, kad dezertyrų iš pulko problema buvo aktuali visą kovų dėl Nepriklausomybės laikotarpį.

Kovų su bolševikais laikotarpiu pulkas užsirekomendavo kaip sugėbantis įvykdyti karinės vadovybės patikėtus uždavinius. Daugiausia veikdamas Daugpilio rajone, jis surengė ne vieną drąsią operaciją, gana sunkiomis sąlygomis sėkmingai saugojo patikėtą fronto barą.

---

²⁸⁷ Ten pat, b. 105, l. 5.

²⁸⁸ Artilerijos tiekimo viršininko raštas // Ten pat, l. 8.

²⁸⁹ **Danilevičius S.** 3-jo pėst. pulko metinę sukaktį minint // Kardas, 1936, Nr. 15–16, p. 415.

Kovų su lenkais laikotarpis pulkui buvo daug sudėtingesnis. Liepos 8 d. dalinys, pradėjęs žygi į pietrytines Lietuvos teritorijas, daugiau kaip 15 kartų keitė savo pozicijas. Kariuomenės vadovybės įsakymai, keliant pulkui vis naujas užduotis, labai sunkino šio dalinio vadų darbą. Nuolatiniai susidūrimai su lenkais pulko karius išvargino, jis patyrė nemažai nuostolių (buvo žuvusiųjų ir sužeistųjų) ir, matyt, tai buvo viena iš priežasčių, dėl kurios spalio 15–16 d. mūšius ties Rykantais pulkas pralaimėjo. Antra pralaimėjimo priežastis buvo tai, kad puolančių lenkų pajėgos buvo pranašesnės.

1921–1923 m. pulkas saugojo neutraliosios zonos su Lenkija barą. Nors vykdydamas šią užduotį jis patyrė nuostolių, apskritai savo funkciją atliko gerai.

1921–1926 m. – pulko nuolatinio kilnojimosi iš vienos vietos į kitą laikotarpis. Per šiuos metus dalinys buvo dislokuotas Žaslių ir Žiežmarių rajonuose, Ukmergėje ir jos apylinkėse, Anykščiuose ir jų apylinkėse, Kaune, Klaipėdos krašte, vėl Kaune, Alytuje. Per penkerius metus jis aštuonis kartus keitė savo dislokacijos vietą. Taip nebuvo kilnojamas nė vienas kitas pėstininkų pulkas. Be to, tik Kaune dalinys turėjo daugmaž tinkamas dislokuoti patalpas, visur kitur kildavo didžiulių sunkumų ieškant pastatų pulko kariams apgyvendinti ir turtui laikyti – karius tekdavo įkurdinti ir sandėlius įrengti beveik arba visiškai nepritaikytose tam patalpose.

Per šį laikotarpį daugiausia dėl netinkamų gyvenimo sąlygų pulko vadovybė susidurdavo su karių drausmės problemomis. Jas sprendžiant, siekiant tinkamai auklėti ir mokyti karius, dalinio vadovybei ir karininkams teko įdėti daug pastangų.

Nepaisydamas didžiulių problemų, kurias teko spręsti, pulkas įvykdė skirtas užduotis, sėkmingai kovėsi su Lietuvos priešais, rengė karius šalies gynybai.

LA TROISIÈME BANDE DE L'INFANTERIE DU GRAND-DUC DE LITUANIE VYTAUTAS LORS DE LA PREMIÈRE PÉRIODE DE L'ACTIVITÉ (ANNÉES 1919-1926)

Dr. Gintautas Surgailis,
Académie de guerre du Général Jonas Žemaitis de Lituanie

L'histoire de la troisième bande de l'infanterie du Grand-Duc de Lituanie Vytautas se distingue de l'autre histoire des bandes de l'infanterie lituanienne du période entre guerre par ce qu'elle s'était rompue. Dans les années 1926, en diminuant l'armée lituanienne, la bande était liquidée et juste en 1935 elle était rénovée. Il faudrait dire qu'elle était rénovée après avoir proclamé la mobilisation, comme le noyau de prochaine division de l'infanterie IV.

La bande commencée à former en mai 1919 dans la ville de Raseiniai, rencontrait des grandes problèmes d'approvisionnement dès ses premiers jours, qui n'étaient pas réglés toute la période des luttes pour l'Indépendance. Il faut ajouter que le principal et le plus actuel problème c'était la manque perpétuelle des uniformes, des chaussures et de l'aliment.

Après avoir incorporé le bataillon de Šiauliai en juillet 1919, la bande s'est affermie, mais l'incorporation de bataillon ramenait aussi des problèmes spécifiques. Puisque le bataillon de Šiauliai était formé sur des gens de la région de Šiauliai, les soldats de ce bataillon ont commencé l'escapade massive de la bande après avoir s'expliqué que la bande est ramenée à Panevėžys. Il faut aussi souligner que le problème des déserteurs de la bande était actuel toute la période des luttes pour l'Indépendance.

Lors de la période des luttes contre le régime de Bolchevik, la bande s'est recommandée comme la bande qui est capable d'effectuer les tâches données par l'autorité militaire. La bande qui agissait par principe dans la région de Daugavpils (en Lettonie), a effectué quelques opérations courageuse, en plus elle gardait successivement le bar de front confié dans les conditions assez compliquées.

La période des luttes avec les polonais en 1920 était beaucoup plus

compliquée pour la bande. Le 8 juillet la bande a commencé la campagne en occupant des territoires de sud-est de Lituanie, et elle a changé ses positions davantage que 15 fois. Les commandements de l'autorité militaire en exigent chaque fois des nouvelles tâches qui grevaient beaucoup le travail de l'autorité en dirigeant la bande. Des soldats de la bande étaient lassés par les affrontements permanents avec des polonais, pour cette raison la bande s'échaudait par les soldats tués et blessés, c'était apparemment l'une des raisons pour laquelle le 15-16 octobre la bande a perdu les combats aux alentours de Rykantai. La deuxième raison de la perte était donc le fait que les polonais attaquaient par les forces beaucoup plus prééminentes.

En 1921-1923 la bande gardait le bar de la zone neutre entre la Lituanie et la Pologne. Quoique la bande a subi des dommages lors de l'effectuation de cette tâche, mais elle a exécuté cette tâche comme il fallait le faire.

La période des années 1921-1926 était devenue des années de déplacement incessant de la bande d'un endroit à un autre. Pendant ces années la bande était disloquée dans les régions de Žašliai, Žiežmariai ainsi que dans la ville d'Ukmergė et ses alentours, en plus dans la ville d'Anykščiai et ses alentours, à Kaunas, dans la région de Klaipėda, puis à Kaunas encore une fois et finalement en Alytus. Pendant cinq ans la bande a changé huit fois son endroit de dislocation. Ce n'était que pour cette bande. En plus, des locaux utiles à disloquer la bande était seulement à Kaunas pendant que dans les autres endroits la bande avait de très grands problèmes avec des locaux à caserner des soldats et à tenir le capital de la bande. Dans tous les autres endroits les soldats devaient être casernés de même que les celliers devaient être installés dans des locaux inapplicables pour ce but.

Pendant ce période, l'autorité de la bande avait beaucoup de problèmes de discipline des soldats à cause de l'absence des bonnes conditions de la vie pour les soldats. Afin de résoudre ces problèmes et donner la bonne éducation et formation de soldats, l'autorité et les officiers de la bande devaient s'efforcer beaucoup.

Malgré ces grands problèmes qui devaient être résolus par la bande, elle é effectuée toutes les tâches – elle combattait l'ennemi de Lituanie et préparait les soldats pour la défense de pays.

**THE THIRD REGIMENT OF INFANTRY OF THE LITHUANIAN
GRAND DUKE VYTAUTAS-THE-GREAT DURING THE FIRST
PERIOD OF ITS ACTIVITY (1919-1926)**

Dr. Gintautas Surgailis,

The General Jonas Zemaitis Military Academy of Lithuania

History of the third regiment of infantry of the Lithuanian Grand Duke Vytautas-the-Great differs from the history of other interwar Lithuanian infantry regiments in that its activity had been discontinued. In 1926, reducing the Lithuanian army, the regiment was liquidated, and in 1935, it was restored, but restored as a core of the future IV Infantry Division after the mobilization was to be declared.

The regiment was started to be formed in May of 1919 in Raseiniai; from the early days it faced enormous supply problems, which actually were not solved during the whole period of the struggles for independence. There was an acute problem of uniforms, in particular shoes and food, which were constantly lacking.

In July of 1919, when Šiauliai battalion was included, the regiment became stronger; however, the infusion of the battalion brought also some specific problems. Since the battalion was formed of people from Šiauliai region, after the regiment was transferred to Panevėžys, a massive running away of the soldiers of the former Šiauliai battalion from the regiment began. It should be noted that the issues of deserters from the regiment was relevant during the whole period of the struggles for independence.

During the period of the struggles against the Bolsheviks, the regiment proved to be able to command the tasks entrusted by the military command. The regiment, acting mainly in the area of Daugavpils (Latvia), had carried out many daring operations and successfully guarded the front area entrusted to it, despite quite difficult conditions.

The period of struggles against the Poles in 1920 was much more complex and complicated to the regiment. On the 8th of July, after having

started the march to occupy the south-eastern territories of Lithuania, the regiment has changed its positions for more than 15 times. Raising new challenges to the regiment, military command orders have aggravated the work of the regiment's leadership. Regular encounters with the Polish troops tired out soldiers, the regiment suffered losses due to casualties and injuries; apparently it was one of the reasons why the regiment suffered a defeat on the 15-16th of October, at the battle near Rykantai. The second reason for this defeat was that the Poles attacked with superior forces.

In 1921-1923, the regiment guarded the area in the neutral zone between Lithuania and Poland. Although while carrying out this task the regiment suffered losses, the task was generally soundly fulfilled.

During the years 1921-1926, the regiment had to move constantly from one place to another. During these years the regiment was stationed in Žašliai district, in Žiežmariai district, in Ukmergė and its surroundings, in Anykščiai and its surroundings, in Kaunas, in Klaipėda region, again in Kaunas and in Alytus. Within five years, the regiment changed its deployment location for eight times. No other infantry regiment had been treated like that. In addition, only in Kaunas the regiment had premises more or less suitable for deployment; in all other places the regiment had huge problems with accommodation for soldiers and storage for assets. In all other places the regiment soldiers had to be accommodated in premises, little or not at all adapted for this purpose. The same goes for the warehouses.

During this period, mainly due to poor living conditions for soldiers, regiment's leadership often faced military discipline problems. The regiment's leadership had to put a lot of extra effort for proper disciplining and training of soldiers.

Despite enormous problems faced by the regiment, the regiment fulfilled tasks entrusted to it, successfully fought the enemies of Lithuania and prepared troops for the defence of the country.